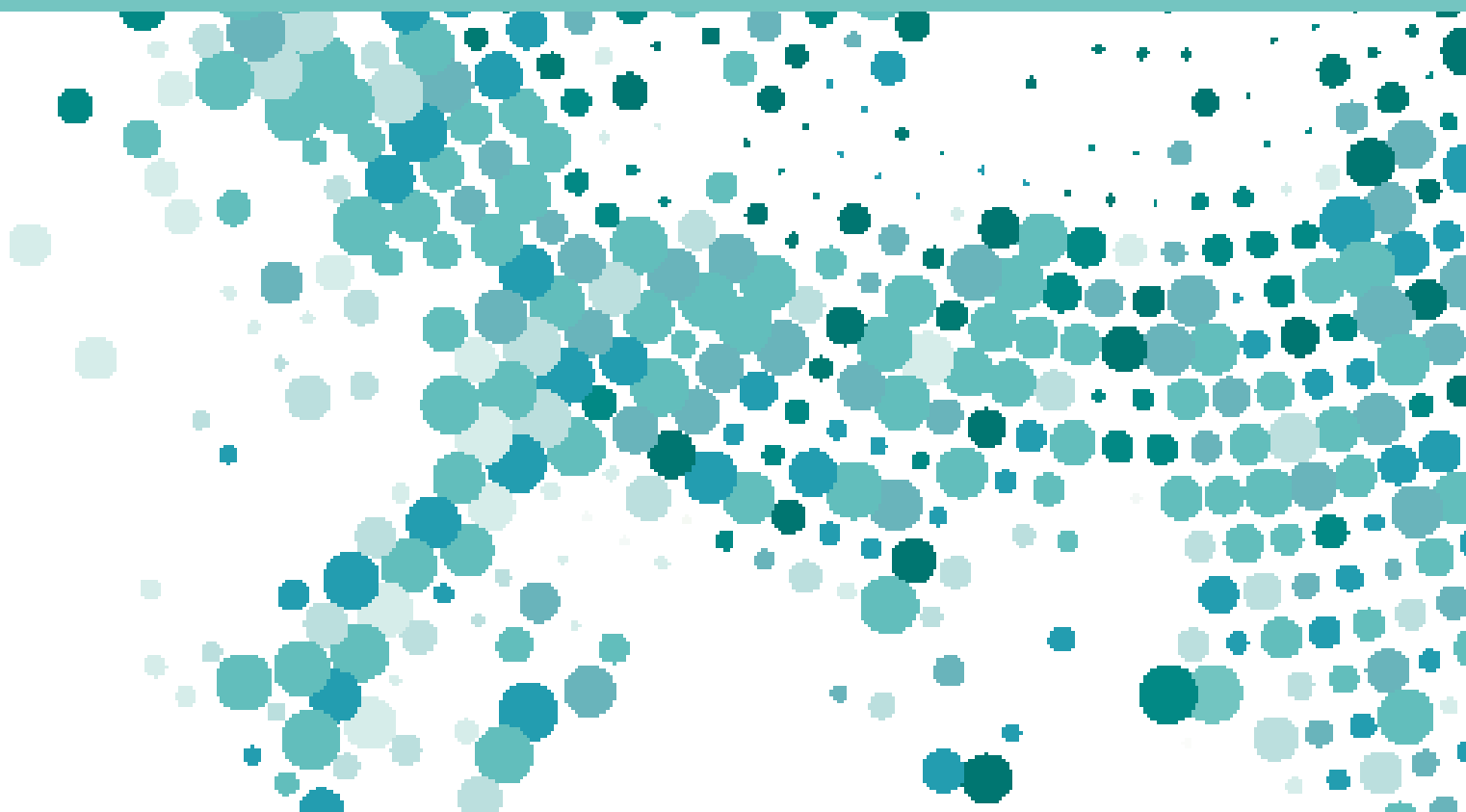

Anvisningar som gäller vid strålningsläge

INRIKESMINISTERIETS PUBLIKATION 17/2017

Intern säkerhet

Inrikesministeriets publikation 17/2017

Anvisningar som gäller vid strålningsläge

Inrikesministeriet

ISBN Nid.: 978-952-324-141-1

ISBN PDF: 978-952-324-142-8

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten, Anja Järvinen

Helsingfors 2017

Presentationsblad

Utgivare	Inrikesministeriet		2.6.2017
Författare	Arbetsgruppen för anvisningar som gäller vid strålningsläge ordförande: beredskapsdirektör Janne Koivukoski, Inrikesministeriet sekreterare: överinspektör Mikko Jääskeläinen, Inrikesministeriet		
Publikationens titel	Anvisningar som gäller vid strålningsläge (Säteilytilanneohje)		
Publikationsseriens namn och nummer	Inrikesministeriets publikationer 17/2017		
Diarie-/ projektnummer	11.10.2013 SM033:00/2013	Tema	Anvisning
ISBN tryckt	978-952-324-141-1	ISSN tryckt	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-142-8	ISSN PDF	2341-8524
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-142-8		
Sidantal	104	Språk	Svenska
Nyckelord	strålning, olyckor, kärnsäkerhet		
Referat <p>Inrikesministeriet tillsatte den 30 mars 2010 en arbetsgrupp för översyn av anvisningarna för strålningslägen. Arbetsgruppen utarbetade 2012 guiden "Nödsituationer som medför risk för strålning – aktörernas ansvar och uppgifter". Arbetsgruppen föreslog för Inrikesministeriet att guiden ska hållas ständigt aktuell och att det ska utvecklas ett system för att utvärdera behovet av att förnya och uppdatera guiden.</p> <p>Inrikesministeriet tillsatte 2013 en permanent arbetsgrupp för uppföljning av anvisningarna för strålningslägen. Arbetsgruppens uppdrag är att följa upp och vid behov uppdatera guiden om strålningssituationer. Arbetsgruppens målsättning är att säkerställa att guiden om strålningssituationer förblir aktuell.</p> <p>Arbetsgruppen för uppföljning av anvisningarna för strålningssituationer har utrett guidens användbarhet vid hantering av strålningssituationer och dess användbarhet som stöd för beredskapen. Utgående från utredningarna publicerar Inrikesministeriet förnyade anvisningar för strålningssituationer.</p>			
Förläggare	Inrikesministeriet		
Tryckort och år	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Sisäministeriö	2.6.2017	
Tekijät	Säteilytilanneoppaan seurantatyöryhmä puheenjohtaja: valmiusjohtaja Janne Koivukoski, Sisäministeriö sihteeri: ylitarkastaja Mikko Jääskeläinen, Sisäministeriö		
Julkaisun nimi	Säteilytilanneohje		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sisäministeriön julkaisuja 17/2016		
Diaari/hankenumero	11.10.2013, SM033:00/201	Teema	Ohje
ISBN painettu	978-952-324-141-1	ISSN painettu	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-142-8	ISSN PDF	2341-8524
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-142-8:		
Sivumäärä	104	Kieli	Ruotsi
Asiasanat	säteily, onnettomuudet, ydinturvallisuus		
Tiivistelmä Sisäministeriö asetti säteilytilanneohjetyöryhmän 30.3.2010. Työryhmä laati vuonna 2012 oppaan: "Säteilyvaaratilanteet - toimijoiden vastuut ja tehtävät". Työryhmä esitti sisäministeriölle, että kyseistä opasta ylläpidettäisiin jatkuvasti ajantasaisena ja kehitettäisiin järjestelmä, jossa voitaisiin tarkastella oppaan uusimistai päivittämistarvetta. Sisäministeriö asetti vuonna 2013 pysyvän säteilytilanneoppaan seurantaryhmän. Työryhmän tehtävänä on seurata ja tarvittaessa päivittää säteilytilanneohjetta. Työryhmän tavoitteeksi asetettiin säteilytilanneoppaan ajan tasalla pysymisestä huolehtiminen. Säteilytilanneohjetyöryhmä on selvittänyt oppaan käyttökelpoisuutta säteilytilanteiden hallinnassa ja varautumisen tukena. Tehdyn selvitystyön lopputuloksena sisäministeriö julkaisee uusitun säteilytilanneohjeen.			
Kustantaja	Sisäministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017		
Julkaisun myynti/ jakaja	https://Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi julkaisut.valtioneuvosto.fi/		

Innehåll

1	Inledning	11
2	Allmänt om beredskap för en omfattande strålningssituation	13
2.1	Allmänt om beredskap för strålningssituationer	13
2.2	Tillämpliga bestämmelser	14
2.2.1	Räddningslagstiftning	14
2.2.2	Regionalförvaltningslagstiftning	16
2.2.3	Strålskydds- och kärnenergilagstiftning	16
2.2.4	Bestämmelser som gäller miljöhälsovård och primärproduktion	18
2.2.5	Miljöskydds- och avfallslagstiftning	19
2.2.6	Lagar gällande social- och hälsovård	21
2.2.7	Arbetskyddslagstiftning	22
2.2.8	Beredskapslagen	23
2.2.9	Övriga tillämpliga bestämmelser	23
3	Olika aktörers ansvar, befogenheter och uppgifter i en situation som medför risk för strålning	24
3.1	Tillgång till information i en exceptionell strålningssituation	24
3.2	Strålsäkerhetscentralen	25
3.2.1	STUK i vittomfattande situationer som medför risk för strålning	25
3.2.2	STUK i lokala situationer som medför risk för strålning	26
3.2.3	Aktionsberedskap	27
3.2.4	Informationsspridning och lägesbild	28
3.3	Statsrådsnivå	28
3.3.1	Statsrådets lägescentral	29
3.4	Inrikesministeriets förvaltningsområde	30
3.4.1	Inrikesministeriet	30
3.4.1.1	Aktionsberedskap vid Inrikesministeriets räddningsavdelning	31
3.4.2	Räddningsväsendet	31
3.4.2.1	Räddningsväsendet i vittomfattande situationer som medför risk för strålning	31
3.4.2.2	Räddningsväsendet i lokala situationer som medför risk för strålning	32
3.4.2.3	Räddningsväsendets aktionsberedskap	33
3.4.2.4	Räddningsväsendets lägesbild	34
3.4.3	Nödcentralverket	35
3.4.4	Polisen	35
3.4.4.1	Polisens aktionsberedskap och lägesbild	37
3.4.5	Gränsbevakningsväsendet	37

3.5	Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde.....	38
3.5.1	Social- och hälsovårdsministeriet.....	38
3.5.1.1	Social- och hälsovårdsministeriets aktionsberedskap och lägesbild	39
3.5.1.2	Miljöhälsovård.....	40
3.5.2	Valvira	41
3.5.2.1	Valviras aktionsberedskap	42
3.6	Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde.....	42
3.6.1	Jord- och skogsbruksministeriet.....	42
3.6.1.1	JSM:s aktionsberedskap och informationsförmedling	43
3.6.2	Evira	43
3.6.2.1	Eviras aktionsberedskap och informationsförmedling.....	44
3.6.3	Landsbygdsverket	45
3.7	Kommunikationsministeriet.....	45
3.7.1	Kommunikationsministeriet	45
3.1.1.4	KM:s informationsspridning och lägesbild.....	46
3.7.2	Meteorologiska institutet	46
3.7.2.1	Meteorologiska institutets aktionsberedskap och lägesbild.....	47
3.7.3	Trafikverket	47
3.7.3.1	Trafikverkets aktionsberedskap och lägesbild.....	48
3.7.4	Trafiksäkerhetsverket Trafi.....	48
3.7.5	Finavia Abp	49
3.8	Miljöministeriet.....	50
3.8.1	Miljöministeriets aktionsberedskap och informationsförmedling	51
3.9	Utrikesministeriet	51
3.10	Försvarsmakten.....	52
3.11	Tullen	53
3.12	Regionförvaltningsverket.....	53
3.12.1	Ansvarsområdet för räddningsväsendet och beredskapen.....	54
3.12.2	Ansvarsområdet för basservicen, rättsskyddet och tillstånden	55
3.12.2.1	Ansvarsområdets aktionsberedskap	56
3.12.3	Ansvarsområdet för arbetarskyddet	56
3.12.4	Ansvarsområdet för miljötillstånden.....	57
3.13	Närings-, trafik- och miljöcentralerna.....	57
3.14	Kommunen.....	60
3.14.1	Kommunens beredskap och deltagande i räddningsverksamheten	60
3.14.2	Den kommunala social- och hälsovården.....	61
3.5.14.3	Den kommunala miljöhälsovården.....	62
3.15	Seismologiska institutet.....	63
3.16	Kärnkraftverk.....	64
3.17	Organisationerna och näringslivet.....	65
3.17.1	Organisationerna.....	65
3.17.2	Näringslivet	66

4	Upprättande av en lägesbild för strålningssituationen och strålningsmätningar	67
4.1	Upprättande av en lägesbild för strålningssituationen	67
4.2	Arrangemang för mätverksamhet	68
4.2.1	Automatiskt system för mätning av extern strålning	68
4.2.2	Manuella och lokala mätningar av extern strålning	68
4.2.3	Radioaktiva ämnen i utomhusluften	69
4.2.4	Livsmiljön	70
4.2.5	Livsmedel, foder och hushållsvatten	70
4.2.6	Människorna	71
4.2.7	Import och trafik till Finland	72
5	Kommunikationsansvar och kommunikationsåtgärder i en strålningssituation	73
5.1	Allmänna kommunikationsprinciper	73
5.2	Strålsäkerhetscentralen	75
5.3	Statsrådets kansli	75
5.4	Inrikesministeriets förvaltningsområde	76
5.4.1	Inrikesministeriet	76
5.4.2	Räddningsverken	77
5.4.3	Polisinrättningarna	78
5.5	Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde	79
5.6	Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde	80
5.6.1	Jord- och skogsbruksministeriet	80
5.6.2	Evira	80
5.7	Utrikesministeriet	82
5.8	Regionförvaltningsverket	83
5.9	Kommunen	84
5.10	Meteorologiska institutet	85
6	Utbildning och övningar	87
7	Begrepp och definitioner	88
	Bilaga 1: Handböcker, anvisningar och andra publikationer	94
	Bilaga 2: Scheman över larmförlopp, arbetsfördelning och informationsspridning	95
	Bilaga 3: Lägesbedömning, använda metoder och genomförande instanser	97
	Bilaga 4: Ansvarsfördelning i situationer som medför risk för strålning	98
	Bilaga 5: Arbetarskydd i situationer som medför risk för strålning	99

1 Inledning

Anvisningar som gäller vid strålningsläge behandlar olika aktörers ansvar och uppgifter samt samarbetet under en situation som medför risk för strålning. Anvisningarna utgör ett underlag för planeringen och verkställandet av verksamheten i en strålningssituation som kan ha negativa följder för befolkningens hälsa.

Syftet med handboken är inte att ge praktiska anvisningar för hantering av situationer som medför risk för strålning, utan att beskriva de ansvariga aktörerna och arbetsfördelningen. De praktiska anvisningarna ska ingå i planerna för respektive bransch.

Inrikesministeriet tillsatte den 30 mars 2010 en arbetsgrupp för översyn av anvisningarna för strålningssituationer. Arbetsgruppen utarbetade handboken "Nödsituationer som medför risk för strålning – aktörernas ansvar och uppgifter" som publicerades 2012. Arbetsgruppen föreslog för Inrikesministeriet att handboken ska hållas ständigt aktuell och att det ska utvecklas ett system för att utvärdera behovet av att förnya och uppdatera handboken.

Inrikesministeriet tillsatte 2013 en permanent arbetsgrupp för uppföljning av anvisningarna för strålningssituationer. Arbetsgruppens uppdrag är att följa upp och vid behov uppdatera handboken. Arbetsgruppens målsättning är att säkerställa att handboken förblir aktuell.

Arbetsgruppen för uppföljning av anvisningarna för strålningssituationer har i sitt arbete utrett förändringar i förvaltningen och organisationsstrukturerna samt i de författningar och direktiv som hänför sig till ämnesområdet. Ändringar har skett på flera olika punkter, och en del reformer är fortfarande under beredning. De viktigaste omständigheterna som påverkar verksamheten i olyckssituationer har beaktats, och textavsnitten i handboken har granskats av experter.

Arbetsgruppen för uppföljning av anvisningarna för strålningssituationer har utrett handbokens användbarhet vid hantering av strålningssituationer och som stöd för beredskaps-

pen. Vid granskningen har man kunnat utnyttja inträffade strålningsolyckor och beredskapsövningar där agerandet som beskrivs i handboken har kunnat testas.

Utgående från utredningarna publicerar Inrikesministeriet förnyade anvisningar för strålningsituationer.

2 Allmänt om beredskap för en omfattande strålningsituation

2.1 Allmänt om beredskap för strålningsituationer

I en allvarlig nödsituation som medför risk för strålning i ett stort område behövs åtgärder inom alla förvaltningssektorer och på alla förvaltningsnivåer. Även företag och organisationer deltar i hanteringen av situationen.

Skador som orsakas av en situation som medför risk för strålning minskas genom att varje myndighet inom sin sektor samarbetar med andra myndigheter. Strålsäkerhetscentralen (STUK) stöder aktivt detta arbete i egenskap av strålningsexpert. Beredskapen grundar sig på lagstiftning som fastställer befogenheten för flera myndigheter.

Beredskapen för en vittomfattande nödsituation som medför risk för strålning kan grovt indelas i hantering av omedelbara åtgärder i den inledande fasen och hantering av åtgärder i den avslutande fasen. Huvudansvaret för de omedelbara åtgärderna och den allmänna ledningen ligger hos räddningsmyndigheten. I efterhand, när man övergår från omedelbar räddningsverksamhet till åtgärder förknippade med att trygga säkerheten i livsmiljön ligger huvudansvaret inom Social- och hälsovårdsministeriets (SHM) förvaltningsområde, men ansvaret fördelas på flera olika instanser, till exempel Jord- och skogsbruksministeriets (JSM) och Miljöministeriets (MM) förvaltningsområden.

Strålsäkerhetscentralen bedömer strålningsincidenters betydelse för säkerheten och ger rekommendationer om skyddsåtgärder till de myndigheter som beslutar om åtgärderna. STUK har ingen egen underordad förvaltning och kan därför inte stödja enskilda kommuner i vittomfattande situationer som medför risk för strålning.

Besluten om skyddsåtgärder fattas på olika nivåer av förvaltningen. Exempelvis fattas beslut om skyddsåtgärder som gäller befolkningen i hela riskområdet av räddningsledaren. Om inget annat har avtalats ska räddningsledaren komma från det räddningsområde

där olyckan eller risksituationen har uppstått eller det räddningsområde som först nås av utsläpp utanför Finlands gränser. Beslut om åtgärder som gäller livsmedelssäkerhet fattas av Livsmedelssäkerhetsverket Evira. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira eller regionförvaltningsverken styr och fattar vid behov beslut om åtgärder som gäller hushållsvattnets eller den övriga livsmiljöns säkerhet under ledning av Social- och hälsovårdsministeriet.

På statsrådsnivå leder det behöriga ministeriet verksamheten och vid behov ministeriernas gemensamma verksamhet. På regionförvaltningsnivå sammanställer regionförvaltningsverket (RFV) vid behov en lägesbild för sitt område och samordnar den regionala verksamheten.

Bilaga 1 innehåller en förteckning över handböcker, anvisningar och publikationer om beredskap för störningar samt bl.a. anvisningar om vilka skyddsåtgärder som behövs i situationer som medför risk för strålning.

I bilaga 2 finns en förenklad bild av arbetsfördelningen och informationsspridningen i situationer som medför risk för strålning i ett stort område, och i tabellen i bilaga 3 finns olika aktörers centrala ansvarsområden när det gäller att bereda, fatta beslut om och genomföra de skyddsåtgärder som behövs i en situation som medför risk för strålning.

2.2 Tillämpliga bestämmelser

2.2.1 Räddningslagstiftning

Den viktigaste lagen gällande beredskap för olyckor är räddningslagen (379/2011). Syftet med räddningslagen är att förbättra människornas säkerhet och minska antalet olyckor. Syftet är också att när en olycka är överhängande eller har inträffat ska människor räddas, viktiga funktioner tryggas och följderna av olyckan begränsas. Verksamheten enligt räddningslagen ska planeras och ordnas så att den är möjlig även under undantagsförhållanden enligt beredskapslagen (1552/2011).

Enligt 14 § i räddningslagen är ägaren och innehavaren av en byggnad samt en verksamhetsidkare för egen del skyldig att förebygga eldsvådor och uppkomsten av andra farliga situationer, ha beredskap att skydda personer, egendom och miljön i farliga situationer samt ha beredskap att släcka eldsvådor och för andra sådana räddningsinsatser som de på egen hand förmår göra.

Enligt 15 § i räddningslagen ska en räddningsplan för de åtgärder som avses i 14 § göras upp för byggnader eller andra objekt som med avseende på utrymningssäkerheten eller

räddningsverksamheten är mer krävande än normalt eller där människors säkerhet eller brandsäkerheten, miljön eller kulturegendom kan antas vara utsatt för stor risk eller skadorna till följd av en eventuell olycka kan antas vara allvarliga.

För objekt som medför särskild risk ska en extern räddningsplan göras upp med stöd av 48 § i räddningslagen och Inrikesministeriets förordning (612/2015). Räddningsverket upprättar planen i samarbete med den berörda verksamhetsidkaren för bl.a. områden där det finns en kärnanläggning som avses i 3 § 1 mom. 5 punkten i kärnenergilagen (990/1987).

I 46 § i räddningslagen föreskrivs om övriga myndigheters deltagande i räddningsverksamheten.

STUK övervakar säkerheten vid användning av kärnenergi och strålning, säkerhets- och beredskapsarrangemangen och strålningsläget, upprätthåller den beredskap som dess uppgifter förutsätter med tanke på strålningssituationer som avviker från det normala, anmäler, varnar för och rapporterar om avvikande strålningssituationer, bedömer strålningsincidenters betydelse för säkerheten och ger rekommendationer om skyddsåtgärder.

Meteorologiska institutet ska förse de berörda myndigheterna med de väderrapporter, varningar, observationer och prognoser och de bedömningar gällande driftning i havsområdena och hur radioaktiva och andra farliga ämnen rör sig i atmosfären som behövs inom räddningsverksamheten och planeringen av den.

Företag som idkar elektronisk masskommunikation ansvarar för förmedlingen av nödmeddelanden till befolkningen

Trafikmyndigheterna ansvarar för röjning av trafikleder och samarbetsfrågor gällande användningen av trafikleder vid evakuering samt för anordnande av transporter vid evakuering.

Statens ämbetsverk, inrättningar och affärsverk samt de ämbetsverk, inrättningar och affärsverk som ansvarar för kommunens och samkommunernas olika verksamhetsområden ska förbereda sig för och delta i räddningsverksamheten i enlighet med sina uppgiftsområden, den inbördes arbetsfördelningen och lagstiftningen om dem samt förbereda sig för att i en olycks- och nödsituation agera på ett sådant sätt att räddningsverksamheten kan genomföras effektivt.

Social- och hälsovårdsmyndigheterna och inrättningarna inom förvaltningsområdet ska enligt den arbetsfördelning som fastställs i förordningarna om dem ordna akutvårdstjänster och psykosociala stödtjänster samt vård och inkvartering av personer som har blivit nödställda på grund av en olycka.

2.2.2 Regionalförvaltningslagstiftning

I lagen om regionförvaltningsverken (896/2009) föreskrivs om regionförvaltningsverkens uppgifter. Regionförvaltningsverkens uppgift är att samordna beredskapen i regionen och ordna anknytande samverkan, samordna beredskapsplaneringen, stödja kommunernas beredskapsplanering, ordna beredskapsövningar och främja säkerhetsplaneringen inom region- och lokalförvaltningen.

I lagen om närings-, trafik- och miljöcentralerna (897/2009) föreskrivs om centralernas uppgifter.

Det är också regionförvaltningens uppgift att stödja behöriga myndigheter då myndigheterna leder säkerhetssituationer i regionen och vid behov samordna deras verksamhet. Regionförvaltningsverken och NTM-centralerna ska avtala om beredskapssamarbetet.

2.2.3 Strålskydds- och kärnenergilagstiftning

Strålskyddslagen (592/1991) gäller användning av strålning och andra funktioner som medför eller kan medföra att någon utsätts för hälsovådlig strålning. I 67 § i strålskyddslagen föreskrivs dessutom om iakttagande av de allmänna strålskyddsprinciperna i strålningsituationer som avviker från det normala. Enligt lagen ska de allmänna principerna för användning av strålning och annan verksamhet som medför exponering för strålning i mån av möjlighet beaktas när åtgärder vidtas för att begränsa exponeringen för strålning även i de fall då så stora mängder radioaktiva ämnen sprids i arbets- eller livsmiljön att skötseln av strålsäkerheten förutsätter särskilda åtgärder (strålningsituation som avviker från det normala).

Enligt 67 § i lagen meddelar Inrikesministeriet allmänna föreskrifter om och anvisningar för planeringen och samordnandet av åtgärder med tanke på strålningsituationer som avviker från det normala. I detta syfte har Inrikesministeriet genom sina förordningar utfärdat bestämmelser om upprättande av en extern räddningsplan och information till befolkningen i en situation som medför risk för strålning. Bestämmelser om upprättandet av en intern räddningsplan finns i räddningslagen och i statsrådets förordning om räddningsväsendet.

Strålskyddslagen fastställer STUK:s ansvar och befogenheter i en lokal situation som medför risk för strålning, till exempel en olycka på användningsplatsen för en strålningskälla eller vid transporten av en sådan eller en olycka i samband med utnyttjande av naturtillgångar. Verksamhetsutövaren ansvarar för hanteringen av situationen och de nödvändiga saneringsåtgärderna enligt principerna i 50–51 § i strålskyddslagen. STUK kan dessutom ge verksamhetsutövaren föreskrifter om säkerheten och oskadliggörandet av radioak-

tivt avfall (54 §), avbryta eller begränsa verksamheten (55 §) eller utsätta vite eller hot om tvångsutförande (59 §).

Om verksamhetsutövaren inte klarar av att uppfylla sina skyldigheter eller om det är fråga om en källa där ägaren är okänd är staten enligt 51 § i strålskyddslagen skyldig att sköta om att behövliga åtgärder vidtas i syfte att oskadliggöra det radioaktiva avfallet och rena omgivningen. Enligt 25 § i strålskyddslagen ska STUK i egenskap av statlig myndighet se till att de ovannämnda uppgifterna fullgörs.

För att användningen av kärnenergi ska vara förenlig med samhällets helhetsintresse och i synnerhet för att trygga att kärnenergin används på ett för människan och miljön säkert sätt och så att den inte främjar spridningen av kärnvapen föreskrivs i kärnenergilagen (990/1987) om de allmänna principerna för användningen av kärnenergi, kärnavfallshandlingen, tillstånden för användning av kärnenergi och övervakningen av den samt behöriga myndigheter.

Vid planeringen av en kärnanläggning ska hänsyn tas till att det finns beredskap för eventuella driftstörningar och olyckor (7 d § i kärnenergilagen). Ju allvarigare följer en olycka skulle kunna ha för människor, miljö eller egendom, desto mindre ska sannolikheten vara för att en olycka inträffar.

Det primära målet är att förebygga olyckor. Nödvändiga åtgärder på det praktiska planet ska vidtas för att hantera olyckor och lindra följderna av dem.

Genom en förordning av statsrådet utfärdas bestämmelser om maximivärdena för strålningsexponeringen, vilka ska utgöra grunden för säkerhetsplaneringen med tanke på eventuella driftstörningar och olyckor.

I statsrådets förordning om beredskapsarrangemang vid kärnkraftverk (735/2008) definieras olika beredskapssituationer, kraftverksområde, skyddszon och beredskapzon.

Enligt 5 § i förordningen ska det vid ett kärnkraftverk finnas beredskap för de åtgärder som krävs i beredskapssituationer, analys av beredskapssituationer och följderna av dem, bedömning av den förväntade utvecklingen av beredskapssituationer samt för lämnande av information till medierna och allmänheten. Vid situationsanalysen bedöms anläggningens tekniska skick och eventuellt utsläpp av radioaktiva ämnen eller risken för ett sådant samt strålningssituationen inom anläggningen, kraftverksområdet och beredskapazonen.

2.2.4 Bestämmelser som gäller miljöhälsovård och primärproduktion

Myndigheterna som ansvarar för miljöhälsovården har hand om hälsoskyddet av individen och dennas livsmiljö enligt den arbetsfördelning som fastställs i författningarna. Av de lagar som styr miljöhälsovården är hälsoskyddslagen (763/1994) och livsmedelslagen (23/2006) de viktigaste lagarna gällande en vittomfattande strålningssituation. Båda lagarna förutsätter att tillsynsmyndigheten upprättar en beredskapsplan för störningssituationer. En situation som medför risk för strålning räknas som en störningssituation.

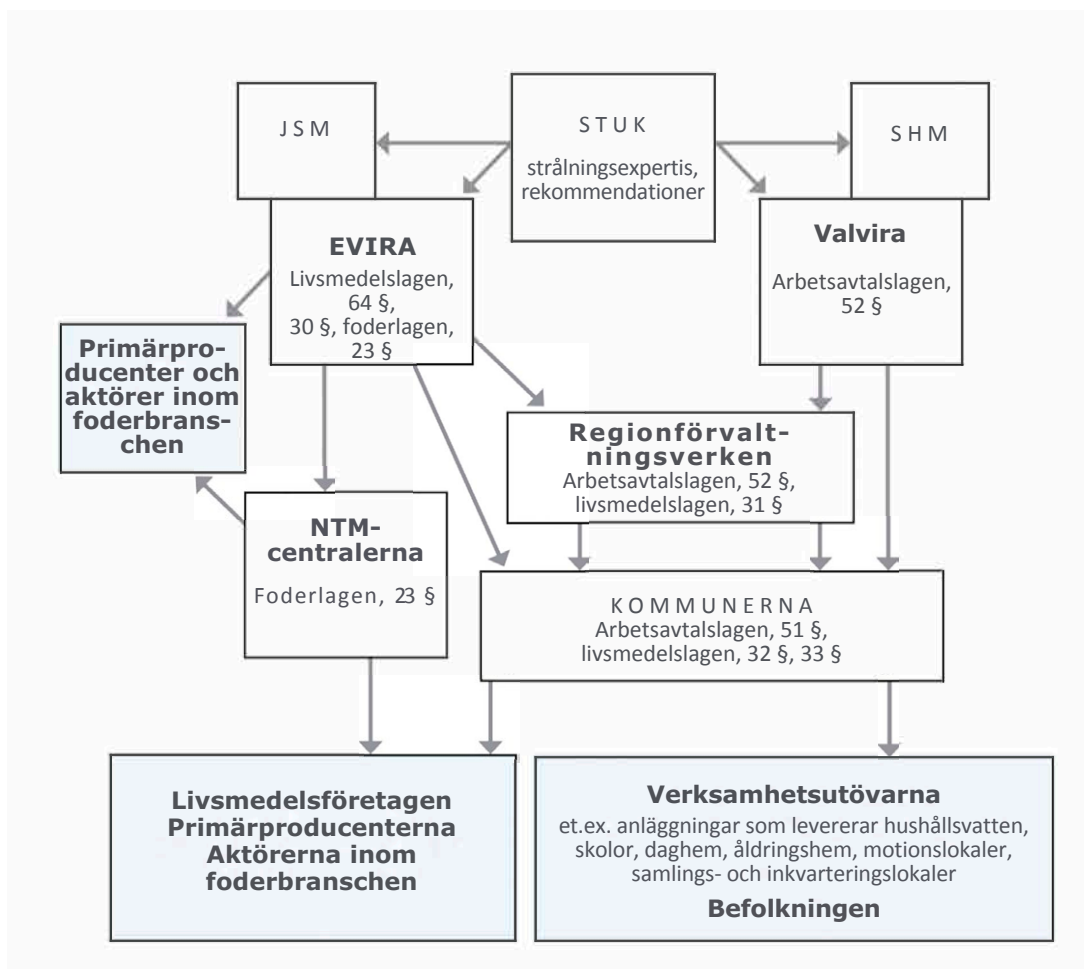
Hälsoskyddslagen är en allmän ramlag vars syfte är att skydda befolkningens hälsa mot sanitära olägenheter orsakade av miljön. I 8 § i hälsoskyddslagen förutsätts att kommunerna på förhand förbereder sig för exceptionella situationer, i vilka även en vittomfattande strålningssituation ingår. SHM har publicerat en handbok om detta för olika aktörer (bilaga 1).

Huvudansvaret för tillsyn enligt livsmedelslagen och hälsoskyddslagen ligger hos kommunerna, som kan sköta miljöhälsovården gemensamt eller på egen hand och som självständigt ansvarar för tillsynen, dock med beaktande av Eviras och Valviras anvisningar, rekommendationer och eventuella beslut. Regionförvaltningsverken handleder kommunerna i tillsynen inom sitt verksamhetsområde samt följer och övervakar de åtgärder som vidtas i kommunerna vid störningar.

Enligt foderlagen (86/2008) är fodertillsynsmyndigheterna Evira samt till viss del NTM-centralerna och tullen. Evira har huvudansvaret för fodertillsynen och planerar, leder, utvecklar och verkställer den nationella fodertillsynen. I tillsynen tar Evira hjälp av auktoriserade inspektörer. Fodertillsynen omfattar hela foderkedjan från primärproduktion till introduktion på marknaden och användning.

Närings-, trafik- och miljöcentralernas (NTM-centralernas) ansvarsområde Näringar, arbetskraft och kompetens leder och handleder kommunernas landskapsnäringsmyndigheter och industri i den regionala tillämpningen av foderlagen genom sina expertmyndigheter STUK och Evira.

Följande bild visar hur bestämmelser och anvisningar utfärdas till verksamhetsutövare och befolkning med stöd av livsmedelslagen, foderlagen och hälsoskyddslagen.

Figur 1. Utfärdande av bestämmelser och anvisningar till verksamhetsutövare och befolkning med stöd av livsmedelslagen, foderlagen och hälsoskyddslagen

2.2.5 Miljöskydds- och avfallslagstiftning

Det centrala syftet med miljöskyddslagen (527/2014) är att förebygga och hindra förorening och risk för förorening av miljön, förebygga och minska utsläpp, avhjälpa skador orsakade av förorening och avvärja miljöskador. Lagen tillämpas på verksamhet som orsakar eller kan orsaka förorening av miljön, verksamhet som ger upphov till avfall samt behandling av avfall. Miljöskyddslagen förbjuder dessutom förorening av jordmånen och grundvattnet. Miljöskyddslagen tillämpas inte på förebyggande av olägenheter som orsakas av strålning till den del som det föreskrivs om detta i kärnenergilagen (990/1987) eller strålskyddslagen (592/1991).

För yrkesmässig behandling av avfall eller behandling av avfall i en anläggning krävs miljö-tillstånd enligt miljöskyddslagen. I statsrådets förordning om miljöskydd (713/2014) föreskrivs om miljötillståndsplikt och tillståndsmyndigheternas befogenheter, anmälningsförfarande och andra faktorer förknippade med miljötillståndsplikt.

Enligt 120 § och 123 § i miljöskyddslagen ska tillsynsmyndigheten enligt miljöskyddslagen, dvs. NTM-centralen eller kommunens miljöförvaltningsmyndighet, underrättas om det uppstår en exceptionell avfallshanteringssituation, till exempel en olycka eller produktionsstörning. Tillsynsmyndigheten ska med anledning av anmälan fatta ett beslut som kan innehålla behövliga föreskrifter om avfallshantering, förebyggande av miljöförorening, information och övervakning. Tillsynsmyndigheten kan också på de villkor som den bestämmer godkänna en nödvändig, kortvarig avvikelse från en skyldighet som grundar sig på miljöskyddslagen och avfallslagen. Avvikelsen får dock inte medföra sanitära olägenheter eller betydande förorening av miljön eller risk för detta.

I avfallslagen (646/2011) föreskrivs om de allmänna skyldigheterna gällande skötsel av avfallshanteringen. Sådana skyldigheter är avfallsinnehavarens ansvar för avfallet, prioritering av återvinning av avfall, förbud mot att orsaka fara eller olägenhet för hälsan eller miljön, förbud mot att dumpa avfall samt förbud mot att blanda farligt avfall och övrigt avfall. Avfallslagen tillämpas inte på sådant radioaktivt avfall som avses i strålskyddslagen. Avfallslagen tillämpas dock på hantering av sådant avfall som innehåller radioaktiva ämnen som inte ursprungligen eller med tiden räknas som radioaktivt avfall.¹

Det är huvudsakligen avfallsinnehavaren som ansvarar för avfallet och avfallshanteringen. Fastighetsinnehavaren har det sekundära ansvaret för organiseringen av avfallshanteringen. Kommunen ska dock ordna avfallshanteringen av avfall som uppstår i bostäder och avfall som kan likställas med bostadsavfall (samhällsavfall) till den del som detta avfall uppstår inom offentlig förvaltnings- eller serviceverksamhet eller social-, hälsovårds- eller utbildningstjänster. Kommunen ansvarar inte för hanteringen av samhällsavfall eller övrigt avfall som uppkommer inom näringsverksamhet. Kommunen ska dock i andra hand ordna också hanteringen av avfall som uppkommer inom näringsverksamhet i en situation där ingen annan tillhandahåller denna tjänst, under förutsättning att avfallet till sin kvalitet och mängd lämpar sig för transport eller behandling i kommunens avfallshanteringssystem. Kommunerna har i praktiken ett stort ansvar när det gäller att ordna hanteringen av samhällsavfall. Myndighetsuppgifterna som är förknippade med hanteringen av samhällsavfall tillhör den kommunala avfallshanteringsmyndighet som fastställs i instruktionen. Tillverkaren eller importören av en produkt ska sköta avfallshanteringen inom ramen för producentansvaret och ansvara för de kostnader som uppstår till följd av denna. Avfall som omfattas av producentansvaret är skrotdäck, skrotbilar, el- och elektronikskrot, batteri- och ackumulatoravfall, avfallspapper och förpackningsavfall.

Kraven i strålskyddslagen ska beaktas inom avfallshanteringsfunktioner som kan medföra att befolkningen eller personalen utsätts för strålning. Således gäller bl.a. de allmänna principer som har fastställts i strålskyddslagen även alla aktörer inom avfallshanteringen.

¹ Avfallshanteringen i en situation som medför risk för strålning behandlas i detalj i Miljöministeriets rapport 6/2009 Avfallshantering vid och efter en strålningsolycka.

2.2.6 Lagar gällande social- och hälsovård

Socialvårdslagen (710/1982) och hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) förpliktar kommunerna att organisera social- och hälsovårdstjänster inom sitt område. Vad gäller socialväsendet tillämpas den allmänna lagstiftningen i special- eller störningssituationer, och socialvårdslagen förpliktar kommunen att sköta planeringen och genomförandet av socialvården inom sina normala befogenheter. Det är kommunens skyldighet att ordna socialvård för sina invånare och i brådskande fall även för personer som vistas i kommunen.

I en allvarlig kris som kräver specialbefogenheter även av social- och hälsovårdsmyndigheterna ställer också beredskapslagen allmänna krav gällande beredskap och beredskapsplanering på aktörer inom social- och hälsovården. En sådan kris kan hänföra sig till en vittomfattande strålningssituation som även i form av en enskild händelse kunde leda till åtgärder enligt beredskapslagen inom social- och hälsovården.

I 38, 39 och 40 § i hälso- och sjukvårdslagen definieras regional beredskap för hälso- och sjukvård samt prehospital akutsjukvård. I förpliktelseerna gällande prehospital akutsjukvård ingår vid behov också ordnande av kontakt till psykosocial stödverksamhet för personer som har utsatts för strålning.

De kommunala social- och hälsovårdsmyndigheterna och sjukvårdsdistrikten har egna beredskapsplaner som baserar sig på social- och hälsovårdslagarna.

Enligt 38 § i hälso- och sjukvårdslagen ska en samkommun för ett sjukvårdsdistrikt dessutom i samråd med kommunerna inom sitt område utarbeta en regional beredskapsplan för hälso- och sjukvård. SHM stöder beredskapsplaneringen med ministeriets handböcker och anvisningar.²

Social- och hälsovårdsmyndigheterna samt serviceproducenterna som står under deras handledning ska enligt den arbetsfördelning som fastställs i ovan nämnda förordningar ansvara för akutvårdstjänster och psykosociala stödtjänster samt vård och inkvartering av personer som har blivit nödställda på grund av en olycka.

Sjukvårdsdistrikten ska också ha regionala beredskapsplaner för ordnande av psykosocialt stöd vid störningssituationer och undantagsförhållanden. De lokala krisgrupperna har en nyckelposition vid storolyckor, men sjukvårdsdistrikten ansvarar för samordningen av det psykosociala stödet i sitt område och stödjandet av de lokala krisgrupperna genom att erbjuda dem bl.a. resurser.

² Social- och hälsovårdens förberedelser för exceptionella situationer, SHM:s broschyrer 2006:5, Handbok för beredskapsplanering inom socialväsendet, SHM:s publikationer 2008:12.

2.2.7 Arbetarskyddslagstiftning

Arbetarskyddsförvaltningens uppgift är att under Social- och hälsovårdsministeriets ledning sköta om den regionala styrningen och tillsynen av arbetarskyddet. Ansvarsområdena för arbetarskydd vid regionförvaltningsverken, som fungerar som arbetarskyddsmyndigheter, övervakar genom inspektioner att bestämmelserna och föreskrifterna om arbetarskydd efterlevs. Dessutom kan arbetarskyddsmyndigheten ge anvisningar, råd och utlåtanden om tillämpningen av bestämmelserna och föreskrifterna om arbetarskyddet.

En omfattande nödsituation som medför risk för strålning kan innebära att många grupper av arbetstagare vars arbetsuppgifter i normala fall inte är förknippade med strålning exponeras för strålning. Arbetarskyddslagstiftningen gäller dock också i strålningssituationer som avviker från det normala om det inte finns separata stadganden om undantag.

Arbetarskyddet är lagstadgad verksamhet som syftar till att påverka organiseringen av arbetet och arbetsmiljön så att arbetstagarnas säkerhet, fysiska och mentala hälsa och arbetsförmåga i arbetet tryggas. Den mest centrala lagen som inverkar på arbetsmiljön och arbetsförhållandena på arbetsplatserna är arbetarskyddslagen (738/2002). Det centrala syftet med arbetarskyddslagen är att förbättra arbetsmiljön och arbetsförhållandena för att trygga och upprätthålla arbetstagarnas arbetsförmåga samt förebygga och förhindra olycksfall i arbetet, yrkessjukdomar och andra sådana olägenheter för arbetstagarnas fysiska och mentala hälsa som beror på arbetet och arbetsmiljön. Ett stort antal författningar på lägre nivå har utfärdats med stöd av lagen. Utöver dessa är arbetstidsskydd, skydd av unga arbetstagare och övervakning av anställningsvillkor viktiga delområden av arbetarskyddet. Dessutom har lagstiftningen om ordandet av företagshälsovård stor betydelse. Arbetsgivaren ska förutom arbetarskyddslagen iakttä vad som separat stadgas om arbetarskyddet i vissa arbeten, till exempel i strålskyddslagen (592/1991).

Arbetarskyddslagstiftningen medför i huvudsak skyldigheter för arbetsgivaren. Arbetarskyddslagen betonar arbetsgivarens skyldigheter och ansvar att på eget initiativ sörja för säkerheten och hälsan i arbetet och arbetsmiljön. Arbetsgivarens allmänna omsorgsplikt enligt arbetarskyddslagen (8 §) är av allmän natur och bred. Omfattningen av arbetsgivarens omsorgsplikt anknyter till den utredning och bedömning av riskerna (10 §) som ska göras på arbetsplatsen, dvs. en riskbedömning. Arbetsgivarens skyldigheter gäller å andra sidan vissa olägenheter och riskfaktorer som förekommer på arbetsplatsen. Enligt arbetarskyddslagen ska till exempel arbetstagarnas exponering för strålning eller andra fysikaliska agenser som medför olägenheter eller risker för säkerheten eller hälsan begränsas så att agenserna inte medför olägenheter eller risker för arbetstagarens säkerhet eller hälsa eller reproduktiva hälsa (39 §). Vilka åtgärder som ska vidtas för att minska exponeringen beror på vilken agens arbetstagarna exponeras för och arbetets natur. De negativa effekterna av exponering kan ofta även minskas med personlig skyddsutrustning som arbetstagaren i sin tur är skyldig att använda i enlighet med arbetsgivarens instruktioner

eller bruksanvisningen för skyddsutrustningen. I situationer som medför risk för strålning framhävs även betydelsen av arbetsgivarens skyldighet att ge arbetstagaren undervisning, handledning och information om olägenheter och riskfaktorer på arbetsplatsen samt om störningar och undantagssituationer.

Enligt statsrådets förordning om hälsoundersökningar i arbete som medför särskild fara för ohälsa är joniserande strålning en faktor som medför särskild fara för ohälsa. I lagstiftningen om unga arbetstagare (475/2006) föreskrivs dessutom om förutsättningarna för att anlita arbetstagare under 18 år för särskilt skadliga eller farliga arbeten, till exempel arbete som medför exponering för skadlig strålning.

Ur arbetarskyddsperspektiv är även arbetarskyddslagens bestämmelser om avvärjning av olycksrisker, räddning och första hjälpen (44–47 §) samt till exempel arbetstidslagens bestämmelse om nödarbete (21 §) av betydelse i en exceptionell situation som medför risk för strålning. Arbetsgivaren ska utan dröjsmål göra en skriftlig anmälan till arbetarskyddsmyndigheten om orsaken till nödarbetet, dess omfattning och sannolika varaktighet.

2.2.8 Beredskapslagen

I beredskapslagen (1552/2011) föreskrivs om verksamhet vid undantagsförhållanden och beredskap för undantagsförhållanden. Enligt beredskapslagen ska statsrådet, statliga förvaltningsmyndigheter, statliga affärsverk och övriga statsmyndigheter samt kommunerna genom beredskapsplaner och förberedelser för verksamhet under undantagsförhållanden samt genom andra åtgärder säkerställa att deras uppgifter kan skötas så störningsfritt som möjligt också under undantagsförhållanden.

Beredskapen för undantagsförhållanden leds, övervakas och samordnas av statsrådet samt av varje ministerium inom det egna förvaltningsområdet.

2.2.9 Övriga tillämpliga bestämmelser

Kapitel 2.2 innehåller de centrala bestämmelserna om olika aktörers roller och ansvar i störningssituationer. Också flera aktörs- och branschspecifika författningar innehåller bestämmelser om rollerna och ansvaren vid störningssituationer. Dessutom finns det ett stort antal andra bestämmelser som är tillämpliga på dessa situationer. Dessa nämns under de aktuella punkterna i anvisningen.

3 Olika aktörers ansvar, befogenheter och uppgifter i en situation som medför risk för strålning

3.1 Tillgång till information i en exceptionell strålningssituation

Information om en eventuell situation som avviker från det normala fås direkt av de finländska kärnkraftverken, från utlandet på basis av internationella avtal om informationsutbyte, av instanser som utövar strålningsverksamhet, med hjälp av strålningsövervakning, från myndigheter i Finland eller utomlands eller via medierna.

Finland har ingått avtal om tillkännagivande av strålnings- och kärnolyckor med grannländerna och internationella organisationer. Finland har bilaterala avtal med Sverige, Norge, Danmark, Ryssland, Tyskland och Ukraina samt internationella avtal med Internationella atomenergiorganet (IAEA). Som medlemsstat i EU är Finland dessutom bundet till Europarådets beslut om tillkännagivande av kärnolyckor. IAEA och Europeiska kommissionen (EC) förmedlar inkomna meddelanden om olyckor till alla sina medlemsländer. Meddelanden som är förknippade med dessa arrangemang inkommer till den person som har jour inom Strålsäkerhetscentralens (STUK) dygnet runt-beredskap.

Vid hot om en olycka vid ett finländskt kärnkraftverk larmar kärnkraftverket STUK och via nödcentralen även räddningsväsendet. De finländska kärnkraftverken meddelar utan dröjsmål STUK om minsta lilla störning i kraftverkets verksamhet.

I Finland finns ett heltäckande automatiskt nätverk för strålningsövervakning som larmar STUK:s jour om det upptäcker att strålningsnivån vid någon station ökar så pass mycket att den överskrider det stationsspecifika tröskelvärdet. Informationen om att tröskelvärdet

har överskridits förmedlas också till den nödcentral inom vars område den alarmerande stationen är belägen.

Olika myndigheter, till exempel tullen, som övervakar trafiken till landet, informerar STUK om avvikande observationer eller händelser som rör strålning.

Instanser som utövar strålningsverksamhet inom forskning, industri och hälso- och sjukvård meddelar STUK om avvikelser i användningen av strålning.

Information om en eventuell avvikande händelse kan också förmedlas via andra kontaktvägar.

En kortfattad beskrivning av olika situationer som medför risk för strålning och de eventuella konsekvenserna av dem finns till exempel i STUK:s broschyr Strålrisk och skydd. En länk till broschyren finns på STUK:s webbplats.

3.2 Strålsäkerhetscentralen

3.2.1 STUK i vittomfattande situationer som medför risk för strålning

Vittomfattande situationer som medför risk för strålning berör antingen ett vidsträckt område, till exempel i en situation som orsakas av en allvarlig olycka vid ett kärnkraftverk, eller är regionalt begränsade men har vittomfattande konsekvenser, till exempel i en situation som orsakas av en "smutsig bomb". Vittomfattande situationer som medför risk för strålning påverkar hela samhället och förutsätter brådsakande verksamhet av flera myndigheter i veckor eller till och med månader. Hanteringen av situationen kan pågå i årtal, och det kan ta årtionden att återhämta sig efter situationen.

I en vittomfattande situation som medför risk för strålning fungerar STUK som strålningsexpert, och dess bedömningar av situationens betydelse för strålsäkerheten utgör grunden för skyddsåtgärderna.

STUK skapar en lägesbild av olyckan och strålningsnivåerna samt bedömer situationens betydelse för strålsäkerheten. STUK skaffar information om händelsen, följer och bedömer hanteringen av händelsen och förutser dess utveckling, risken för utsläpp av radioaktiva ämnen och utsläppets sammansättning och mängd.

Till STUK:s uppgifter hör även att utvärdera vilka strålningseffekter situationen har på befolkningen, miljön och samhället. STUK ger rekommendationer till de myndigheter som

fattar beslut om åtgärder (se tabellen i bilaga 3) om vilka skyddsåtgärder som krävs i situationen för att minska människors exponering för strålning och andra negativa effekter av strålningssituationen. Dessutom tillhandahåller STUK telefon- och nätrådgivning om hur de negativa strålningseffekterna kan minskas för myndigheter och andra aktörer som deltar i hanteringen av situationen samt för bl.a. industrin och handeln. Vid en kärnkraftverksolycka i Finland är kraftverkets beredskapsorganisation skyldig att ge rekommendationer om skyddsåtgärder tills STUK har inlett sin beredskapsverksamhet och tagit över ansvaret för rekommendationerna.

Anvisningarna VAL 1 och VAL 2 (se bilaga 1) innehåller en beskrivning av de skyddsåtgärder som eventuellt behövs i en situation som medför risk för strålning och redogör för grunderna inom strålskydd och de vägledande åtgärdsnivåerna för att genomföra dem. En kort sammanfattning av olika skyddsåtgärder finns i STUK:s broschyr Strålrisk och skydd. En länk till broschyren finns på STUK:s webbplats.

STUK samarbetar med Meteorologiska institutet för att sammanställa prognoser över de radioaktiva ämnas spridning och områden dit så stora mängder kan spridas att det i de aktuella områdena är nödvändigt att vidta åtgärder för att skydda till exempel befolkningen, husdjursproduktionen och den övriga produktionen.

STUK skapar en lägesbild över strålningssituationen genom att sammanställa egna och andra aktörers mätresultat. I kapitel 4 beskrivs hur en lägesbild över strålningssituationen skapas och på vilket sätt olika aktörer deltar i strålningsmätningarna.

Om det är fråga om en strålningssituation utomlands bedömer STUK vilken betydelse situationen har för säkerheten och ger vid behov rekommendationer till behöriga myndigheter och andra aktörer. Rekommendationerna kan gälla finländare som befinner sig i riskområdet, resor till eller från riskområdet, långtradar-, fartygs-, järnvägs- eller flygtrafik, produktion i riskområdet och import från området.

3.2.2 STUK i lokala situationer som medför risk för strålning

En lokal situation som medför risk för strålning kan till exempel orsakas av en olycka på den plats där en strålningskälla används eller under transport av en strålningskälla, en försvunnen strålningskälla eller en uppsåtlig handling som inkluderar en strålningskälla. Effekterna av olyckan förblir även i värsta fall lokala och sträcker sig högst några hundra meter från olycksplatsen.

Verksamhetsutövaren ansvarar för hanteringen av situationen och de nödvändiga saneringsåtgärderna enligt principerna i strålskyddslagen. Dessutom kan STUK ge verksamhetsutövaren föreskrifter om säkerheten och oskadliggörandet av radioaktivt avfall.

Typiskt för lokala situationer som medför risk för strålning är att det beroende på situationen är verksamhetsutövaren och/eller aktörerna som gör en första insats som vidtar de nödvändiga första åtgärderna innan de kontaktar STUK. Man tar till exempel omedelbart itu med att släcka en brand eller ta hand om personer som har skadats vid en transportolycka. Verksamhetsutövaren har direktiv för störningssituationer. Aktörer som gör en första insats (räddningspersonal, polis, akutvård) har tillgång till handböcker om första åtgärder som innehåller anvisningar för situationer där det förekommer radioaktiva ämnen.

STUK ger tilläggsanvisningar om till exempel användning av skyddsutrustning för personer som är verksamma i området, isolering av området och strålningsmätningar. Vid behov skickar STUK en strålskyddsexpert till platsen och/eller experter som utför mätningar.

När den akuta räddnings- eller polisledda situationen är över ger STUK vid behov verksamhetsutövaren föreskrifter för att begränsa exponeringen. Om verksamhetsutövaren inte klarar av att uppfylla sina skyldigheter eller om det är fråga om en källa med okänd ägare ser STUK i egenskap av statlig myndighet till att avfallet oskadliggörs och miljön saneras.

3.2.3 Aktionsberedskap

STUK fungerar som nationell kontaktpunkt och tar emot alla finländska och utländska larm och meddelanden om strålning (se 3.1).

Att meddelandena tas emot har säkerställts med en jour som fungerar dygnet runt. Den jourhavande personen vid STUK ser till att den verksamhet som en avvikande händelse förutsätter inleds i tillräcklig omfattning inom 15 minuter.

I en situation där andra myndigheters beredskapsåtgärder måste inledas omedelbart eller där det finns skäl att förbereda sig på effektiviserad uppföljning av situationen larmar STUK jourerna vid statsrådets lägescentral (VNTIKE), Inrikesministeriet (IM), Social- och hälsovårdsministeriet (SHM) och Meteorologiska institutet (MI). STUK ansvarar även för att informationen om en olycka som har inträffat i Finland och handräckningsärenden som anknyter till hanteringen av en situation som medför risk för strålning förmedlas till utlandet i enlighet med de internationella och bilaterala avtal som Finland har ingått.

STUK:s målsättning gällande responstiden är att beredskapsorganisationen ska arbeta med maximal kapacitet inom två timmar efter att meddelandet eller informationen om en exceptionell händelse har ansetts förutsätta fullständig eller effektiviserad beredskap. Detta säkerställs genom interna tillgänglighetsarrangemang och tekniska hjälpmedel som förbättrar tillgängligheten.

3.2.4 Informationsspridning och lägesbild

Eftersom STUK fungerar som strålningsexpert i en situation som medför risk för strålning och ger information om strålningssituationen, dess betydelse för säkerheten och rekommendationer om nödvändiga skyddsåtgärder samarbetar STUK med ett stort antal instanser.

STUK förmedlar information till samarbetsinstanserna via sin skyddade webbplats (Finri). När det gäller rekommendationer om skyddsåtgärder kontakter STUK dessutom de behöriga myndigheterna per telefon och skickar ett inledande e-postmeddelande till de centrala samarbetsinstanserna på ämbetsverkens e-postadresser.

STUK publicerar sammanställd lägesinformation och bedömningar av situationens betydelse för säkerheten, rekommendationer om skyddsåtgärder, prognoser om påverkningsområde, information om strålningssituationen och pressmeddelanden i Finri. Finris webbsidor finns på både finska och engelska. Material på svenska, till exempel pressmeddelanden, publiceras på de finskspråkiga sidorna. Finri används också under övningar.

På sidorna på engelska förmedlar STUK i enlighet med de internationella och bilaterala avtal som Finland har ingått information om strålningssituationen i Finland samt om de åtgärder som har planerats och vidtagits i Finland, oberoende av om orsaken till strålningssituationen finns i Finland eller utomlands.

STUK behöver information av de behöriga myndigheterna om beslut gällande skyddsåtgärder, situationen gällande genomförandet av åtgärderna samt hur och när myndigheterna har informerat om åtgärderna eller beordrat att de ska verkställas. Denna ständigt aktuella information är viktig för STUK till exempel som grund för bedömning av när det föreligger ett behov av tilläggsrekommendationer. Särskilt viktig är informationen för kommunikationen, så att kommunikationen kan användas som stöd för behöriga myndigheters beslut vid rätt tidpunkt.

3.3 Statsrådsnivå

På statsrådsnivå leder det behöriga ministeriet verksamheten och vid behov ministeriernas gemensamma verksamhet. Ministeriernas kanslichefer spelar en central roll i samordningen av ministeriernas arbeten. Under kanslichefsmötet samordnas vid behov olika ministeriers verksamhet i en strålningssituation. Ministeriernas beredskapschefsmöte är ett viktigt operativt samarbetsorgan som stöder ministeriernas verksamhet i säkerhetsärenden.

Det kan vara nödvändigt att behandla strålningssituationen så snabbt som möjligt under en regeringsförhandling så att alla medlemmar i statsrådet har möjlighet att samtidigt få information om händelsen och en enhetlig lägesbild. Detta är väsentligt med tanke på statsrådets medlemmars arbete och deras ministeransvar. I detta sammanhang kan man förutom lägesinformationen också behandla beredningsansvar och fortsatt behandling. Den fortsatta behandlingen innefattar bland annat ordnande av tillräckligt samarbete mellan ministerierna och behandlingar i ministerutskotten.

Besluten som behövs för att hantera situationer som medför risk för strålning fattas av statsrådets allmänna sammanträde, ministeriet i fråga eller någon annan behörig myndighet.

Ministeriernas beredskapsjourer och olika förvaltningsområdets lägescentraler bildar på statsrådsnivå stommen för reaktionen på störningssituationer.

3.3.1 Statsrådets lägescentral

Statsrådets lägescentral (VNTIKE) fungerar som kontaktpunkt för ministeriernas beredskapsjourer. Lägescentralen informerar förvaltningsområdena om iakttagna händelser dygnet runt och sammankallar vid behov samarbetsorganen och nödvändiga experter från olika förvaltningsområden för att säkerställa tillgången på aktuell information. Lägescentralen samordnar vid behov också upprättandet av lägesbilden med stöd av myndigheterna och de övriga aktörerna som deltar i hanteringen av störningssituationen.

I statsrådets lägescentral finns uppdaterade kontaktuppgifter till alla centrala aktörer. Lägescentralen sammankallar aktörer inom statens centralförvaltning enligt statens modell för hantering av störningssituationer (beredskapschefsmöte, kanslichefsmöte, regeringsförhandling, statsrådets allmänna sammanträde, ministerutskottens möten).

Enligt statsrådets anvisning om jour och larmarrangemang ska ministerierna meddela statsrådets lägescentral om händelser som innebär betydande risker för befolkningens säkerhet, säkerhetshändelser som väcker avsevärt offentligt intresse och hotande händelser som eventuellt förutsätter åtgärder av statsrådet.

Statsrådets lägescentral tar emot säkerhetsuppgifter av flera myndigheter samt från olika myndighetsportaler och datasystem. Lägescentralen vidareförmedlar de inkomna eller iakttaga uppgifterna till statsledningen och de behöriga myndigheterna i enlighet med den jourhavandes lägesbedömning. Man strävar efter att hålla tröskeln för vidareförmedling av uppgifter så låg som möjligt även utanför tjänstetid. Under tjänstetid kan man även förmedla mindre brådskande och betydelsefull information.

I rapporteringen om säkerhetssituationer fäster man särskild uppmärksamhet vid förmedling av information som har bekräftats av myndighetsaktörer samt vid en förutseende analys där olika källor utnyttjas på ett heltäckande sätt.

Statsrådets lägescentral förmedlar meddelanden om händelser till de personer som har jour vid ministerierna, till säkerhetsledningen vid statsrådets kansli och till andra samarbetsinstanser. På beslut av statsrådets säkerhetsledare förmedlas uppgifter om betydande säkerhetshändelser till ledningen vid statsrådets kansli och till republikens presidents kansli eller i brådskande situationer direkt till statsledningen.

Statsrådets lägescentral upprätthåller daglig lägesuppföljning med hjälp av en säkerhetsnyhetsöversikt som publiceras varje dag året runt och sammanställer fördjupade lägesrapporter enligt behov samt deltar i upprättandet av förutseende lägesbilder.

Statsrådets lägescentral fungerar som knutpunkt för flera internationella samarbetsarrangemang. Inom EU-samarbetet fungerar lägescentralen som en nationell kontaktpunkt, via vilken EU-aktörer förmedlar krisrelaterade begäranden om stöd och lägesmeddelanden till medlemsländerna.

3.4 Inrikesministeriets förvaltningsområde

3.4.1 Inrikesministeriet

Inrikesministeriet (IM) ger allmänna föreskrifter om och anvisningar för planeringen och samordnandet av åtgärder med tanke på strålningssituationer som avviker från det normala (67 § i strålskyddslagen).

Inrikesministeriets förvaltningsområde ansvarar för ärenden som tillhör räddningsväsendet, polisen och Gränsbevakningsväsendet.

Inrikesministeriet har en betydande roll i hanteringen av situationer som medför risk för strålning. Det operativa ledningsansvaret i vittomfattande situationer som medför risk för strålning ligger oftast hos räddningsväsendet. I fall som är förknippade med kriminalitet och terrorism är det polisen som har ledningsansvaret. Inrikesministeriets beredskapschef ser till att situationen samordnas under beredskapschefsmötet.

I en situation som medför risk för strålning fungerar ledningsgruppen för Inrikesministeriets räddningsavdelning som samordnande organisation för räddningsväsendets riksomfattande operativa uppgifter. Representanter för de viktigaste samarbetsinstanserna kallas in för att bistå ledningsgruppen.

Inrikesministeriets ledningsgrupp samordnar åtgärderna inom förvaltningen av inrikesfrågor. Vid behov kan också andra myndigheters experter bjudas in till dessa möten.

Inrikesministeriet kommunicerar med ministerier som är centrala för räddningsverksamheten och med centralförvaltningen via de normala kommunikationskanalerna. Dessutom drar man i kommunikationen nytta av befintliga kontaktpersonsnätverk och jourssystem samt statsrådets lägescentral. Kontaktpersonens uppgift är att främja ett effektivt samarbete och utbyte av information. Beträffande internationell verksamhet håller man kontakt med de utländska och inhemska aktörer som situationen förutsätter.

3.4.1.1 Aktionsberedskap vid Inrikesministeriets räddningsavdelning

Som jourhavande vid räddningsavdelningen fungerar den statliga räddningsmyndighet som har utsetts för uppgiften. Den jourhavande inleder omedelbart de åtgärder som situationen kräver efter att ha tagit emot meddelandet eller informationen. Under tjänstetid tillämpas en normal arbetsfördelning, dvs. den jourhavande personen överför ärendena till ansvarspersonen i fråga. Utanför tjänstetid sköter den jourhavande personen alla nödvändiga åtgärder i mindre betydande situationer.

Ledningscentralsverksamheten inleds i första hand med jourarrangemang, och därför ansvarar den jourhavande i den inledande fasen för att åtgärderna inleds enligt räddningsöverdirektörens anvisningar. Räddningsavdelningens räddningsmyndighet kan i brådskande fall även inleda ledningsåtgärderna självständigt utifrån den erhållna informationen och sin lägesbedömning.

Meddelandena når i regel den jourhavande personen genom ett telefonsamtal från STUK, som fungerar som nationell kontaktpunkt i situationer som rör strålning, eller via statsrådets lägescentral (VNTIKE), som fungerar som kontaktpunkt för övriga internationella meddelanden.

Den tidsmässiga målsättningen för att inleda verksamhet utanför tjänstetid är att verksamheten ska kunna inledas med nödvändiga resurser på tjänsteplatsen inom cirka två timmar efter att den jourhavande personen har tagit emot olycksmeddelandet.

3.4.2 Räddningsväsendet

3.4.2.1 Räddningsväsendet i vittomfattande situationer som medför risk för strålning

Räddningsväsendet har fastställt en servicenivå för varje område inom räddningsväsendet. Vid fastställandet av servicenivån har man beaktat riskerna och olyckshoten i området. Eventuella situationer som medför risk för strålning ska också beaktas när servicenivån fastställs. Ett räddningsnivåbeslut upprättas beträffande räddningsväsendets servicenivå.

Beslutet innehåller bl.a. de hot som förekommer i området och de resurser som är tillgängliga inom räddningsverksamheten.

Räddningsverksamheten leds av räddningsmyndigheten. Räddningsledaren fattar beslut om att befolkningen ska hålla sig inomhus, färd begränsningar och evakueringar i hela riskområdet, oberoende av hur stort området är. Räddningsmyndigheterna ansvarar utifrån STUK:s rekommendationer för att fastställa vilka operativa åtgärder som krävs för att skydda befolkningen och genomföra dem.

Räddningsledaren kommer från det räddningsområde där olyckan eller risksituationen har uppstått eller det område som först nås av utsläpp utanför Finlands gränser, om inget annat har avtalats. Räddningslagen ger räddningsledaren stora befogenheter att skydda liv, hälsa, egendom och miljö samt stabilisera olyckssituationen. De övriga myndigheterna är skyldiga att delta i räddningsverksamheten.

Räddningsledaren etablerar en ledningscentral för räddningsverksamheten för samordning av samarbetet mellan de myndigheter som deltar i verksamheten. Till ledningscentralen kallas representanter för de nödvändiga verksamhetsområdena samt experter inom olika områden. Räddningsledaren fungerar som allmän ledare för situationen och ansvarar för att lägesbilden uppdateras och distribueras samt för att verksamheten samordnas. Representanterna för de olika områdena handlar under egen ledning så att deras åtgärder bildar en helhet som främjar en effektiv bekämpning av följderna av olyckan eller situationen.

Vid en kärnkraftverksolycka i Finland iakttas samma principer för ledning av räddningsverksamheten som vid en vittomfattande strålningssituation, men eftersom en separat extern räddningsplan har upprättats för kärnkraftsolyckor i Finland beaktas specialarrangemangen för varje kraftverksort i planen, och det finns en detaljerad plan för ledningen.

Räddningsledaren etablerar vid behov en ledning i närheten av olycks- eller händelseplatsen. Till ledningen inbjuds representanter för de verksamhetsområden som deltar i situationen samt experter inom olika områden och/eller representanter för verksamhetsutövare.

Räddningsväsendet deltar i skapandet av en lägesbild också genom att utföra strålningsmätningar. Detta beskrivs i kapitel 4.

3.4.2.2 Räddningsväsendet i lokala situationer som medför risk för strålning

Ur räddningsväsendets synvinkel är det i lokala situationer som medför risk för strålning i allmänhet fråga om en olycka med farliga ämnen som är en del av en annan olycka, till

exempel en eldsvåda eller en trafikolycka. En lokal situation som medför risk för strålning kan orsakas av till exempel en olycka på den plats där en strålningskälla används eller transport av en strålningskälla. Utgångspunkten i sådana situationer är att det i första hand är verksamhetsutövaren som ansvarar för hanteringen av situationen och saneringsåtgärderna.

Vid en olycka med farliga ämnen larmas förutom räddningsledaren vanligtvis även flera räddningsenheter och stödenheter (till exempel behållar- eller röjningsenheter) samt eventuellt också annan tillgänglig specialutrustning, till exempel enheter som lämpar sig för bekämpning av farliga ämnen och saneringsverksamhet. Räddningsledaren fungerar i sådana situationer i huvudsak som jourhavande brandmästare. Räddningsledaren är allmän ledare för situationen om inget annat krävs.

Räddningsledaren ansvarar för att räddningsväsendets resurser fungerar effektivt genom att fördela uppgifterna och ansvarsområdena mellan enheterna. I krävande och mer långvariga situationer kan räddningsledaren etablera en ledningsplats för verksamhetsområdet som hjälp. Till ledningsplatsen bjuder räddningsledaren in representanter för andra sektorer som deltar i situationen, till exempel polisen och akutmåden, samt vid behov experter och representanter för verksamhetsutövarna.

Om det finns misstanke om strålningsrisk eller radioaktiva ämnen i situationen kontrollerar den enhet som anländer till platsen strålningssituationen med en strålningsmätare. Räddningsledaren avgör utifrån den tillgängliga informationen om det är nödvändigt att isolera området och fattar beslut om storleken på det isolerade området utifrån strålningsmätningar eller isoleringsavstånd i planer och säkerhetsbestämmelser.

Om det finns skadade människor i byggnaden eller på olycksplatsen sköter akutmåden- och sjuktransportpersonalen de nödvändiga akutmådenåtgärderna, transporten av patienterna till vårdplatserna och informationen om akutmådenåtgärderna och patienttransporterna.

3.4.2.3 Räddningsväsendets aktionsberedskap

Räddningsväsendet upprätthåller kontinuerlig beredskap och ledningsansvaret överförs inom räddningsväsendets uppgifter till räddningsväsendet omedelbart efter att räddningsväsendet har tagit emot ett larm från nödcentralen. Räddningsledaren är skyldig att förmedla nödvändiga meddelanden om olyckan till bland annat den jourhavande vid Inrikesministeriets räddningsavdelning och i situationer som medför risk för strålning till STUK. Tidsmålen i fråga om aktionsberedskapen för de räddningsenheter som kallas in för räddningsverksamheten baserar sig på servicenivåbeslutet för räddningsväsendet i regionen.

Räddningsledaren etablerar vid behov en ledningscentral för räddningsverksamheten för samordning av myndighetssamarbetet samt vid behov även en ledning i händelseplatsens omedelbara närhet om det är fråga om en olycka eller annan händelse i Finland (se 3.4.2 och 3.4.3). Inga särskilda krav på responstid har definierats för etableringen av dessa. Som räddningsledare fungerar i regel den jourhavande brandmästaren eller brandchefen i det räddningsområde där olyckan eller risksituationen har börjat eller upptäckts, om det till exempel är fråga om ett utsläpp som kommer från utlandet.

Räddningsmyndigheterna har sammanställt verksamhetsanvisningar för nödcentralerna gällande nödvändiga larm och meddelanden i händelse av olyckor vid kärnkraftverk i Finland. Förutom nödcentralerna kan också räddningsverkens lägescentraler eller kontrollrum användas för larm.

Räddningsmyndigheten kan få det första meddelandet om risksituationer förknippade med strålningssituationer från nödcentralen, statsrådets lägescentral, kraftverket, STUK eller via medierna.

Lokala situationer som medför risk för strålning kan vanligtvis skötas med räddningsväsendets dagliga beredskap utan särskilda ledningsarrangemang eller omfattande myndighetssamarbete. Kommunikationsberedskap är dock nödvändig.

3.4.2.4 Räddningsväsendets lägesbild

De av räddningsverkets enheter som har larmats till uppdraget förmedlar i den inledande fasen lägesinformation sinsemellan nästan uteslutande med hjälp av gruppsamtal i myndighetsradionätet VIRVE. Då får alla resurser från räddningsväsendet och akutvården som deltar i uppdraget basinformation med samma innehåll. När polisens och Gränsbevakningsväsendets resurser ansluter sig övergår man till att använda talgrupper för myndighetssamarbete i VIRVE.

Räddningsväsendet använder lägesbildssystem för att uppdatera lägesbilden. Räddningsverken, regionförvaltningsverken och Inrikesministeriet upprätthåller en lägesbild som används för att följa verksamheten samt stödja räddningsväsendets, kommunernas och centralförvaltningens beslutsfattande.

Ledningsorganet för verksamhetsområdet upprätthåller en lägesdagbok där de viktigaste händelserna och de vidtagna åtgärderna antecknas. Lägesdagboken och lägesbilden upprättas elektroniskt och kan förmedlas till ledningscentralen för den tväradministrativa räddningsverksamheten och de nödvändiga sektorerna.

3.4.3 Nödcentralverket

Nödcentralerna tar emot nödsamtal till alla myndigheter. De ansvariga myndigheterna är skyldiga att sammanställa larmanvisningar till nödcentralerna för olika olyckssituationer eller händelser. Anvisningarna ska bland annat inkludera vilka resurser nödcentralen ska larma och vilka andra åtgärder den ska vidta i respektive situation. Utöver larmanvisningarna är de ansvariga myndigheterna skyldiga att sammanställa noggrannare verksamhetsanvisningar för nödcentralerna i händelse av storolyckor eller störningssituationer till den del detta förutsätts av de riskfaktorer som förekommer i området.

Den jourhavande vid nödcentralen definierar utifrån det mottagna nödsamtalet vilken typ av olyckssituation eller annan risksituation det är fråga om och till vilken ansvarig myndighet det aktuella uppdraget ska förmedlas. Dessutom gör den jourhavande personen en riskbedömning av hur allvarlig olyckan eller risksituationen är. Situationer som medför risk för strålning klassificeras i allmänhet som olyckor som inkluderar farliga ämnen och är således situationer som leds av räddningsmyndigheten. Den jourhavande vid nödcentralen har dessutom till uppgift att larma den responsenhet som har fastställts av den ansvariga myndigheten. Den jourhavande ska också förmedla grundläggande information om händelsen till räddningsledaren och vid behov till andra aktörer som deltar i uppgiften.

3.4.4 Polisen

Polislagen (872/2011) föreskriver om polisens uppgifter. Polisens uppgift är enligt 1 § i lagen att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Polisen ska dessutom sköta uppgifter som uttryckligen föreskrivs i lag samt inom ramen för sina uppgifter ge var och en den hjälp som han eller hon behöver. Polisen arbetar för att upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningarna och invånarna i ett område.

I en situation som medför risk för strålning sköter polisen isoleringen av området, trafikstyrningen och tryggandet av säkerheten samt övriga lagstadgade uppgifter som tillkommer polisen. Polisen kan vid behov stödja mätverksamheten i samarbete med STUK och andra myndigheter på det sätt som avtalas från fall till fall.

I Finland grundar sig polisverksamheten i första hand på principen om varje polisinsättnings regionala ansvar, vilket innebär att varje polisinsättning ansvarar för ledningen av polisverksamheten i sitt område. Ansvaret för den operativa verksamheten vid varje polisinsättning ligger hos en allmän ledare, som är en polisman som tillhör befälet. Under denna polisman lyder fältledarna och ledarna för situationen.

Om kriminell aktivitet eller hot om sådan aktivitet ingår i en störningssituation eller annan situation har polisen ledningsansvaret så länge den kriminella aktiviteten äventyrar eller hotar att äventyra liv eller hälsa eller orsakar eller hotar att orsaka egendomsskador. Ledningsförhållandena kan ändras först efter att man har säkerställt att hotet om våld har eliminerats. En separat överenskommelse ska alltid ingå om överförandet av det allmänna ledningsansvaret. Polisen ansvarar även då för den allmänna ordningen och säkerheten samt för brottsbekämpning och brottsutredning.

I situationer där exceptionellt allvarliga brott eller hot om sådana brott orsakar mycket allvarliga risker för miljön eller viktig egendom ska man separat överväga om det finns behov av att etablera en störningsorganisation som avviker från det regionala ansvaret. Ett allvarligt brott som riktas mot ett kärnkraftverk eller hot om ett sådant brott eller storolyckor som har vittomfattande konsekvenser är störningssituationer eller kan leda till sådana undantagsförhållanden som definieras i beredskapslagen.

Huvuduppgiften för Helsingfors polisinrättnings ledningscentral är att stödja polisinrättningens egen verksamhet samt att utanför tjänstetid fungera som allmän ledare för hela området söder om Uleåborg. Uleåborgspolisens ledningscentral ansvarar för de allmänna ledningsuppgifterna i Norra Finland. Ledningscentralen i Helsingfors sköter därtill bl.a. uppgifter som hänför sig till informationsförmedling som en nationell specialuppgift. Om ledningsansvaret har överförts till Helsingfors polisinrättning fungerar lednings- och kommunikationscentralen vid Helsingfors polisinrättning, där även staben för den allmänna ledningen arbetar, som allmän ledningsplats. En polisledd störningssituation kan också utlösas av en händelse som omfattas av andra myndigheters ledningsansvar eller i övrigt förutsätta beredskap av andra myndigheter.

När något exceptionellt inträffar vet man inte nödvändigtvis om det är fråga om en olycka eller en brottslig handling, eftersom följderna kan vara mycket likartade. En brottslig handling kan bestå av uppsåt, oaksamhet eller vårdslöshet. Bekämpningen av hot och störningar samt hanteringen av följderna av dessa situationer grundar sig således på samarbete mellan olika myndigheter. I en störningssituation ligger ledningsansvaret hos den myndighet till vars verksamhetsområde ärendet i regel hör och vars befogenheter vid tillfället i fråga kan anses vara primära för att lösa situationen.

Polisen upprätthåller planer för olika situationer. I dessa planer beaktas samarbets- och handräckningsmyndigheternas roller. Det primära målet för polisens säkerhetsplaner och säkerhetsarrangemang är att förutse och avvärja hot. Grunden för planerna och arrangemangen är en hotbedömning som uppdateras fortlöpande och baserar sig på underrättelse-, observations- och analysverksamhet. Centrala utmaningar för samarbetet är hanteringen av den gemensamma lägesbilden, kommunikationen mellan olika myndigheter och myndigheternas gemensamma kommunikation utåt.

3.4.4.1 Polisens aktionsberedskap och lägesbild

I huvudstadsregionen finns en grupp inom polisen som är specialiserad på bland annat hantering av situationer som har orsakats av radioaktiva ämnen och sprängämnen. Gruppen samarbetar med den lokala polisen på det nationella planet.

Förutom i Helsingfors har polisen också specialutbildad personal på centrala regionala polisinsrättningar, bl.a. för hantering av brottsliga hotsituationer som orsakas av radioaktiva ämnen och sprängämnen.

Polisenheterna meddelar lednings- och kommunikationscentralen i Helsingfors om alla händelser som får nationell betydelse eller publicitet. Ledningscentralen förmedlar meddelandena till polisens högsta ledning och till statsrådets lägescentralsystem samt meddelar nödvändiga intressentgrupper.

Ledningscentralen upprätthåller en riksomfattande lägesbild för polisväsendet och ser till att informationen förmedlas vidare. Dessutom har ledningscentralen en aktiv skyldighet att följa situationer och händelser. Ledningscentralen följer omfattande och uppseendeväckande händelser som är förknippade med polisens verksamhet i Finland och utomlands. Dessutom ska ledningscentralen för sin del se till att informationen om dessa händelser vidarebefordras.

3.4.5 Gränsbevakningsväsendet

Gränsbevakningsväsendet producerar en lägesbild och upprätthåller ständig lednings- och aktionsberedskap för att hantera risker som faller inom dess uppgifter.

I en strålningssituation deltar Gränsbevakningsväsendet i produktionen av en gemensam lägesbild, varnandet av befolkningen i havsområdet, isolerings- och evakueringsuppgifterna, strålningsmätningen och säkerhetsuppgifterna inom sjötrafiken, till exempel att varna och avbryta sjötrafiken. Gränsbevakningsväsendet bistår vid behov andra myndigheter, till exempel polisen och räddningsmyndigheterna.

Gränsbevakningsväsendet leder sjöräddningsverksamheten i havsområdet. Trafikverket, Gränsbevakningsväsendet och försvarsmaktens marin, Trafiksäkerhetsverket och andra nödvändiga organisationer deltar i räddningsverksamheten i havsområdena genom att tillhandahålla personal, utrustning och specialkunskap.

3.5 Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde

3.5.1 Social- och hälsovårdsministeriet

Social- och hälsovårdsministeriet ansvarar för ledningen av social- och hälsovården. SHM följer STUK:s lägesbedömning och rekommendationer om vilka skyddsåtgärder som krävs i situationen för att minska de negativa effekterna av strålningen samt ger vid behov anvisningar till andra underställda myndigheter (Valvira, regionförvaltningsverken). Ministeriet styr också hälsovårdscentralerna, sjukvårdsdistrikten (hälso- och sjukvårdslagen 1326/2010) och företagshälsovården (lagen om företagshälsovård 1383/2001) via regionförvaltningsverken. Rollerna för de olika ansvarsområdena vid regionförvaltningsverket har beskrivits närmare i punkt 3.6.

Beslut om rekommendationer gällande intag av jodtabletter fattas av SHM:s kanslichef. Rekommendationerna kan med stöd av STUK:s rekommendation och ett beslut av den jourhavande vid SHM utfärdas av räddningsledaren som en del av de första brådskande skyddsanvisningarna till befolkningen. I detta fall ska SHM bekräfta rekommendationen i efterhand. Information om behovet av och beredskapen för att inta jodtabletter finns i VAL-anvisningarna om skyddsåtgärder (se bilaga 1).

SHM kommunicerar med Utbildningsstyrelsen för att informera daghem och skolor om hur de jodtabletter som har lagrats i förväg ska användas under situationen. Samarbetet med Utbildningsstyrelsen är viktigt om man exempelvis med stöd av hälsoskyddslagen måste begränsa skolgången eller stänga daghem.

Med undantag av en kärnexplosionssituation utgör strålningsrelaterade sjukdomar som uppstår med fördröjning inget betydande problem i en vittomfattande strålningssituation, eftersom strålningsdoserna med stor sannolikhet är mycket mindre än de doser som orsakar akut strålningssjuka. SHM har publicerat en handbok om principerna för undersökning och vård av strålningsrelaterade sjukdomar.³

Ur SHM:s synvinkel är de centrala utmaningarna i en vittomfattande strålningssituation förknippade med ledning av miljöhälsovården, hantering av miljöhälsoriskerna i efterhand och kommunikation. SHM ansvarar för den högsta ledningen och styrningen av övervakningen av hälsoskyddet (4 § i hälsoskyddslagen). I en vittomfattande situation som medför risk för strålning är det ur social- och hälsovårdsväsendets perspektiv också en utmaning att bedöma behovet av och ordna psykosocialt stöd (27 § och 40 § i hälso- och sjukvårdslagen) samt att sköta osannolika men möjliga utvidgade uppgifter inom socialväsendet för att ordna service och inkvartering för den evakuerade befolkningen.

³ Strålningsolyckor – Undersökning och vård av personer som utsatts för strålning. SHM:s publikationer 2008:14.

I en vittomfattande situation som medför risk för strålning aktiverar SHM ministeriets lägescentral. Den styr bl.a. i synnerhet aktörer inom hälsovården enligt STUK:s rekommendationer samt stöder STUK i kommunikationen. Kommunikationen är en central del av SHM:s ledning och lägeshantering. SHM ansvarar även för den högsta ledningen av arbetarskyddsförvaltningen och styrningen av ansvarsområdena för arbetarskyddet vid regionförvaltningsverken (lagen om arbetarskyddsförvaltningen 16/1993).

SHM instruerar vid behov de myndigheter som ansvarar för socialvården antingen genom anvisningar som skickas direkt till kommunerna eller via regionförvaltningsverken. I samband med evakuering är myndigheterna som ansvarar för socialvården skyldiga att ordna bispisning och inkvartering för den evakuerade befolkningen. Social- och krisjouren i Vanda är en enhet för psykosociala tjänster som ingår i Vandas familjetjänster. SHM kommer att ingå ett avtal om nationellt samarbete med social- och krisjouren i Vanda. Enheten har under de senaste åren tillhandahållit psykosociala tjänster på det nationella planet, och planen är att det i fortsättningen ska vara möjligt att ge aktörer inom socialvården sådant stöd.

SHM ger aktörer inom hälso- och sjukvården anvisningar via regionförvaltningsverken eller Valvira. För att undvika en överbelastning av hälsovården bör man i informationen betona att lindrigt strålningskontaminerade personer kan sköta sin sanering själva och att räddningsväsendet ansvarar för saneringen av allvarligt strålningskontaminerade personer på olycksplatsen innan de kontaminerade skickas vidare för vård inom hälso- och sjukvården. Hälso- och sjukvården ska också ha beredskap för strålningsmätningar av befolkningen exempelvis vid ett tillfälligt verksamhetsställe samt för organisering av långtidsuppföljning av befolkningens exponering.

De lokala krisgrupperna är centrala aktörer i organiseringen av det akuta krisarbetet. I kommunerna ansvarar utbildade experter inom social- och hälsovårdsväsendet för krisarbetet i samarbete med andra experter. De har en nyckelposition vid storolyckor, men sjukvårdsdistrikten ansvarar för samordningen av det psykosociala stödet i sitt område och stödjandet av de lokala krisgrupperna genom att erbjuda dem bl.a. resurser.

3.5.1.1 Social- och hälsovårdsministeriets aktionsberedskap och lägesbild

I SHM:s beredskapsenhets uppgifter ingår upprätthållande av ministeriets jour- och larmsystem samt lägesledningsberedskapen. För detta ändamål har ministeriet ett beredskapssystem som fungerar dygnet runt, och den jourhavande är skyldig att anlända till ministeriet för att inleda åtgärder inom två timmar.

Ministeriets beredskap är en del av ett bredare jourssystem inom förvaltningsområdet och statsrådet. När den jourhavande vid ministeriet har tagit emot ett meddelande om en situ-

ation som medför risk för strålning görs en bedömning av vilka åtgärder som krävs i situationen utifrån den tillgängliga informationen. Den jourhavande vid ministeriet använder sig av larmsystemet för att meddela ministeriets experter, Valvira och dess behöriga tjänstemän, Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet Fimea (jodtabletter) samt den politiska ledningen och tjänstemannaledningen om störningssituationen.

En lägesbild för förvaltningsområdet upprättas för beslutsfattandet. Vid behov tar ministeriet ledningen över situationen inom sitt verksamhetsområde i enlighet med beredskapsplanen.

3.5.1.2 Miljöhälsovård

Miljöhälsovården är myndighetsverksamhet som leds av SHM, Arbets- och näringsministeriet (ANM) samt Jord- och skogsbruksministeriet (JSM) och verkställs av kommunerna. Kommunernas miljöhälsovård har lagstadgat organiserats i samarbetsområden – större kommuner kan agera självständigt (lagen om samarbetsområden för miljö- och hälsoskyddet 410/2009). År 2015 fanns det totalt 62 tillsynsenheter som bildats på detta sätt.

Miljöhälsovårdens roll betonas under efterverkningarna av och återhämtningen efter en vittomfattande strålningssituation. SHM ansvarar för den högsta ledningen och styrningen när det gäller att övervaka efterföljandet av strålskyddslagen i följande ärenden: en allmän bedömning av de men för hälsan som orsakas av strålning, bedömning av behovet av åtgärder som begränsar exponeringen för strålning samt fastställande av krav som gäller dessa åtgärder med stöd av principen om berättigande, optimeringsprincipen och principen för individuellt skydd samt de krav som ska ställas på övervakningen av den exponering för strålning som arbetstagare och andra utsätts för (2 § och 5 § i strålskyddslagen).

I en vittomfattande strålningssituation styrs miljöhälsovården centralt av hälsoskyddslagen, enligt vilken det högsta lednings- och styrningsansvaret ligger hos Social- och hälsovårdsministeriet.

I en vittomfattande strålningssituation är det viktigt att samordna ledningen av miljöhälsovården och miljöskyddet, i synnerhet när det gäller organiseringen av avfallshanteringen, där både Miljöministeriet och SHM har befogenheter. Även om det är Miljöministeriet som har det allmänna ledningsansvaret och bland annat verkställer avfallslagen, förutsätter hälsoskyddslagens paragraf om allmän beredskap (8 §) att miljöhälsomyndigheterna tillsammans med avfallsinrättningarna ska förbereda sig på störningssituationer.

STUK stöder i egenskap av strålningsexpert verkställandet av den lagstiftning gällande miljöhälsovård som verkställs under ledning av Social- och hälsovårdsministeriet, Jord- och skogsbruksministeriet samt Arbets- och näringsministeriet.

3.5.2 Valvira

I en situation som medför risk för strålning sammanställer Valvira bestämmelser och anvisningar som syftar till att hushållsvattnet, inomhusutrymmen och livsmiljön ska vara säkra. I den inledande fasen kan Valvira ge föreskrifter om åtgärder för att trygga kvaliteten på hushållsvattnet och föreskrifter om att stänga av ventilationen i offentliga byggnader så att inomhusutrymmena inte förorenas. Valvira kan vid behov även ge föreskrifter om att begränsa användningen av hushållsvatten. Uppgifterna inom miljöhälsovård ökar i den avslutande fasen. Om det behövs sammanställer Valvira då utifrån STUK:s rekommendationer föreskrifter och anvisningar om sanering av inomhusutrymmen och livsmiljön och begränsning av användningen av dem samt om åtgärder som syftar till att trygga hushållsvattnet och begränsa användningen av det. Anvisningarna och föreskrifterna i den avslutande fasen är avsedda för medborgare, företag och myndigheter. Valvira kan med stöd av hälsoskyddslagen även ge kommunerna föreskrifter och anvisningar om organisationen av avfallshanteringen.

Valvira leder den kommunala hälsoskyddsmyndighetens verksamhet, och regionförvaltningsverken samordnar direktiven inom sina verksamhetsområden. Kommunens hälsoskyddsmyndighet har i uppgift att på det lokala planet säkerställa att vistelse i livsmiljön, till exempel i offentliga byggnader, inte medför risker för hälsan och att det är tryggt att använda hushållsvattnet.

Valviras nationella befogenhet, tillsyns- och styrningsansvar bygger på hälsoskyddslagen (4 §) och bestämmelser som har utfärdats med stöd av den. När en sanitär olägenhet breder ut sig över ett vidsträckt område eller annars är speciellt betydelsefull kan Valvira med stöd av 52 § i hälsoskyddslagen meddela föreskrifter som är nödvändiga för att avhjälpa eller förebygga uppkomsten av den sanitära olägenheten. En vittomfattande strålningssituation kan tolkas som en sådan situation. Valviras föreskrifter (52 § i hälsoskyddslagen) är giltiga som sådana, utan att det är nödvändigt att med dem beordra regionförvaltningsverken eller de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna att meddela föreskrifter. Föreskrifterna är bindande för medborgare, företag och myndigheter. Regionförvaltningsverken och de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna har i uppgift att övervaka att Valviras föreskrifter iakttas inom det egna området.

Strålningsmätningar behövs för att kontrollera att livsmiljön är säker, om det finns behov av sanering och hur effektiv saneringen är samt om hushållsvattnet är säkert. Valvira sammanställer i samarbete med STUK anvisningar för direkta mätningar i inomhusutrymmen och livsmiljön samt om provtagning på hushållsvattnet och livsmiljön. I en vittomfattande strålningssituation förser Valvira via regionförvaltningsverken kommunernas hälsoskyddsmyndigheter med ett provtagnings- och analysprogram för undersökning av prover på hushållsvattnet och livsmiljön. Programmet har planerats i samarbete med STUK.

Regionförvaltningsverken samordnar genomförandet av provtagningen i sitt område och ger de kommunala myndigheterna stöd och råd. Kommunernas hälsoskyddsmyndigheter sköter de olika provtagningarna och skickar proverna för analys till laboratorier där STUK:s mätutrustning används. STUK ger laboratorierna råd och anvisningar i frågor som gäller mätningar, till exempel beträffande kalibreringskoefficienterna.

Till Valvira viktiga samarbetsinstanser hör SHM, regionförvaltningsverken, kommunernas miljöhälsomyndigheter, vattenverken/kommunernas tekniska sektor och räddningsverken, expertinstanserna (STUK, Institutet för hälsa och välfärd, Arbetshälsoinstitutet, Livsmedelssäkerhetsverket Evira, Finlands miljöcentral) samt Vattentjänstpoolen. Samarbetsinstanser för vattenförsörjningen och avfallshanteringen är Jord- och skogsbruksministeriet, Miljöministeriet och vid behov NTM-ansvarsområde M (= miljö och naturresurser).

3.5.2.1 Valvira aktionsberedskap

Den jourhavande vid SHM informerar Valvira om störningssituationer. Valvira har ingen jour. Valvira förmedlar information om strålningssituationen till de myndigheter som har hand om uppgifter enligt hälsoskyddslagen vid regionförvaltningsverken och beroende på situationen eventuellt även direkt till de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna.

3.6 Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde

3.6.1 Jord- och skogsbruksministeriet

Jord- och skogsbruksministeriet (JSM) ser till att de maximala tillåtna mängderna radioaktivitet i livsmedel och foder sätts i kraft med hjälp av författningar och bereder författningarna om nationellt ibruktagande av åtgärdsgränser för livsmedel (EU-gränserna).

När det gäller vattenförsörjningen ansvarar JSM bland annat för beredning av lagstiftningen, strategisk planering av verksamheten samt ledning av NTM-centralerna och Finlands miljöcentral. En central målsättning är att främja tryggheten av vattenförsörjningen i störningssituationer, till exempel en situation som medför risk för strålning. Man betonar i synnerhet tryggheten av en reservvattentäkt i storstadsregionerna med hjälp av en vattenkälla som är oberoende av den huvudsakliga vattenkällan. I JSM:s strategiska riktlinjer betonas hanteringen av vattenförsörjningsrisker från råvattenkällan till effekterna av avloppsvatten.

3.6.1.1 JSM:s aktionsberedskap och informationsförmedling

I de uppgifter som JSM:s beredskapschef och beredskapssekreterare ansvarar för ingår upprätthållande av ministeriets jour- och larmsystem. Den jourhavande vid ministeriet får information om situationen från statsrådets lägescentral eller från någon annan instans. STUK kontakter den jourhavande vid ministeriet om det i en strålningssituation finns behov av att vidta åtgärder för eller förbereda sig på att skydda primärproduktionen eller trygga vattenförsörjningen. Den jourhavande vid ministeriet förmedlar informationen till ministeriets ledning och avdelningar samt till Evira och kontakter vid behov även andra instanser, till exempel NTM-centralerna. När det gäller vattenförsörjningen kontakter ministeriets ansvariga tjänsteman eller jourhavande de behöriga NTM-centralerna för att skaffa och upprätthålla en aktuell lägesbild.

JSM sköter informationsförmedlingen till utlandet för sitt eget verksamhetsområde till den del informationsförmedlingen inte omfattas av larmsystemet RASFF.

3.6.2 Evira

Evira är en behörig tillsynsmyndighet som utfärdar anvisningar och bestämmelser om livsmedel, djur och andra animaliska produkter än livsmedel och foder samt styr och övervakar verkställandet av anvisningarna och bestämmelserna. Evira fattar beslut om skydd av foder och ger anvisningar om skydd av livsmedel, primärproduktion och dess vattenförsörjning.

Evira beslutar om skydd av husdjursproduktion och övrig primärproduktion samt om övriga åtgärder med anknytning till primärproduktion, livsmedel och foder samt ingår överenskommelser om verkställandet av åtgärderna med de nödvändiga myndighetsinstanserna. I brådskande situationer ger räddningsledaren anvisningar om skydd av husdjursproduktion och övrig primärproduktion.

Evira samarbetar med STUK i bedömningen av vilka risker som är förknippade med livsmedelsförmedlad exponering. Evira utfärdar bestämmelser gällande import, införande på marknaden och användning av livsmedel och foder samt rekommendationer gällande förtäring och användning av livsmedel och foder. Livsmedelsexporten övervakas av livsmedelstillsynen i livsmedelsaktörens hemkommun eller i vissa fall av Evira. I samband med exporthändelsen övervakar tullen riktigheten hos dokumenten över icke-animaliska livsmedel som exporteras från Finland till länder utanför EU.

Evira samordnar provtagningen och analysen av livsmedel och foder om situationen som medför risk för strålning fortgår. Evira ger regionförvaltningsverkens och kommunernas miljöhälsovårdsmyndigheter anvisningar och råd om livsmedel. Evira leder NTM-centralerna och de auktoriserade inspektörerna i ärenden som gäller fodersäkerhet. Anvisningar

om djurens hälsa blir aktuella då produktionsdjur skyddas inomhus och ventilationen begränsas för att säkerställa renheten hos animaliska livsmedel. Evira handleder regionförvaltningsverken och tjänsteveterinärerna i åtgärder som krävs för att garantera djurens hälsa. När det gäller förvaltningsmässiga tvångsåtgärder kan man bli tvungen att tillämpa paragraferna 55, 56, 57, 58, 59 och 68 i livsmedelslagen och när det gäller foder paragraferna 6, 16, 40 och 41 i foderlagen.

Efter den inledande fasen startar bedömningen av och anvisningarna om livsmedels och foders säkerhet och användbarhet. Evira instruerar kommunerna och regionförvaltningsmyndigheterna att följa situationen regionalt och säkerställer tillsammans med STUK att de lokala myndigheterna har kännedom om de högsta tillåtna mängderna radioaktiva ämnen i livsmedel och foder. Evira står i kontakt med aktörer inom foderbranschen för att verkställa bestämmelserna och för att säkerställa att producenterna och industrin får tillräcklig information. Kommunernas tillsynsmyndigheter leder aktörerna inom livsmedelsbranschen och säkerställer att bestämmelserna verkställs samt att informationen är tillräcklig enligt Eviras anvisningar.

Evira kommunicerar med regionförvaltningsverken och kommunernas livsmedelstillsynsmyndigheter för att samordna provtagningen och analysen av livsmedel. En provtagningsplan utarbetas i samarbete med STUK. Evira förser via regionförvaltningsverken kommunernas livsmedelstillsynsmyndigheter med ett provtagnings- och analysprogram som är avsett för undersökning av livsmedel och har planerats i samarbete med STUK och NTM-centralerna och auktoriserade inspektörer med ett provtagningsprogram för undersökning av foder. Evira instruerar NTM-centralernas inspektörer och de auktoriserade inspektörerna om provtagningen av foder.

Regionförvaltningsmyndigheterna ser till att provtagningen är tillräcklig i den egna regionen och ger de kommunala myndigheterna stöd och råd. Kommunerna sköter provtagningen och skickar proverna för analys till miljöhälsovårdslaboratorier som använder STUK:s mätutrustning eller annan mätutrustning som lämpar sig för bestämning av radioaktivitet. STUK ger laboratorierna råd och anvisningar i frågor som gäller livsmedelsmätningar.

3.6.2.1 Eviras aktionsberedskap och informationsförmedling

Evira informerar fortlöpande STUK och JSM samt vid behov även andra myndigheter om de bestämmelser och anvisningar som Evira har utfärdat och upprätthåller tillräcklig lägesinformation om sitt eget uppgiftsområde på sin webbplats.

Evira förmedlar på sin webbplats information om ärenden som gäller livsmedels- och fodersäkerhet samt skydd av primärproduktion. Dessutom kontaktar Evira vid behov regi-

onförvaltningsverken och kommunerna per e-post, extranät och telefon samt inrättningar inom livsmedelsbranschen per e-post eller vid behov per telefon. Regionförvaltningsverkens länsveterinärer har också fått VIRVE-telefoner för användning i krissituationer.

Evira använder larmsystemet RASFF för att informera livsmedels- och foderövervakningsmyndigheter i andra länder samt Europeiska kommissionen om händelsen och vilka åtgärder Finland kommer att vidta.

Evira har ingen jourverksamhet, utan tar emot larm via JSM:s jour.

3.6.3 Landsbygdsverket

I en situation som medför risk för strålning ber Jord- och skogsbruksministeriet Landsbygdsverket (Mavi) om information om jordbruksverksamheten i riskområdena. Mavi informerar JSM om antalet gårdar och husdjursgårdar, produktionsmängden och åkerbruket i området samt ger en bedömning av produktionens andel av produktionen i hela Finland.

3.7 Kommunikationsministeriet

3.7.1 Kommunikationsministeriet

I en situation som medför risk för strålning har Kommunikationsministeriet (KM) en verksamhetsstödande roll. Situationen kan ge upphov till sådana uppgifter förknippade med trafik, transportutrustning eller tryggnad av transporter samt tryggnad av kommunikation som förutsätter verksamhet av ministeriet eller att man organiserar styrning av organisationer som är verksamma inom den underställda förvaltningen.

KM:s förvaltningsområde ansvarar för åtgärder i anslutning till trafik, transporter och kommunikationsförbindelser enligt beslut av räddningsledaren. Förvaltningsområdet ansvarar för anvisningar om transportrutter till väg-, järnvägs- och flygtrafiken samt sjöfarten. Dessutom ansvarar förvaltningsområdet för att kommunikationsförbindelserna fungerar och upprätthålls.

Försörjningsberedskapsorganisationens väg-, sjö- och lufttransportpooler stöder samarbetet mellan myndigheterna och transportföretagen. Om myndigheternas verksamhet så kräver ska de regionala logistikkommittéerna i en störningssituation inom ramen för sina nätverk stödja myndigheterna när det gäller tillgången till nödvändig transportutrustning och arbetsmaskiner samt chaufförer till dessa.

3.1.1.4 KM:s informationsspridning och lägesbild

I en allvarlig situation som medför risk för strålning höjer KM sin beredskap och etablerar vid behov en lägesgrupp. Lägesgruppen upprätthåller den lägesbild för förvaltningsområdet som den farliga situationen förutsätter och får lägesinformation som anknyter till lägesbilden av den underställda förvaltningen och statsrådets lägescentral.

KM får den inledande informationen via Meteorologiska institutet och/eller statsrådets lägescentral. Meteorologiska institutet ansvarar för larm som angår ministeriets säkerhetsledning och Trafiksäkerhetsverket, Trafikverkets trafikcentraler och Finavia.

Vid behov sammankallas ministeriets ledningsgrupp under ledning av ministeriets kanslichef. Ledningsgruppen samordnar ministeriets åtgärder i en hotsituation. Ledningen för ministeriets verksamhetsområden och experterna inom de olika verksamhetsområdena vidtar de specialåtgärder som krävs inom sina egna sektorer.

KM:s viktigaste samarbetsorganisationer i affärslivet är försörjningsberedskapsorganisationens transportlogistiksektor och informationssamhällssektor samt dessa sektorerers pooler. De kan vid behov hjälpa till med hanteringen av en krissituation.

3.7.2 Meteorologiska institutet

Meteorologiska institutet ansvarar för produktionen, övervakningen och distributionen av väderobservationer, väderprognoser och varningar till alla myndigheter som deltar i hanteringen av strålningssituationen. Informationen förmedlas till respektive myndighet via på förhand överenskomna kommunikationskanaler.

Meteorologiska institutet ansvarar för att utbrednings- och spridningsprognoser produceras och förmedlas till STUK och i samarbete med STUK även till den myndighet som leder räddningsverksamheten och andra myndigheter som deltar i räddningsverksamheten.

Vid Meteorologiska institutet arbetar också grupper som producerar flygvädertjänster och oceanografiska tjänster. Dessa grupper deltar vid behov med sina specialtjänster i varnandet av flyg- och havstrafiken och i andra specialtjänster för centrala aktörer i samhället.

Dessutom utnyttjar Meteorologiska institutet varningssystemet för naturkatastrofer (LUOVA) i samband med naturkatastrofer och olyckor i Finland och utomlands.

Meteorologiska institutet har ett nätverk av forsknings- och uppföljningsstationer för luftkvaliteten där även radioaktiviteten i luften mäts.

3.7.2.1 Meteorologiska institutets aktionsberedskap och lägesbild

Vid Meteorologiska institutet finns en väder- och säkerhetscentral som är verksam dygnet runt samt ett kontrollrum för datasystemen. Väder- och säkerhetscentralen ansvarar för de inledande åtgärder som krävs i situationer som medför risk för strålning. Vid Meteorologiska institutet finns även en enhet för flygvädertjänster som är verksam dygnet runt.

I långvariga situationer etableras en grupp för exceptionella situationer vid institutet för att fortsätta uppdateringen av lägesbilden för väder- och risksituationen samt för att sköta myndigheternas och mediernas ökande tjänstebehov.

Meteorologiska institutet får i regel den första informationen om en situation som medför risk för strålning via STUK:s jour. Den inledande informationen kan även komma direkt från kraftbolaget eller via det internationella atomenergiorganets (IAEA) larmsystem. I situationer som medför risk för strålning förmedlar Meteorologiska institutet det första meddelandet till Kommunikationsministeriet, Finavia, Trafiksäkerhetsverket och Trafikverkets trafikcentraler. Under en situation som medför risk för strålning i Finland förmedlar Meteorologiska institutet även de inledande meddelandena om situationen till de nationella vädertjänsterna i Norden, Baltikum och Ryssland.

Under en situation som medför risk för strålning följer Meteorologiska institutet i synnerhet väderleksutvecklingen på olycksplatsen och i dess närmaste omgivning och producerar väderleksbeskrivningar och annat vädermaterial för STUK:s och andra myndigheters räkning. Meteorologiska institutet följer i huvudsak utvecklingen av olyckssituationen via STUK:s experter och informationssystem.

Meteorologiska institutet skickar spridningskalkyler till de nordiska systerinstituterna och får i gengäld tillgång till beräkningsresultat från andra nordiska länder. På så sätt säkerställer man att uppfattningen om spridningssituationen är tillförlitlig. Även de regionala centren inom Meteorologiska världsorganisationen (WMO), som är underställd FN, gör spridningskalkyler och kan vid behov stödja medlemsstaterna med sina produkter.

3.7.3 Trafikverket

Trafikverkets trafikcentraler ansvarar för styrningen av landsvägs-, järnvägs- och sjötrafiken. Trafikcentralerna har lagstadgad skyldighet att om säkerheten så förutsätter hindra trafiken till ett riskområde och styra trafiken till säkra leder. Trafikcentralerna deltar i hanteringen av störningen, myndighetssamarbetet, upprätthållandet av en aktuell lägesbild bland myndigheterna, distributionen av information till Kommunikationsministeriet och andra myndigheter samt informationen till trafiken.

Vägtrafikcentralen vidarebefordrar räddningsledarens begäran om handräckning gällande väghållningen (till exempel färd begränsningar) till den underentreprenör för underhåll som inom NTM-ansvarsområde T ansvarar för de nödvändiga praktiska åtgärderna i området i fråga. Entreprenören fungerar som väghållarens representant i verksamhet som bistår polisen och räddningsmyndigheterna. I denna verksamhet ingår bl.a. att ordna och upprätthålla kringgående förbindelser, bistå polisen i trafikstyrningen på olycksplatsen, delta i den efterföljande saneringen av vägområdet och reparera konstruktionerna så att de är i nöjaktigt skick genast efter olyckan.

Trafikverket ansvarar för fördelningen av spårkapaciteten, trafikstyrningen längs bannätet och informationstjänsten för resenärer inom järnvägstrafiken. Bantrafikcentralen följer situationen inom järnvägstrafiken och ansvarar för hanteringen av exceptionella situationer samt styr trafikstyrningscentralernas verksamhet i fråga om bl.a. begränsning av trafiken och ordnande av evakueringstransporter. Trafikstyrningscentralerna ansvarar för trafikstyrningen längs bannätet. Kontrollrummen längs den elektrifierade järnvägen, som verkar i anslutning till trafikstyrningscentralerna, följer eldistributionen och elnätets funktion längs elektrifierade järnvägsavsnitt. I en situation som medför risk för strålning genomför trafikstyrningscentralerna de begränsningar, avbrott och avstängningar av trafiken och eldistributionen som räddningsledaren har föreslagit.

Trafikverket kan i egenskap av VTS-myndighet (Vessel Traffic Service) i en situation som medför risk för strålning i enlighet med rekommendationer beordra att ett vattenområde, en farled eller en del av en farled ska stängas i Finlands territorialvatten (17 § i lagen om fartygstrafikservice, 623/2005). I en situation som medför risk för strålning varnar VTS-myndigheten också fartyg som rör sig utanför Finlands territorialvatten.

3.7.3.1 Trafikverkets aktionsberedskap och lägesbild

Trafikverket upprätthåller dygnet runt en lägesbild av trafiken i sina sjö-, ban- och vägtrafikcentraler samt informerar och styr trafiken enligt säkerhetsläget. Vägtrafikcentralerna finns i Helsingfors, Tammerfors, Åbo och Uleåborg, bantrafikcentralen i Helsingfors och sjötrafikcentralerna i Helsingfors, Åbo och Villmanstrand.

Trafikverkets trafikcentraler meddelar beredskapsjourerna vid KM, Trafi och statsrådets lägescentral om avvikelser och störningssituationer.

3.7.4 Trafiksäkerhetsverket Trafi

Trafi är skyldigt att meddela Kommunikationsministeriet samt statsrådets lägescentral om störningar i de normala förhållandena inom dess verksamhetsområde.

I en situation som medför risk för strålning fattar Trafiksäkerhetsverket beslut om begränsning av lufttrafiken och bereder besluten i samarbete med STUK och Meteorologiska institutet.

Vid risksituationer till havs har Trafi representanter i sjöräddningens ledningscentraler.

Trafis roll inom spårtrafiken är att i förväg säkerställa att aktörerna inom järnvägsbranschen kan agera i exceptionella situationer. Detta sker via säkerhetsledningssystem som Trafi godkänner och övervakar. Järnvägslagen (304/2011) ålägger aktörer inom järnvägsbranschen beredskapsplikt. Beredskapsplikten har preciserats i en ändring av lagen (939/2013), och Trafi har getts i uppgift att övervaka den.

Hos Trafi finns en beredskapsjour som är verksam dygnet runt, sju dagar i veckan. Jouren har i uppgift att säkerställa att Trafi klarar av de operativa uppgifterna vid störningssituationer i de olika trafikformerna. Vid störningssituationer tar beredskapsjouren emot informationen och inleder Trafis larmåtgärder och andra nödvändiga åtgärder. Trafis beredskapsjour förmedlar störningsinformation som gäller trafiksystemet till KM och statsrådets lägesbildssystem i synnerhet beträffande flygtrafiken och Finavia samt information som Trafi får av internationella källor (om marina security-situationer).

Trafi ser till att trafiksystemet fungerar, också i strålningssituationer. Trafi övervakar de bestämmelser och föreskrifter som gäller trafiksystemet. Trafiksystemet omfattar alla trafikformer. Det inkluderar de människor som använder det, trafikmedlen, styrningen och hanteringen av trafiken, trafikinformationen och trafiktjänsterna, infrastrukturen och författningarna om dem.

Trafi ansvarar för att utfärda anvisningar och bestämmelser gällande trafiksäkerhet och säkerhetsfrågor förknippade med trafik samt för andra myndighetsuppgifter. Trafi ansvarar också för beredningen av författningar inom sitt område, upprätthåller register och fungerar som tillsynsmyndighet inom sitt område. Ansvar och uppgifterna som anknyter till stängning av luftrummet grundar sig på 8 § i luftfartslagen (1194/2009).

Trafiksäkerhetsverket tar fram en lägesbild utifrån sitt eget system.

3.7.5 Finavia Abp

Finavias regionala flygtrafiktjänst har till uppgift att vid behov inskränka användningen av luftrummet i ett riskområde eller stänga luftrummet. Den regionala flygtrafiktjänsten behöver tillstånd av Trafiksäkerhetsverket för att stänga luftrummet. Finavias regionala flygtrafiktjänst har fortlöpande verksamhet dygnet runt, sju dagar i veckan.

Flygtrafiktjänsten som Finavia ansvarar för leder flygtrafiken som flyger i det övervakade luftrummet förbi eller över riskområdet utifrån Meteorologiska institutets bild av riskområdet redan innan en inskränkning av luftrummet på grund av händelsen har offentliggjorts.

Finavia Abp offentliggör den inskränkning av luftrummet som har godkänts av Trafiksäkerhetsverket. Inskränkningen av luftrummet grundar sig på erhållen information och bilden av riskområdet. Syftet med inskränkningen är att förhindra att luftfartyg som flyger i det oövervakade luftrummet utan radiokontakt med flygledningen flyger in i området. Omkring kärnkraftverken finns redan områden med flygförbud som har en radie på fyra kilometer och en höjd av två kilometer. För flygtrafik där man känner till att den flyger i det oövervakade luftrummet tillhandahålls en flyginformationstjänst som bl.a. inkluderar information om verksamhet eller händelser som är riskfyllda för luftfartyg.

När Finavias regionala flygtrafiktjänst och skiftledaren vid Helsingfors-Vanda flygplats samt flygrådgivningscentret får lägesbilden är det viktigast att bedöma situationens inverkan på den kända och kommande flygtrafiken i området där det finns risk för strålning samt att så effektivt som möjligt förmedla informationen till flygbolagen för flygförberedelser och till flygplatserna för eventuell stängning av dem.

Finavias regionala flygtrafiktjänst i Tammerfors följer luftlägesbilden för hela Finland.

3.8 Miljöministeriet

Enligt miljöskyddslagen svarar Miljöministeriet för den allmänna styrningen, uppföljningen och utvecklingen av miljöskyddet. Miljöministeriet ansvarar likaså för den allmänna styrningen, uppföljningen och utvecklingen av avfallslagen. Finlands miljöcentral (SYKE) är ett expert- och forskningsinstitut inom miljöskydd och avfallshantering och tillhandahåller information och tjänster för både förvaltningen och den privata sektorn.

I miljöförvaltningen ingår även NTM-centralen (NTM-ansvarsområde M) och regionförvaltningsverkets ansvarsområde för miljötillstånd. Dessutom fungerar kommunens miljövårdsmyndighet som tillsynsmyndighet enligt miljöskyddslagen och avfallslagen.

I en situation som medför risk för strålning ingår det i uppgifterna för Miljöministeriets förvaltningsområde att tillhandahålla experthjälp inom miljöskydd och naturskydd i åtgärder som syftar till att minska strålningsexponeringen. NTM-centralernas och Finlands miljöcentrals sakkunskap behövs i synnerhet vid skydd av yt- och grundvattnet, jordmånen och naturen samt i frågor som gäller avfallshantering (se även avsnitt 3.5.1.2 Miljöhälsövård).

3.8.1 Miljöministeriets aktionsberedskap och informationsförmedling

Miljöministeriet har organiserat en situationsjour i händelse av störningssituationer. Jouren grundar sig på telefonberedskap och fungerar också utanför tjänstetid. Tjänstemannen som har jour har till uppgift att förmedla meddelanden och information om olycks-, skade-, säkerhets- eller andra störningssituationer som gäller Miljöministeriets verksamhetsområde till ministeriets ledning och ansvariga tjänstemän. Den jourhavande ska vid behov också kontakta andra myndigheter och skaffa nödvändig tilläggsinformation.

I situationer som medför risk för strålning får Miljöministeriet den inledande informationen från statsrådets lägescentral (VNTIKE).

Om störningssituationen inte kan hanteras enligt ministeriets normala handlingsmodeller sammankallas ministeriets lägesgrupp av ministeriets kanslichef, beredskapschefen eller någon annan representant för ledningen. Gruppen har till uppgift att skapa en lägesbild, kartlägga hur allvarig situationen är, säkerställa informationsförmedlingen till nyckelaktörerna, komma överens om åtgärder och samordna verksamheten med andra aktörer.

3.9 Utrikesministeriet

I samband med en storolycka, till exempel en strålningsolycka, som inträffar i Finland ansvarar Utrikesministeriet i den inledande fasen för den nödvändiga informationen till utländska beskickningar och internationella organisationer som har verksamhet i Finland samt för instruktionerna till Finlands beskickningar utomlands, i synnerhet i en situation där konsekvenserna av olyckan kan sträcka sig till deras verksamhetsområde.

I samband med en olycka som inträffar utomlands ansvarar Utrikesministeriet enligt Säkerhetsstrategin för samhället för att finska medborgare och utlänningar som är permanent bosatta i Finland skyddas och bistås utomlands samt för trygghet av förutsättningarna för den finska utrikeshandeln (Säkerhetsstrategi för samhället 16.12.2010).

I en krissituation tillhandahåller Utrikesministeriet och dess beskickningar tjänster enligt lagen om konsulära tjänster (498/1999). Lagen fastställer att en beskickning i händelse av eller vid hot om storolyckor, naturkatastrofer, miljökatastrofer, krig, inbördeskrig eller andra krissituationer bistår finska medborgare eller i Finland stadigvarande bosatta utlänningar som vistas inom beskickningens verksamhetsområde i syfte att skydda deras personliga säkerhet. Krissituationen, de övriga omständigheterna, de åtgärder som har vidtagits av de övriga nordiska länderna och Europeiska unionens medlemsstater samt beskick-

ningens faktiska möjligheter att hjälpa ska beaktas när biståndsåtgärderna och deras omfattning övervägs samt när åtgärderna vidtas.

Utrikesministeriet har en beredskapsgrupp som leds av beredskapschefen. Beredskapsgruppen ansvarar för att utveckla och upprätthålla ministeriets beredskap för krissituationer och undantagsförhållanden. Vid Utrikesministeriet arbetar tre jourer dygnet runt (konsulära jouren, beredskapsjouren och informationsjouren).

3.10 Försvarsmakten

Försvarsmakten får den första informationen genom ett meddelande av samarbetsmyndigheten eller genom egna observationer av övervakningsnätverket. Informationen skickas till Huvudstabens operativa avdelning som fattar beslut om fortsatta åtgärder och inledande av aktioner enligt den verksamhetsmodell och de ledningsförhållanden som används inom Försvarsmakten.

I en situation som medför risk för strålning skyddar Försvarsmakten sin egen personal och deltar i räddningsverksamheten genom att ge räddningsmyndigheterna tillgång till utrustning, personalresurser och specialexperttjänster som behövs för räddningsverksamheten om detta är nödvändigt med avseende på olyckans omfattning och särskilda karaktär. Om handräckning till andra myndigheter föreskrivs i lagen om försvarsmakten. Att stödja andra myndigheter är en av Försvarsmaktens tre huvuduppgifter. När Försvarsmakten stöder andra myndigheter ansvarar den myndighet som stöds för verksamheten i sin helhet och ger uppgifter till den stödjande truppen. I lagen fastställs begränsningar och möjligheter gällande användning av värnpliktiga vid handräckning till andra myndigheter.

Försvarsmakten upprätthåller ett kontinuerligt jourssystem, vilket innebär fortlöpande beredskap för att bevilja stöd och hjälp. Principerna och tillvägagångssätten för att bevilja stöd är kända hos de myndigheter som eventuellt behöver stöd.

Försvarsmaktens resurser i fråga om stöd- och handräckningsåtgärder fördelas enligt den tillämpliga prestationsförmågan och det bedömda eller överenskomna behovet. Potentiella prestationer i en strålningssituation är förutom strålningsmätningar och saneringsuppgifter även isolering och övervakning av områden samt trafikstyrning. Försvarsmakten kan flygkartlägga strålning och ta luftprover. Dessutom kan utrustning och personal allokeras för ordnande av transporter och tillfällig inkvartering för evakuerad befolkning, service för befolkning som har evakuerats eller tagit skydd samt kontrollmätningar och sanering av personer och fordon.

Försvarsmaktens strålningsmätningar och övervakningsverksamhet under normala förhållanden styrker och kompletterar övriga myndigheters landsomfattande övervakning. Strålningsövervakningen kan effektiviseras enligt beslut av ledningsstaberna. Försvarsmakten utvecklar strålningsmättnings- och övervakningsfunktionerna i samarbete med andra myndigheter. Försvarsmaktens deltagande i upprättandet av en lägesbild i en strålningssituation beskrivs i kapitel 4.

I ett försvarsläge har militärmyndigheten bland annat rätt att beordra befolkningen att förflytta sig från ett område som är föremål för angrepp eller hot om andra motsvarande aktioner.

3.11 Tullen

I 31 § i strålskyddsförordningen föreskrivs att det är tullens uppgift att för sin del övervaka importen och exporten av radioaktiva ämnen och radioaktivt avfall. Tullen säkerställer i praktiken att mottagare av strålningskällor som importeras har det behövliga säkerhetstillståndet för innehav av strålningskällor. Tillståndet beviljas av STUK.

Tullen övervakar också mer allmänt importen och exporten av varor. Med hjälp av strålningsmätningar i den gränsöverskridande godstrafiken kan man hitta strålningskällor bland det övriga godset. Tullen utför mätningar med fasta strålningsportar och bärbara strålningsmätare.

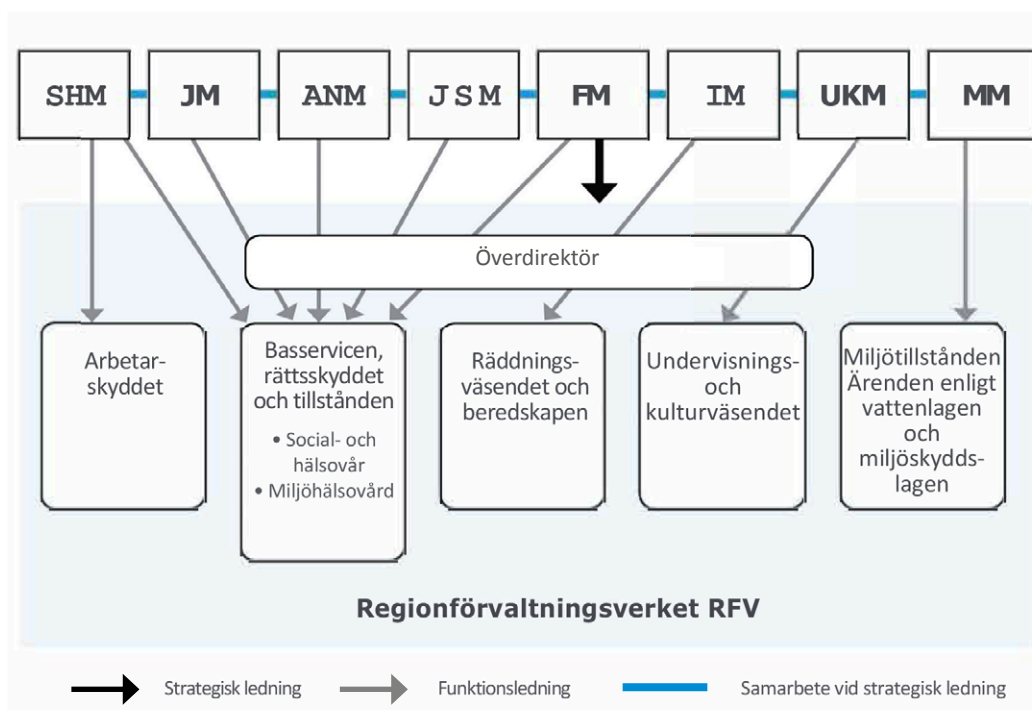
Tullen har ett fast samarbete med Strålsäkerhetscentralen och skickar i framtiden automatiskt informationen från strålningsmätningarna till STUK, så att en bedömning av mätresultaten i realtid och eventuella instruktioner om tillsynen genast finns tillgängliga.

I strålningssituationer som avviker från det normala sköter tullen uppgifter inom strålningsövervakningen enligt de allmänna föreskrifter och åtgärdsdirektiv som Inrikesministeriet har meddelat och i samarbete med de andra tillsynsmyndigheterna.

3.12 Regionförvaltningsverket

Regionförvaltningsverken (RFV) styrs av åtta ministerier: Social- och hälsovårdsministeriet (SHM), Undervisnings- och kulturministeriet (UKM), Justitieministeriet (JM), Arbets- och näringsministeriet (ANM), Finansministeriet (FM), Jord- och skogsbruksministeriet (JSM), Inrikesministeriet (IM) och Miljöministeriet (MM). Direktörerna för de fem olika ansvars-

områdena (1) basservicen, rättsskyddet och tillstånden, 2) räddningsväsendet och beredskapen, 3) undervisnings- och kulturväsendet, 4) miljötillstånden och 5) arbetarskyddet) bistår överdirektören och vid behov hela verket i en lägescentral som etableras separat och dit även andra behöriga aktörer bjuds in.

Figur 2. Regionförvaltningsverket och de ministerier som styr det

I situationer som medför risk för strålning bistår regionförvaltningsverket de behöriga myndigheterna inom de underställda förvaltningsområdena och samordnar vid behov deras verksamhet. Regionförvaltningsverken följer, leder och utvärderar förverkligandet av tjänsterna, ansvarar för den regionala kommunikationen samt upprätthållandet och förmedlandet av lägesbilden för verksamhetsområdet i samarbete med intressentgrupperna och sköter andra uppgifter som centralförvaltningen har tilldelat dem. Dessutom har regionförvaltningsverket i uppgift att stödja den operativa verksamheten och skapa verksamhetsförutsättningar för den genom att till exempel lägga fram anslags-, författnings- och anvisningsförslag.

3.12.1 Ansvarsområdet för räddningsväsendet och beredskapen

Ansvarsområdet för räddningsväsendet och beredskapen försätter regionförvaltningsverkets lägescentral i funktionsberedskap, upprätthåller den lägesbild som har skapats och utför de stöduppgifter som regionförvaltningsverket har ålagts av Inrikesministeriet enligt

23 § 2 mom. i räddningslagen. Regionförvaltningsverkets ansvarsområde för räddningsväsendet och beredskapen har inget beredskaps- eller jourssystem.

3.12.2 Ansvarsområdet för basservicen, rättsskyddet och tillstånden

Till de uppgifter som regionförvaltningsverkets ansvarsområde för basservicen, rättsskyddet och tillstånden ansvarar för hör styrning, övervakning och utvärdering av kommunernas social- och hälsovård samt miljöhälsovård och regional samordning av dessa inom verksamhetsområdet. Ansvarsområdet stöder för sin del regionförvaltningsverkets verksamhet i störningssituationer.

När en sanitär olägenhet breder ut sig över ett vidsträckt område eller annars är speciellt betydelsefull kan regionförvaltningsverket enligt 52 § i hälsoskyddslagen inom sitt verksamhetsområde meddela allmänna och separata föreskrifter som är nödvändiga för att avhjälpa eller förebygga uppkomsten av den sanitära olägenheten. Regionförvaltningsverket kan vid behov även meddela föreskrifter för verksamhetsutövare, till exempel i en situation där det är nödvändigt att ge flera aktörer i området (exempelvis vattenverk) samma föreskrift.

I en situation som medför risk för strålning kartlägger ansvarsområdets socialvårdsmyndigheter kommunernas åtgärder, till exempel säkerställandet av att personer som omfattas av socialvården klarar sig, tryggandet av matförsörjningen för personer som bor på anstalt eller ensamma samt en eventuell förflyttning av invånare till säkrare områden. Informationen och lägesbilden överlämnas även till SHM. Regionförvaltningsverkens socialvårdsmyndigheter genomför också andra uppgifter som har ålagts dem av de styrande myndigheterna.

Utgångspunkten är att de hälsovårdsansvariga myndigheterna inom ansvarsområdet av de kommunala aktörerna och sjukvårdsdistrikten i sitt område samlar in information om vilka åtgärder som har vidtagits, smidigheten hos verksamhetsprocesserna samt personalens, läkemedlens och de övriga materialens tillräcklighet och förmedlar informationen och lägesbilden till SHM och sjukvårdsdistrikten i sitt område. De genomför också de uppgifter som har ålagts dem av de styrande myndigheterna.

Regionförvaltningsverkens lägescentral samarbetar med sjukvårdsdistrikten. Vid behov kallas kontaktpersoner från sjukvårdsdistriktet till lägescentralerna.

De miljöhälsovårdsansvariga myndigheterna inom ansvarsområdet (hälsoskydd, livsmedelstillsyn, djurskydd och veterinärvård) har till uppgift att följa verksamheten vid kommunernas tillsynsenheter för miljöhälsovården, styra och utvärdera genomförandet av åtgärderna och sköta de övriga uppgifter som har ålagts dem av centralförvaltningen. Miljöhäl-

sovårdsmyndigheterna inom ansvarsområdet förmedlar Eviras och Valviras anvisningar och föreskrifter till tillsynsenheterna för miljöhälsovården och samlar in och förmedlar information från sitt område till Evira och Valvira, de styrande ministerierna, de övriga regionförvaltningsverken samt myndigheterna och tillsynsenheterna för miljöhälsovården inom verksamhetsområdet.

De styr kommunernas tillsynsenheter för miljöhälsovården och ger dem råd samt säkerställer till exempel att tillsynsenheterna tar de nödvändiga proverna och vidtar tillräckliga åtgärder för att förhindra sanitära olägenheter samt för att garantera säkerheten hos livsmiljön, livsmedel och hushållsvatten. Enligt 48 § i hälsoskyddslagen är regionförvaltningsverken skyldiga att vid behov ge den kommunala hälsoskyddsmyndigheten handräckning.

3.12.2.1 Ansvarsområdets aktionsberedskap

Valvira meddelar de myndigheter som sköter uppgifter enligt hälsoskyddslagen vid regionförvaltningsverken om strålningssituationen. Regionförvaltningsverken har ingen jour. Ansvarsområdet kan även få information om strålningssituationen av SHM:s beredskapsenhet.

Miljöhälsovården vid regionförvaltningsverket meddelar de kommunala hälsoskydds- och livsmedelstillsynsmyndigheterna om situationer som medför risk för strålning.

3.12.3 Ansvarsområdet för arbetarskyddet

Arbetarskyddslagstiftningen gäller även i situationer som medför risk för strålning om det inte finns separata stadganden om undantag. I en situation som medför risk för strålning ligger tyngdpunkten inom ansvarsområdet för arbetarskyddet på att övervaka de bestämmelser som skildras i avsnitt 2.2.7 samt på att övervaka att arbetarnas exponering för strålning har bedömts och att nödvändiga hälsogranskningar har ordnats för dem. Dessutom kan ansvarsområdet för arbetarskyddet utifrån STUK:s anvisningar ge arbetsgivarna allmänna direktiv och råd om god strålskyddspraxis vid begränsning av exponeringen för strålning och om uppföljning av exponeringen för strålning samt om det övriga iakttagandet av kraven i arbetarskyddslagstiftningen.

Enligt lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006) kan en inspektör förbjuda att sådant arbete fortgår som medför omedelbar fara för liv eller hälsa. Maximivärdena för den strålning som en arbetstagare får utsättas för fastställs i strålskyddsförordningen (1512/1991). Annars består tillsynsmetoderna av anvisningar och i situationer där faran eller olägenheten är större än ringa av en uppmaning till arbetsgivaren. Att arbetsgivaren underlåter att följa uppmaningen kan leda till att

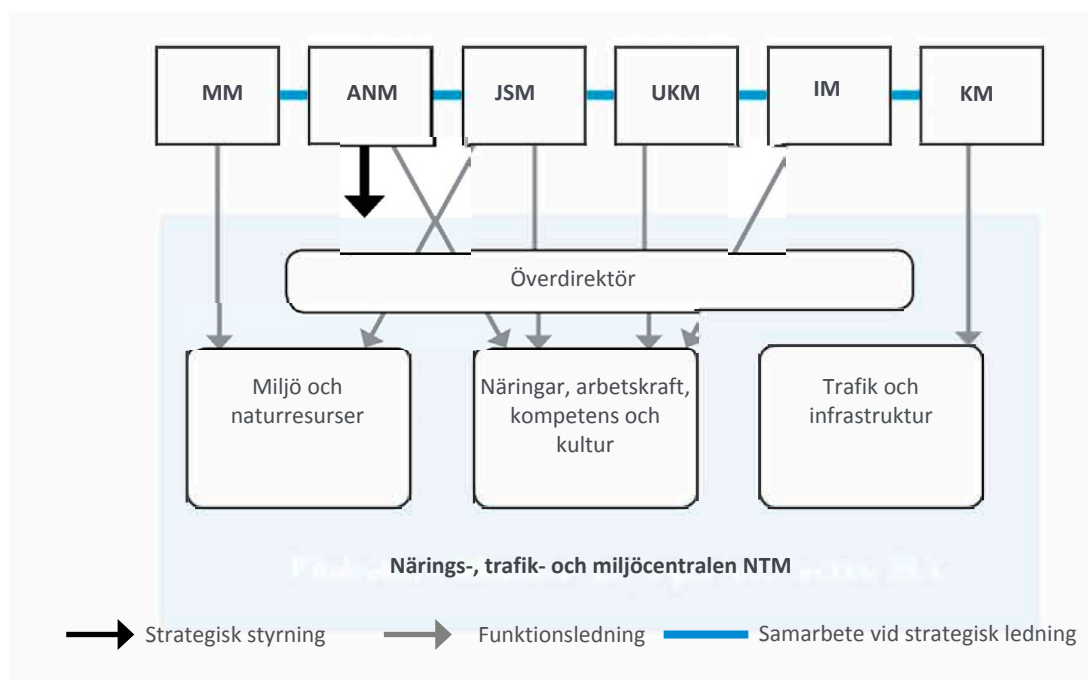
arbetarskyddsmyndigheten fattar ett förpliktande beslut. För att arbetarskyddsmyndigheten eller arbetarskyddsinspektören ska kunna använda sina tillsynsbefogenheter krävs i det enskilda fallet alltid att förhållanden som strider mot bestämmelserna har observerats på arbetsplatsen.

3.12.4 Ansvarsområdet för miljötillstånden

Regionförvaltningsverkens ansvarsområde för miljötillstånden har till uppgift att avgöra anhängiggjorda tillståndsansökningar, ansökningar om förvaltningstvång och ersättningsansökningar enligt vattenlagen och miljöskyddslagen. En situation som medför risk för strålning kan leda till anhängiggörande av tillståndsansökningar gällande i synnerhet lagring och slutförvaring av förorenad marksubstans och förorenat avfall.

3.13 Närings-, trafik- och miljöcentralerna

NTM-centralerna är ämbetsverk inom ANM:s förvaltningsområde. ANM styr dem inom ramen för den allmänna förvaltningen och sitt eget verksamhetsområde. De övriga ministerierna (MM, JSM, KM, UKM, IM) styr NTM-centralerna inom sina ansvarsområden. Dessutom styrs NTM-centralerna av ämbetsverken Livsmedelssäkerhetsverket, Trafikverket och ProAgria inom centralförvaltningen. NTM-centralerna är regionala behöriga myndigheter inom förvaltningsområdena och har hand om statsförvaltningens regionala uppgifter inom verkställande och utveckling i sina verksamhetsområden.

Figur 3. Närings-, trafik- och miljöcentralen och ministerierna som styr den

NTM-centralerna delas in i tre ansvarsområden. Ansvarsområdet näringar, arbetskraft och kompetens (NTM-ansvarsområde N) omfattar finansierings- och utvecklingstjänster för företag, sysselsättningsbaserade stöd och arbetskraftsutbildning, lantbruks- och fiskeri-näringsärenden, immigrationsärenden och EU:s strukturfondsprojekt. Ansvarsområdet för trafik och infrastruktur (NTM-ansvarsområde T) omfattar underhåll av landsvägar, vägprojekt, tillståndsärenden gällande trafik, trafiksäkerhet, kollektivtrafik och skärgårdstrafik. Ansvarsområdet för miljö- och naturresurser (NTM-ansvarsområde M) omfattar miljövard, styrning av områdesanvändning och byggande, naturvård, uppföljning av tillståndet i miljö samt användning och skötsel av vattenresurser.

I en situation som medför risk för strålning fungerar NTM-centralerna som operativa myndigheter när de utför uppgifter de har tilldelats av ministerierna eller ämbetsverk som är underställda ministerierna eller när de utför handräckningsuppgifter i egenskap av samarbetspart.

NTM-centralerna har beaktat strålningssituationer i sina beredskapsplaner. Man tränar regelbundet på dessa situationer i synnerhet vid de NTM-centraler inom vars område det finns kärnenergiproduktion. Centralerna har samarbetsavtal med centrala regionala parter som är aktiva i en störningssituation, till exempel försvarsförvaltningen, regionförvaltningsverket och Finlands Röda Kors (FRK). NTM-centralerna har inget jourssystem.

Inom Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde har NTM-centralen till uppgift att trygga primärproduktionen och säkerställa produkternas kvalitet, vilket inkluderar livsmedel, foder, användning av animaliskt material eller växter och växtdelar för kommersiella eller produktionsmässiga ändamål eller för energibruk (även trä och torv). För att säkerställa renheten hos primärproduktionen och livsmedlen ser NTM-centralen för sin del till att djuren har tillgång till nödvändigt rent foder och dricksvatten samt säkerställer produktionsförhållanden som överensstämmer med djurskyddslagen till exempel om ventilationen begränsas. NTM-centralerna har rätt att ta prover av till exempel fodret, vattnet och produktionen vid gårdar som idkar primärproduktion. Provtagningen sker i allmänhet på uppdrag av Evira. NTM-centralernas viktigaste samarbets- och expertinstanser är regionförvaltningsverken, Evira, skogscentralerna, landsbygdscentralen, kommunernas landsbygdsnäringsmyndigheter, ProAgria maaseutukeskusten liitto (landsbygdscentralernas förbund ProAgria) och Svenska Lantbruksproducenternas centralförbund (SLC).

Inom ramen för de uppgifter som omfattas av Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde för användning och skötsel av vattenresurser sköter NTM-centralen vattenförsörjningen och i synnerhet uppgifter förknippade med att säkerställa vattenförsörjningens funktion. Kommunerna och vattenförsörjningsverken har huvudansvaret för att tillgången på hushållsvatten är tillräcklig, medan hälsoskyddsmyndigheterna ansvarar för övervakningen av kvaliteten på hushållsvattnet. De viktigaste samarbetsinstanserna är kommunerna, vattenförsörjningsverken, hälsoskyddsmyndigheterna och räddningsmyndigheterna, regionförvaltningsverket (RFV), Valvira, Evira och STUK.

Inom Arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde har NTM-centralen till uppgift att för egen del trygga en så störningsfri näringslivsverksamhet som möjligt. Ansvarsområdet omfattar produktionsstyrningen av industriellt producerade nyttigheter som är kritiska för samhällsvården samt regleringsförfarandet för kritiska produktionsmaterial, tillgången till och förmedlingen av professionell arbetskraft samt arbetsplikten enligt beredskapslagen. De centrala samarbetsinstanserna är Försörjningsberedskapscentralen, Motiva, TEKES, VTT, Livsmedelsindustriförbundet och FRK.

Inom Undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde har NTM-centralen för egen del hand om tryggheten av yrkesutbildning, yrkesinriktad vuxenutbildning och kulturverksamhet. De centrala samarbetsinstanserna är yrkesläroanstalterna i området och kommunerna. Till NTM-centralens uppgifter inom Inrikesministeriets förvaltningsområde hör uppgifter som anknyter till immigration och omfattande invandring.

Inom Miljöministeriets förvaltningsområde styr och främjar NTM-centralen skötseln av de uppgifter som avses i miljöskydds- och avfallslagstiftningen inom sitt verksamhetsområde och övervakar efterföljandet av dessa författningar och bestämmelser. NTM-centralen fungerar som stöd för kommunen och ger experthjälp i frågor som gäller hantering och

lagring av avfall som innehåller radioaktiva ämnen. NTM-centralen fungerar som expertinstans för kommunerna i frågor som är förknippade med skydd av grundvattenområden och vattentäkter för att trygga tillgången på drickbart vatten. De centrala samarbetsinstanserna är regionförvaltningsverket, Valvira, SYKE, Evira, Kommunförbundet, Avfallsverksföreningen rf och STUK.

Inom Kommunikationsministeriets förvaltningsområde fungerar NTM-centralen som väghållningsmyndighet och ansvarar för underhållet av landsvägsnätet, planeringen av nya vägprojekt och genomförandet av små projekt. För genomförandet av stora byggprojekt ansvarar Trafikverket. NTM-centralens uppgift är att göra upp planer för alternativa trafikrutter. När alternativa trafikrutter tas i bruk ansvarar NTM-centralen för utplaceringen av trafikstyrningsutrustning samt för att de alternativa rutterna sätts i användbart skick. Vid undantagsförhållanden ansvarar NTM-centralen för bland annat styrning av transportutrustning (evakuering och livsviktiga transporter), anskaffning av röjnings- och arbetsmaskiner (styrenheten för transporter, KULO) samt tryggnad av tillgången på bränsle för reserverade fordon (trafikbränsleenheterna, LIPO). Som expertämbetsverk fungerar Trafikverket, Trafiksäkerhetsverket Trafi och Kommunikationsverket.

Om situationen så kräver inrättar NTM-centralen ett lägesrum där man upprätthåller den lägesbild som den egna verksamheten förutsätter och samordnar åtgärderna inom olika ansvarsområden. NTM-centralen skickar vid behov en representant till en ledningscentral som har etablerats av en annan myndighet.

3.14 Kommunen

3.14.1 Kommunens beredskap och deltagande i räddningsverksamheten

Varje ministerium styr kommunernas beredskap inom det egna verksamhetsområdet. I kommunerna har varje sektor egna sektorspecifika beredskapsplaner som styr verksamheten i störningssituationer där kommunen inrättar en tväradministrativ ledningsgrupp som samordnar verksamheten.

Enligt 46 § i räddningslagen ska de ämbetsverk, inrättningar och affärsverk som ansvarar för kommunens och samkommuners olika verksamhetsområden förbereda sig för och delta i räddningsverksamheten i enlighet med sina uppgiftsområden, sin inbördes uppgiftsfördelning och lagstiftningen om dem. Sådana uppgifter är bl.a. akutvårdsservice och sjuktransport, evakueringsplanering som situationen kräver under ledning av räddningsmyndigheterna samt inkvartering, proviantering, kläder och annan baservice samt första hjälpen till befolkning som drabbas av olyckan och eventuellt evakueras.

Kommunen ska förbereda sig på kortvarig evakuering av befolkningen i olycksplatsens omedelbara närhet. Att ta skydd inomhus, vistelse- och färdbegränsningar samt användningsbegränsningar för offentliga lokaler är ofta tillräckliga åtgärder. I de värst förorenade områdena kan man i den avslutande fasen av strålningssituationen evakueras befolkningen medan saneringen av miljön pågår.

I en situation som medför risk för strålning ska kommunerna sköta sina lagstadgade uppgifter så störningsfritt som möjligt. Ansvar för att ordna tjänster ligger fortsättningsvis hos kommunen även när serviceproduktionen läggs ut på privata serviceproducenter. Ur kommunens synvinkel är det centralt att kommunen sköter sin egen serviceproduktion så störningsfritt som möjligt. För att kommunerna ska kunna beakta strålningssituationer i sina beredskapsplaner krävs konkret information om hur en strålningssituation kan påverka ordnandet av kommunala tjänster.

Kommunen är skyldig att sköta den del av avfallstransporten och avfallshanteringen som den ansvarar för. Kommunen behåller denna skyldighet även i exceptionella situationer. Kommunens avfallshanteringsmyndighet ska också se till att arrangemangen i de kommunala avfallsinrättningarna och avfallsbolagen samt avtalen med privata avfallshanteringsföretag även omfattar exceptionella situationer.

3.14.2 Den kommunala social- och hälsovården

Social- och hälsovården har egna beredskapsplaner. Planerna inom socialvården innefattar bl.a. planer för att trygga funktionernas kontinuitet, arrangemang och tjänster för specialuppgifter inom en bredare serviceverksamhet samt omsorg och service till den evakuerade befolkningen. Vid sidan av krisarbetarna deltar frivilliga stödpersoner i verksamheten. Deras verksamhet samordnas av Finlands Röda Kors (FRK).

Socialvården har ett särskilt ansvar för specialgrupper och personer som inte kan ta hand om sig själva, till exempel äldre personer och handikappade. I en situation där det är säkert att vistas inne i byggnader men vistelse utomhus måste begränsas säkerställer kommunen exempelvis mattransporter till personer som bor hemma och omfattas av kommunens matförsörjning.

Kommunerna organiserar i samarbete med andra experter psykosocialt stöd och tjänster för personer som har varit delaktiga i en strålningssituation. Kommunerna bistår vid behov räddningsmyndigheterna i räddningsverksamheten genom att inom sitt verksamhetsområde tillhandahålla experthjälp, utrustning och material för räddningsmyndigheterna samt bidra med service till räddningspersonalen.

Hälsovården har ett nära samarbete med socialsektorn. Socialsektorns tjänster har differentierats som en del av det normala servicesystemet, så att det dygnet runt finns beredskap för att sköta akutvård och eftervård i olika situationer. I socialsektorns uppgifter ingår att ansvara för inkvartering, proviantering, kläder och annan basservice till eventuell evakuerad befolkning samt att bidra med service till räddningspersonalen.

Hälsosektorn har jour dygnet runt för att kunna ge brådskande vård. Jouren ordnas av kommunen eller sjukvårdsdistriktets samkommun. Sjukvårdsdistriktet ansvarar för organiseringen av den prehospitaled vård. Nödcentralen fungerar som kommunikationscentral för social- och hälsosektorn. Inom primärhälsovården bör man förbereda sig på att stödja sjukvårdsdistriktet genom att hjälpa till med exponeringsmätningarna av kontaminerade personer.

3.5.14.3 Den kommunala miljöhälsovården

Den kommunala miljöhälsovården är den behöriga livsmedelstillsyns- och hälsoskyddsmyndigheten på lokal nivå och säkerställer med sin egen verksamhet i enlighet med anvisningar av Evira, Valvira och regionförvaltningsverken att hushållsvattnet är tryggt att använda, att inga förorenade livsmedel kommer in i livsmedelskedjan och att livsmiljön inte orsakar några sanitära olägenheter (bild 1). Miljöhälsovården har i regel organiserats i samsamarbetsområden som omfattar flera kommuner, och det är mycket viktigt att säkerställa att miljöhälsovårdsmyndigheternas samarbete fungerar i alla kommuner som ingår i samsamarbetsområdet. Miljöhälsovårdsmyndigheterna har en beredskapsplan för särskilda situationer av det slag som förutsätts i livsmedelslagen och hälsoskyddslagen. Planen innehåller direktiv också för situationer som medför risk för strålning.

De kommunala miljöhälsovårdsmyndigheterna samarbetar med andra myndigheter, informerar om störningssituationen inom sitt eget verksamhetsområde och meddelar föreskrifter och anvisningar om förebyggande och avlägsnande av föroreningar i hushållsvattnet, livsmedel och livsmiljön samt eventuella sanitära olägenheter. I den inledande fasen ska myndigheten bland annat förmedla information om strålningssituationen till den anläggning som levererar hushållsvatten och instruera anläggningen att till exempel fylla sin reservoar och stänga av ventilationen. Miljöhälsovårdens uppgift i den inledande fasen är att säkerställa att aktörerna inom de branscher som övervakas utför skyddsåtgärderna så effektivt som möjligt. Miljöhälsovårdsmyndigheterna har ingen jourverksamhet. Den veterinärmedicinska vården har jour för vård av djur.

Kommunerna skickar prover för laboratorieundersökning enligt Eviras och Valviras anvisningar och vidtar myndighetsåtgärder om mätresultaten visar att proverna strider mot bestämmelserna. De kommunala myndigheterna informerar om huruvida användningen

av lokala livsmedel eller hushållsvatten ska begränsas eller om livsmiljön kan ge upphov till sanitära olägenheter.

I en situation som medför risk för strålning agerar den kommunala hälsoskyddsmyndigheten i både den inledande och den avslutande fasen. I den avslutande fasen verkställer hälsoskyddsmyndigheten Valvira och regionförvaltningsverkets bestämmelser och anvisningar samt tillämpar dem lokalt. Kommunens hälsoskyddsmyndighet avgör när lokaler kan användas och när en lokal exempelvis behöver bli föremål för användningsförbud (till exempel skolor och daghem). Dessutom kan det bli fråga om vistelsebegränsningar för offentliga platser där strålningens externa doshastighet anses överskrida de tillåtna gränser som har fastställts av Valvira. STUK ger i egenskap av strålningsexpert rekommendationer om de ovan nämnda åtgärderna till Valvira, som förmedlar rekommendationerna till kommunerna.

Hälsoskyddsmyndigheten ger befolkningen anvisningar om hur sanitära olägenheter kan förhindras till exempel genom att byta ventilationsfilter och städa. Den kommunala hälsoskyddsmyndigheten har rätt att meddela enskilda förbud och förelägganden som är nödvändiga för att avhjälpa eller förebygga sanitär olägenhet (51 § i hälsoskyddslagen). I brådskande fall får den kommunala tjänsteinnehavare som har hand om övervakningen meddela ett förbud eller föreläggande.

Miljöhälsovården vid regionförvaltningsverket meddelar de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna om situationer som medför risk för strålning. Meddelandet kan beroende på situationen även lämnas av Valvira.

3.15 Seismologiska institutet

Seismologiska institutet är en avdelning inom institutionen för geovetenskaper och geografi vid Helsingfors universitet, vars myndighetsuppgift är att utföra seismisk övervakning som tjänar strålningsövervakningen samt forskning inom området. Institutet fungerar som operativ expert inom sitt specialområde.

Seismologiska institutet informerar via varningssystemet för naturkatastrofer (LUOVA) samarbetsmyndigheterna om alla upptäckta kärnexplosioner och seismisk aktivitet som förekommer i närheten av kärnkraftverk eller andra kärnanläggningar. Vid behov fortsätter Seismologiska institutet att utreda den seismiska aktivitetens natur och uppdatera lägesbilden.

Utifrån institutets första bedömning av lägesbilden kan övriga samarbetsmyndigheter larmas för att eventuellt informera befolkningen.

Seismologiska institutet upprätthåller ett nätverk av seismografstationer som omfattar hela Finland. I nätverket ingår för tillfället nästan 20 stationer, vilkas registreringsmaterial finns tillgängligt i realtid för analys. Institutet har seismologjour dygnet runt i anslutning till LUOVA-systemet, och dessutom kan institutets övriga personal larmas om en kritisk situation så kräver. Institutet sköter de seismiska övervakningsuppgifter som det har ålagts med hjälp av sin egen personal och utbildar personalen så att varje kontaktperson har tillräcklig kapacitet att analysera en seismisk händelse och tolka dess karaktär.

Seismologiska institutet ser till att en eventuell strålningsrisk som orsakas av en seismisk händelse bedöms snarast möjligt och att samarbetsmyndigheterna informeras om bedömningen.

3.16 Kärnkraftverk

I början av en olyckssituation fastställer kraftverket till vilken klass beredskapssituationen hör. Definitioner av de olika klasserna av beredskapssituationer, beredskapslägen, anläggningsnödlägen och allmänna nödlägen, finns i kapitel 7. Skiftchefen vid olycksenheten larmar nödcentralen och STUK på det sätt som situationen förutsätter. Samtidigt kallas även kraftverkets beredskapsorganisation till verksamhetsstället.

Beredskapsorganisationen har hand om räddnings- och bekämpningsåtgärderna på kraftverksområdet i den inledande fasen. Dessutom skickar kraftverket en kontaktperson till räddningsväsendets ledningscentral för att bistå räddningsledaren.

Beredskapschefen ansvarar under hela situationen för strål- och kärnsäkerheten i kraftverket. I början av situationen ger beredskapschefen räddningsledaren rekommendationer om skyddet av befolkningen, tills STUK övertar rekommendationsansvaret. Beredskapschefen leder räddningsverksamheten på kraftverksområdet tills räddningsmyndigheten övertar detta ledningsansvar.

Beredskapsorganisationen skapar en lägesbild över situationen i olycksenheten och hanteringen av den. Denna lägesbild förmedlas till samarbetsparterna på många olika sätt. Dessutom har kraftverkets processdator en automatisk dataöverföringsförbindelse till STUK.

Kraftverkets mätpatruller utför strålningsmätningar på kraftverksområdet och i den skyddszon som sträcker sig fem kilometer från anläggningen. Dessutom finns det fasta mätstationer på området. Kraftverkets beredskapsorganisation förmedlar patrullernas mätdata till samarbetsmyndigheterna. Informationen från de fasta mätstationerna förmedlas automatiskt till USVA-systemet.

Kraftverket informerar om händelsen och hur allvarlig den är. Dessutom skickar kraftverket en representant till bl.a. räddningsmyndighetens presskonferenser. Med tanke på informationsförmedlingen görs en bedömning av situationen enligt den internationella INES-skalan vid kraftverket i början av situationen och alltid när läget förändras.

3.17 Organisationerna och näringslivet

3.17.1 Organisationerna

Hanteringen av en situation som medför risk för strålning kräver stora samhällsresurser och samarbetet med olika organisationer bör beaktas under förberedelserna.

En central samarbetspartner är Finlands Röda Kors. De psykologiska stödtjänsterna som FRK:s avdelningar tillhandahåller samt tjänsterna inom Frivilliga räddningstjänsten (Vapepa) kompletterar de övriga regionala tjänsterna och myndigheternas behov. FRK:s och Vapepas frivilliga fungerar i samarbete med professionella som lekmannahjälpare inom akutvård och psykologiskt stöd. FRK upprätthåller och utbildar en nationell beredskapsgrupp av psykologer för storolyckor och störningssituationer. Psykologgruppen planerar, organiserar och samordnar olika former av psykisk första hjälpen på myndigheternas begäran.

FRK har en logistikcentral i Tammerfors, och därifrån kan materialstöd erhållas för bl.a. inkvartering, proviantering och vattenförsörjning.

Vapepa är en sammanslutning av 50 organisationer. FRK fungerar som samorganisation för Vapepa och samordnar verksamheten i fråga om den frivilliga räddningsverksamheten. Den frivilliga havs- och sjöräddningen samordnas av Finlands Sjöräddningssällskap och den frivilliga flygräddningen av Finlands Flygräddningssällskap.

Andra aktörer inom tredje sektorn som tillhandahåller kristjänster är församlingarna och olika organisationer, till exempel Föreningen för mental hälsa i Finland, Mannerheims barnskyddsförbund och Krisjouren för unga.

3.17.2 Näringslivet

Företagen förbereder sig på strålningssituationer genom att upprätta ändamålsenliga beredskaps- och verksamhetsplaner. Beträffande kritiska försörjningsberedskapsfunktioner deltar Försörjningsberedskapscentralen i verksamhetsstyrningen tillsammans med pooler inom olika branscher, som också ordnar utbildning och beredskapsövningar.

Syftet med livsmedelsförsörjningssektorns primärproduktionspool är att trygga en jordbruksproduktion som är tillräcklig i både kvantitativt och kvalitativt hänseende och håller en tillräckligt hög livsmedelssäkerhet. Primärproduktionspoolen genomför sin uppgift genom bl.a. myndighetssamarbete samt utbildning och kommunikation. Primärproduktionspoolens kansli finns hos Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf, som bereder sig på att i en situation som medför risk för strålning förmedla den lägesbild som myndigheterna har tagit fram och skyddsåtgärder för primärproduktionen till sina medlemsföretag.

Målet med livsmedelsindustripoolen är att säkerställa produktionen av de livsmedel som livsmedelsförsörjningen i samhället förutsätter under olika allvarliga störningssituationer och undantagsförhållanden. Livsmedelsindustripoolens kansli finns hos Livsmedelsindustriförbundet rf. I en strålningssituation informerar man tillsammans med Livsmedelsindustriförbundet inte bara företagen i poolen, utan även förbundets hela medlemskår och sammanställer en lägesbild för branschen.

Syftet med beredskapen gällande handeln med och distributionen av dagligvaror är att säkerställa att de varuleveranser som livsmedelsförsörjningen i samhället förutsätter och konsumentdistributionen fungerar under olika allvarliga störningssituationer och undantagsförhållanden. Företagen och verksamhetsställena i handels- och distributionspoolen får stöd i beredskapen. Information om exceptionella situationer förmedlas gemensamt med Dagligvaruhandeln rf.

Inom vattenförsörjningsbranschen handleder och utbildar vattenförsörjningsverkens samarbets-, expert- och intressebevakningsorganisation Vattenverksföreningen och vattenförsörjningspoolen, som Vattenverksföreningen fungerar som kansli för, vattenförsörjningsverken beträffande beredskap för exceptionella situationer, inklusive situationer som medför risk för strålning

En räddningsplan som definierar de nödvändiga åtgärderna i en olyckssituation ska göras upp för objekt som kan påverkas av en situation eller olycka som medför risk för strålning (15 § i räddningslagen).

4 Upprättande av en lägesbild för strålningssituationen och strålningsmätningar

4.1 Upprättande av en lägesbild för strålningssituationen

I den inledande fasen av en situation som medför risk för strålning behövs en bedömning av den kommande strålningssituationen för att skyddsåtgärderna ska kunna genomföras i rätt tid i olika områden innan de radioaktiva ämnena når området. Bedömningen görs med hjälp av information om olycksobjektet, väderinformation och en spridningskalkyl.

När de radioaktiva ämnena har nått området säkerställs riktigheten hos prognoserna om strålningssituationen genom strålningsmätningar, och en lägesbild för strålningssituationen upprättas utifrån mätresultaten. I den inledande fasen av en vittomfattande situation som medför risk för strålning upprättas lägesbilden utifrån mätresultaten från det automatiska strålningsövervakningsnätverket som mäter den externa strålningens doshastighet. Områden som inte omfattas av det automatiska strålningsövervakningsnätverket kompletteras med manuella mätningar.

För att kunna fastställa hur allvarlig en strålningssituation är behövs en snabb bedömning av vilka radioaktiva ämnen som har kommit ut i miljön och i hur stora mängder. Det behövs mätresultat som visar mängden och sammansättningen av radioaktiva ämnen i andningsluften. Efter att ett utsläppsmoln har passerat krävs mätresultat som beskriver vilka radioaktiva ämnen som har fallit ned i miljön och på ytorna och i hur stora mängder samt mätningar och bedömningar av hur förorenade livsmedel, hushållsvatten, människor, lokaler avsedda för vistelse och olika produkter kan vara.

Upprättandet av en lägesbild för en strålningssituation är en process som kräver både kalkylmässiga prognoser och mätresultat. I en situation som medför risk för strålning samlar STUK centraliserat in mätresultat för att upprätta en lägesbild över strålningssituatio-

nen. Med hjälp av prognoser, mätningar och kalkylmässiga modeller fastställs behovet av åtgärder för att begränsa strålningsexponeringen, till vilket område åtgärderna ska riktas och åtgärdernas varaktighet. Mätningar används också för att följa hur effektiva åtgärderna är, till exempel när det gäller sanering av miljön. Beträffande radioaktiva ämnen från utländska objekt får STUK information till exempel via IAEA eller direkt från objektet i fråga.

4.2 Arrangemang för mätverksamhet

STUK ansvarar för strålningsövervakningen i miljön. Andra myndigheter som deltar i strålningsövervakningen eller styrningen av den är Inrikesministeriet, räddningsverken, Försvarsmakten och Meteorologiska institutet.

4.2.1 Automatiskt system för mätning av extern strålning

Den externa strålningen mäts genom ett övervakningsnätverk som upprätthålls av STUK. I nätverket ingår cirka 260 automatiska mätstationer som utför fortlöpande mätningar. Mätresultaten registreras i ett nationellt datasystem, där de finns tillgängliga nästan i realtid för ett flertal myndigheter. I systemet registreras också mätresultat för extern strålning från det övervakningsnätverk med cirka 20 automatiska stationer som har installerats i området kring kärnkraftverket i Sosnovyj Bor.

För varje station i nätverket för strålningsövervakning har man definierat en larmgräns som består av det genomsnittliga mätresultatet för de sju föregående dygnet. Varje station har alltså en stationsspecifik larmgräns som är anpassad enligt förhållandena.

4.2.2 Manuella och lokala mätningar av extern strålning

Räddningsmyndigheterna och Försvarsmakten använder egna mätare för att följa nivån på den externa strålningen på det lokala planet. Gränsbevakningsväsendet och Försvarsmakten utför regelbundna manuella strålningsmätningar vid fasta mätpunkter. Dessutom har olika myndigheter drygt tvåtusen portabla doshastighetsmätare. De är viktiga som komplement till det automatiska nätverket. Inrikesministeriet kan beordra en övergång till effektiviserad strålningsövervakning med manuella strålningsmätningar. Då ökas antalet mätningar.

Räddningsverken har tillgång till portabla doshastighetsmätare som är avsedda för mätning av extern strålning samt beta- eller kontaminationssensorer som kan anslutas till

mätarna eller separata ytkontaminationsmätare. I en situation som medför risk för strålning förmedlas mätresultaten från doshastighetsmätarna vid behov till STUK.

I beredskapsområdena för finländska kärnkraftverk har fasta manuella mätpunkter för strålningsmätning definierats för land- och havsområdena. De finländska kärnkraftverkens beredskapsorganisation är skyldig att sköta strålningsmätningen i sitt kraftverksområde.

Försvarsmakten upprätthåller ett nätverk för iakttagelser av extern strålning på land och till havs, skickar vid behov ut spaningspatruller för att mäta strålningen och överlämnar resultaten av sina strålningsmätningar till STUK.

STUK har tillgång till två laboratoriebilar, vars utrustning kan användas för att mäta doshastigheten hos extern strålning.

Meteorologiska institutets luftsondstationer har kapacitet och beredskap att utföra radioaktivitetssonderingar för att mäta strålningsnivån från markytan upp till 25 kilometers höjd. Med hjälp av sondering får man information om variationer i strålningsnivån i olika delar av atmosfären. I situationer som medför risk för strålning avtalar Meteorologiska institutet om mätprogrammet med STUK.

4.2.3 Radioaktiva ämnen i utomhusluften

För att kunna bedöma hur allvarlig en strålningssituation är och vilka effekter den har på hälsan måste man veta vilka radioaktiva ämnen luften innehåller och i hur stora mängder. Detta förutsätter laboratorieanalyser av prover som har samlats in med specialutrustning.

STUK övervakar radioaktiva ämnen i utomhusluften på åtta orter, medan Försvarsmakten utför övervakning på en ort. Runt Finlands båda kärnkraftverk finns fyra övervakningsstationer som upprätthålls av kraftbolagen. Meteorologiska institutet följer dessutom den totala betaaktiviteten i utomhusluften på åtta orter. Proverna samlas in under en lång tid, och det tar tid att skicka proverna till laboratoriet och att analysera dem. När man har fått information om att strålningsnivån stiger eller hotar att stiga effektiviseras övervakningen. Då förkortas insamlingstiden för proverna och laboratorieanalyserna påskyndas.

STUK har dessutom flyttbar utrustning för insamling av luftprover. Utrustningen i STUK:s laboratoriebil kan även användas för att samla in luftprover, och de insamlade proverna kan analyseras med mätutrustningen i bilen. Försvarsmakten tar vid behov prover av de översta luftlagren med hjälp av insamlingsutrustning som monteras på flygmaterielen.

4.2.4 Livsmiljön

När det gäller kartläggning av radioaktivt nedfall uppnås den snabbaste och mest omfattande regionala täckningen med hjälp av flygmätningar. Försvarmakten har utrustning som används för att kartlägga nedfall och spana efter radioaktiva partiklar och monteras på helikoptrar eller flygplan. Utrustningen i STUK:s laboratoriebil kan också användas för att mäta nedfall.

STUK har särskild insamlingsutrustning på åtta orter för noggrann mätning av nedfall. Försvarmakten har motsvarande utrustning på en ort. De insamlade nedfallsproverna analyseras i ett laboratorium.

Nedfallets omfattning kan variera lokalt. För att fastställa mängden nedfall och säkerställa att livsmiljön är trygg analyseras prover från miljön. Proverna kan tas från till exempel regnvatten, snö, växtlighet, jord och ytvatten. I en situation som påverkar ett stort område behövs lokal provtagning och mätning av prover vid lokala miljöhälsovårdslaboratorier som är insatta i radioaktivitetsmätningar (se 4.2.5).

Valvira upprättar ett provtagnings- och analysprogram i samarbete med STUK och vägleder i samarbete med regionförvaltningsverken de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna i det praktiska genomförandet av programmet. Kommunerna sköter provtagningen och skickar livsmiljöproverna till lokala laboratorier för mätning.

Valvira skickar information om radioaktivitetsgränserna till miljöhälsovårdens tillsynsenheter och regionförvaltningsverken, varefter tillsynsenheterna utifrån denna information vid behov vidtar åtgärder enligt hälsoskyddslagen. Genom direkta manuella mätningar utan provtagning kan man säkerställa att till exempel skolor eller andra byggnader är användningsdugliga efter förorening eller sanering. I de planer för särskilda situationer som upprättas av tillsynsenheterna inom miljöhälsovården presenteras, eller borde det presenteras, var tillsynsenheten kan få tillgång till den mätutrustning eller mätningstjänst som den behöver för sitt tillsynsarbete i situationer som medför risk för strålning.

4.2.5 Livsmedel, foder och hushållsvatten

I en situation som medför risk för strålning upprättar Evira i samarbete med STUK ett provtagnings- och analysprogram för livsmedel och foder för att bedöma situationen och säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten. I det praktiska genomförandet av programmet leder Evira regionförvaltningsverken och kommunerna i fråga om livsmedel och de auktoriserade inspektörerna och NTM-centralerna i fråga om foder.

Beträffande hushållsvatten upprättar Valvira i samarbete med STUK ett provtagnings- och analysprogram för att bedöma situationen och säkerställa att hushållsvattnet är säkert.

Valvira vägleder de kommunala hälsoskyddsmyndigheterna i det praktiska genomförandet av programmet tillsammans med regionförvaltningsverkens myndigheter.

Evira och Valvira skickar information om radioaktivitetsgränserna till miljöhälsovårdens tillsynsenheter och regionförvaltningsverken, varefter tillsynsenheterna utifrån denna information vid behov vidtar åtgärder enligt livsmedelslagen och hälsoskyddslagen.

Den kommunala myndighet som ansvarar för miljöhälsovården ansvarar också för provtagning enligt hälsoskyddslagen och livsmedelslagen. Myndigheten skickar livsmedels-, foder- och hushållsvattenprover för mätning till lokala miljöhälsovårdslaboratorier som är insatta i radioaktivitetsmätningar. Dessutom kan ett begränsat antal foderprover skickas till Evira för mätning.

I Finland finns cirka 30 kommunala livsmedels- eller miljölaboratorier eller privata laboratorier dit STUK har levererat enkel gammaspektrometrisk mätutrustning för mätning av radioaktivitet i livsmedel och miljöprover. I dessa miljöhälsovårdslaboratorier kan man mäta halterna av radioaktiva ämnen i prover av dricksvatten, livsmedel och miljön. Varje laboratorium betjänar flera kommuner. STUK ger anvisningar om hur radioaktivitetsmätningarna ska utföras och ger laboratorierna råd om strålningsmätningar. På STUK:s webbplats finns en lista över de lokala laboratorier som har tillgång till STUK:s mätutrustning. Regionförvaltningsmyndigheterna ser till att provtagningen är tillräcklig i den egna regionen och ger de kommunala myndigheterna stöd och råd.

STUK mäter halterna av radioaktiva ämnen i prover av livsmedel, hushållsvatten, foder och miljön för att skapa och upprätthålla en lägesbild. STUK:s mätkapacitet är begränsad och räcker inte till för att uppfylla den lokala miljöhälsovårdens alla tillsynsbehov i en vittomfattande situation som medför risk för strålning.

STUK har dessutom tillgång till strålningsmätare som kan användas för att utföra en begränsad mängd sållningsmätningar av mjölk. Livsmedelsindustrin kan som egenkontrollåtgärd utföra mätningar av radioaktiva ämnen. STUK ger vid behov andra instanser som utför mätningar handledning och råd beträffande produktionen av strålningsmätningar och certifikat som till exempel gränsbevakningen och företag kan behöva.

4.2.6 Människorna

Nivån på den yttre kontamineringen av människor kartläggs i en vittomfattande situation som medför risk för strålning med hjälp av handmätare. Radioaktiva ämnen i kroppen kan mätas noggrannare med hjälp av direkta människomätningar. STUK har två mätutrustningar, en som är fast monterad i ett laboratorium och en som är monterad i en lastbil, så att man vid behov kan utföra mätningar på olika håll i Finland.

För att fastställa mängden radioaktivt jod som har ansamlats i sköldkörteln använder STUK portabel mätutrustning. Femton apparater har placerats ut i centralsjukhus och universitetssjukhus på olika håll i Finland.

Mängden radioaktiva ämnen i kroppen kan också bedömas genom analyser av det som avlägsnas ur kroppen, dvs. genom att göra mätningar i urin- eller avföringsprover. Dessa provmätningar utförs hos STUK.

4.2.7 Import och trafik till Finland

Tullverket övervakar strålningsnivåerna hos fordon som kommer till Finland, inklusive deras last. Tullen övervakar också radioaktiviteten hos importerade livsmedel. STUK bidrar med experthjälp i radioaktivitetsövervakningen.

5 Kommunikationsansvar och kommunikationsåtgärder i en strålningsituation

5.1 Allmänna kommunikationsprinciper

I den här anvisningen behandlas kommunikationsansvar och kommunikationsåtgärder i situationer där det finns risk för strålning på det allmänna planet, oavsett vilken typ av händelse som förorsakar dem. Regionala räddningsplaner har upprättats för risksituationer som uppstår vid finländska kärnkraftverk. Planerna beskriver i detalj hur kommunikationen ska genomföras i sådana situationer.

Grundprinciperna för kommunikation är tillförlitlighet, öppenhet och rättidighet. Detta framhävs i en krissituation, då felaktig information lätt sprids. I alla krissituationer är målsättningen med kommunikationen att hantera situationen på ett kontrollerat sätt, förhindra ytterligare skador, skingra onödig oro och förebygga spridning av felaktig information.

En vittomfattande strålningsituation förutsätter alltid effektiviserad myndighetskommunikation via olika kommunikationskanaler. Uppföljningen av informationen i medierna, diskussionerna på internet och andra sociala medier effektiviseras. Den allmänna principen inom statsförvaltningen är att den myndighet som leder verksamheten/har det operativa ledningsansvaret ansvarar för kommunikationen och innehållet i den och de övriga myndigheterna stöder den som har kommunikationsansvaret (se Statsförvaltningens kommunikation i störningssituationer och under undantagsförhållanden, statsrådets kanslis publikationsserie 1/2013). Om kommunikationsansvaret förändras ska myndigheterna också informera om det förändrade ansvaret.

I en akut strålningsituation förutsätts aktiv kommunikation inte enbart av den myndighet som har det operativa ledningsansvaret, utan även av många andra aktörer. Alla instanser som deltar i hanteringen av situationen ansvarar för sin egen kommunikation. För att

de anvisningar och rekommendationer som olika myndigheter ger befolkningen ska vara enhetliga måste kommunikationen koordineras och samordnas. De aktiva myndigheters lägescentraler och kommunikationsenheter har en betydande roll i kommunikationen. I omfattande störningssituationer kan samordningsansvaret lyftas till ministerie- eller statsrådsnivå. Region- och centralförvaltningens myndigheter ansvarar också för samordningen av kommunikationen.

Kommunikationsresurserna måste kunna överföras inom och mellan förvaltningsområdena, så att den nödvändiga kommunikationen vid behov kan utföras som skiftarbete. I synnerhet behöver den aktör som ansvarar för samordningen av kommunikationen sannolikt tilläggsresurser.

Den myndighetskommunikation som behövs i akuta situationer är svår att samordna och sammanställa utan en heltäckande lägesbild. I en situation som medför risk för strålning upprättar flera olika myndigheter lägesbilder som sammanställs på lokal och regional nivå samt på statsrådsnivå. När lägesbilderna sammanställs är det viktigt att även samla alla grundläggande meddelanden som har skrivits som stöd för myndigheternas medborgar- och mediekommunikation och kontrollera att de stämmer överens med varandra.

I en strålningssituation är den primära målsättningen för kommunikationen att förebygga och minimera eventuella strålningssolägenheter som drabbar befolkningen. Därutöver ska myndigheterna hela tiden regelbundet och på eget initiativ berätta om situationen, dess utveckling och vad myndigheterna gör i situationen (se Inrikesministeriets förordning om informationen i en nödsituation som medför risk för strålning, 774/2011).

Regelbunden information om situationen stärker tilliten till myndigheternas handlingsförmåga. Det är ytterst viktigt att bevara befolkningens förtroende så att människorna agerar enligt myndigheternas anvisningar. Eftersom människor är oroliga väntar de sig praktiska instruktioner och hjälp av myndigheterna. Innehållet i kommunikationen ska vara språkligt tydligt och förståeligt. När experter framträder ska de visa sympati och empati.

Kraven i språklagen ska också beaktas i kriskommunikationen. Enligt språklagen ska information som är väsentlig för individens liv, hälsa, säkerhet och egendom ges på både finska och svenska (se språklagen 423/2003). I städer är det viktigt att informera också på engelska.

I områden där det finns risk för strålning behöver människor praktiska anvisningar och söker dem hos närbelägna informationskällor, till exempel hälsovårdscentralerna. Social- och hälsovårdsministeriet måste tillsammans med STUK å ena sidan förse yrkesutbildade personer inom hälsovården med korrekt och tillräcklig information och å andra sidan hitta

en metod för att ge människor direkt information till exempel på en allmänt känd webbplats.

I en vittomfattande strålningssituation måste myndigheterna även förbereda sig på att upprätthålla en tillräcklig telefontjänst och tjänst för internationella medier.

5.2 Strålsäkerhetscentralen

STUK informerar om situationer som medför risk för strålning och deras betydelse för människornas och miljöns strålsäkerhet. STUK stöder kommunikationen hos de myndigheter som beslutar om skyddsåtgärder genom att förklara varför skyddsåtgärder behövs, hur människor genom egna åtgärder kan undvika eller minska strålningsexponering samt hurdant det rådande strålningsläget är och hur prognosen ser ut.

Om en fara eller ett farohot beror på en situation i ett finländskt kärnkraftverk berättar kraftbolaget om situationen i kraftverket, men STUK ger också en bedömning av vilken betydelse situationen i kraftverket har för säkerheten. Om en störningssituation som anknyter till strålning inträffar utomlands utreder STUK händelserna och redogör för dem.

STUK ansvarar självständigt för sin egen kommunikation och samordnar den så att den stämmer överens med kommunikationen hos de organisationer som innehar beslutsansvaret och andra organisationer som deltar i hanteringen av situationen. I en situation som medför risk för strålning agerar STUK från sina verksamhetslokaler i Helsingfors och sköter även kommunikationen därifrån.

STUK publicerar bl.a. meddelanden, ger intervjuer, ordnar medietillfällen och deltar vid behov i medietillfällen som ordnas av andra instanser, till exempel den myndighet som leder situationen och ministerierna. STUK informerar om situationer som medför risk för strålning på sin webbplats (www.stuk.fi) och på strålsäkerhetssidan 867 i Yles text-tv. STUK har förberett sig på ett större antal besökare än normalt med en reservwebbplats som automatiskt tas i bruk och klarar av större belastning. STUK kommunicerar vid behov även på svenska och engelska.

5.3 Statsrådets kansli

Statsrådets kansli ansvarar för regeringens och statsministerns kommunikation samt för samordningen av kommunikationen på statsrådsnivå. Varje ministerium samordnar kommunikationen inom sitt eget förvaltningsområde. Kansliet stöder den ledningsansvariga

myndighetens kommunikation på det sätt som avtalas i arbetsgruppen för kommunikation.

Frågor som hänför sig till samordningen av kommunikationen på statsrådsnivå samt till det samarbete och kommunikationsansvar som anknyter till denna behandlas under ledning av statsrådets kommunikationsdirektör på ministeriernas kommunikationsdirektörers möte eller beroende på situationen av en mindre sammansättning. Ärendena som ska behandlas gäller bland annat samordning av den politiska och operativa kommunikationen – bl.a. formulering av gemensamma kärnbudskap – samt allokering av resurser till kommunikationen. Om situationen blir långvarig följs och utvärderas också kommunikationens funktion och effekt regelbundet.

Internettjänsterna som statsrådets kommunikationsavdelning upprätthåller består av statsrådets webbplats www.valtioneuvosto.fi, medietjänsten media.valtioneuvosto.fi som kräver registrering och statsrådets kanslis webbplats www.vnk.fi. Webbplatserna betjänar på finska, svenska och engelska.

Med stöd av statsrådets kansli kan man införa en telefontjänst som är avsedd att användas av alla förvaltningsområden. Initiativet till att ta centralen i bruk fattas av ministeriet i fråga. Informationstillfällen kan vid behov ordnas i statsrådsborgens informationslokaler eller i Ständerhuset.

5.4 Inrikesministeriets förvaltningsområde

5.4.1 Inrikesministeriet

Inrikesministeriet samordnar vid behov kommunikationen för myndigheterna inom sitt verksamhetsområde (räddningsväsendet, polisen, Gränsbevakningsväsendet). Huvudansvaret för den operativa kommunikationen ligger dock fortsättningsvis hos den myndighet som leder situationen. I praktiken kan samordningen på ministernivå innebära exempelvis att Inrikesministeriets räddningsavdelning som en del av räddningsväsendets ledningsberedskap i en räddningsledd situation säkerställer att det räddningsverk och det regionförvaltningsverk som har ledningsansvaret sköter den kommunikation som situationen kräver på behörigt sätt.

Inrikesministeriets kommunikationsenhet stöder räddningsverkets landsomfattande mediekommunikation och bär huvudansvaret för den internationella mediekommunikationen. Dessutom producerar och distribuerar Inrikesministeriets kommunikationsenhet vid behov material som stöd för kommunikationen med medborgarna och informerar

aktivt på sociala medier. Räddningsverket som leder situationen och regionförvaltningsverket ansvarar alltid för den regionala kommunikationen.

Eftersom lednings- och kommunikationsansvaret i situationen innehas av den myndighet som leder situationen måste kommunikationssamarbetet mellan till exempel räddningsverket och Inrikesministeriet fungera smidigt. Detta lyckas bäst genom att en representant för Inrikesministeriets kommunikationsenhet arbetar i den lägescentral som inrättas vid ministeriet.

I en strålningssituation informerar Inrikesministeriet medierna om sina egna åtgärder och för att bistå räddningsverket även om lägesbilden och räddningsåtgärderna, följer aktivt nyheterna i media samt producerar lägesinformation på sina externa och interna webbsidor bland annat genom att länka till lokala myndigheters webbplatser. Ministeriet använder också sociala medier i kriskommunikationen och utnyttjar de gemensamma kanalerna på statsrådsnivå.

De huvudsakliga målgrupperna för ministeriets mediekommunikation i en strålningssituation är nationella och internationella medier. Ministeriet utgår från att de lokala myndigheterna informerar invånarna i området. I en strålningssituation sköter Inrikesministeriet kommunikationen till sina intressentgrupper, dvs. i praktiken informationen till andra myndigheter, utländska ambassader och olika internationella organisationer.

Strålningssituationens allvarlighet och omfattning avgör hur situationen leds och samordnas på statsrådsnivå. Om ansvaret för att samordna kommunikationen inte överförs till statsrådets kansli sköter Inrikesministeriet samordningen och samarbetar gällande kommunikationen med de ministerier som är centrala för hanteringen av situationen genom att etablera en tvärspektoriell arbetsgrupp för kommunikation. Ministerierna kan bl.a. ordna gemensamma informationstillfällen och tillsammans producera kommunikationsmaterial för utländska medier.

Kommunikationsresurser överförs vid behov inom förvaltningsområdet, så att man kan trygga tillräcklig information till medborgarna.

5.4.2 Räddningsverken

Det är i första hand de myndigheter som har ledningsansvaret för verksamheten som ansvarar för brådskande verksamhetsanvisningar och medieinformation om en situation som medför risk för strålning. Räddningsledaren ansvarar för informationen och instruktionerna samt samordningen av dessa. Därutöver ansvarar räddningsledaren för kommunikation som gäller olyckan, räddningsväsendet, varnande av befolkningen samt omedelbar rådgivning och instruktioner. Eftersom räddningsverket i en vittomfattande situation som

medför risk för strålning har begränsade kommunikationsresurser i förhållande till mediernas och medborgarnas behov av information stöder Inrikesministeriets kommunikationsenhet räddningsverkets landsomfattande mediekommunikation och ansvarar för den internationella mediekommunikationen.

Varningsmeddelanden används för att ge anvisningar och uppmaningar om att ta skydd inomhus, inta jodtabletter och skydda husdjursproduktion och annan produktion. Räddningsledaren ser till att skyddsåtgärderna verkställs och håller Inrikesministeriet, regionförvaltningsverket, STUK och kommunerna i riskområdet uppdaterade om situationen.

I en strålningssituation där räddningsmyndigheten har ledningsansvaret har räddningsmyndigheten inte bara ansvaret för kommunikationen, utan också ansvaret för att samordna och sammanjämka kommunikationen mellan övriga lokala aktörer. I en vittomfattande situation som medför risk för strålning etablerar räddningsverket en ledningscentral för räddningsverksamheten, dit även representanter för andra myndigheter kallas in. Samordningen av kommunikation som gäller den operativa verksamheten sköts bäst av en ledningscentral som är gemensam för de olika myndigheterna.

5.4.3 Polisnrättningarna

I en strålningssituation som leds av polisen ansvarar polisens allmänna ledare för den externa kommunikationen. Även individuella personer som har utsetts av den allmänna ledaren eller med den allmänna ledarens samtycke deltar i hanteringen av den externa kommunikationen. Polisstyrelsen kan på den allmänna ledarens begäran beordra att beredskapsgruppen för kommunikation ska stödja polisnrättningens kommunikation.

Polisens undersökningsledare ansvarar för informationen om ett misstänkt brott. Övriga myndigheter ska i sin information beakta att undersökningen inte får äventyras eller skadas.

Utgångspunkten är att den som begär handräckning ansvarar för kommunikationen om den aktuella verksamheten. Myndigheterna som erbjuder polisen handräckning informerar om tekniska frågor som anknyter till deras verksamhetsområden samt om andra ärenden inom verksamhetsområdena. Om ledningsansvaret överförs från polisen till andra myndigheter ansvarar den myndighet som för tillfället har ledningsansvaret för kommunikationen och samordningen av den.

5.5 Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde

Social- och hälsovårdsministeriet ansvarar för kommunikation som gäller strålningssituationens effekter på hälsan i samarbete med STUK och andra aktörer. SHM ansvarar också under alla förhållanden för kommunikation som hänför sig till säkerställandet av att social- och hälsovården fungerar. Det innebär även omsorg om personer som får institutionsvård och personer som bor ensamma och behöver hjälp, till exempel äldre och handikappade.

SHM:s kanslichef fattar på rekommendation av STUK beslut om att utfärda en uppmaning om intag av jodtabletter. Uppmaningen att ta jodtabletter förmedlas med ett varningsmeddelande som utfärdas av räddningsledaren.

SHM instruerar hälsovården via regionförvaltningsverken bl.a. beträffande styrning av hjälpbehövande personer till sjukhusen för vård. Vid en storolycka kan sjukvårdsdistriktet etablera en ledningscentral som också ansvarar för vårdrelaterad kommunikation och information till patienternas anhöriga.

SHM och Valvira ger anvisningar om begränsningar gällande användningen av hushållsvatten, åtgärder som ska vidtas för att förebygga sanitära olägenheter samt saneringsbehov på offentliga platser eller i byggnader där människor i regel vistas länge. SHM och Valvira samarbetar med regionförvaltningsverket och den lokala miljöhälsovården (Bild 1).

Om situationen drar ut på tiden betonas hälsovårdens roll. Det är viktigt att kommunikationen om de rädslor som strålningssituationen orsakar genomförs ur ett psykologiskt perspektiv samt att den kommunikation som genomförs med stöd av STUK är överskådlig och förståelig för olika medborgargrupper, medierna och näringslivet. Målet med kommunikationen är att se till att befolkningen får den information den behöver utan att folk belastar den kommunala hälsovården med frågor och besök som gäller strålning.

SHM:s centrala kommunikationskanaler är stm.fi, Twitter och medierna. SHM:s experter deltar vid behov i gemensamma informationstillfällen. SHM kan sammanställa meddelanden på de båda inhemska språken och engelska. SHM bistår vid behov STUK med informationen på de båda inhemska språken. Kommunikationsresurser överförs vid behov inom förvaltningsområdet, så att man kan trygga tillräcklig information till medborgarna.

5.6 Jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde

5.6.1 Jord- och skogsbruksministeriet

Jord- och skogsbruksministeriet samarbetar beroende på störningssituationernas karaktär med statsrådets kommunikationsenhet, ämbetsverken och inrättningarna inom ministeriets förvaltningsområde samt olika ministeriers och förvaltningsområdens rådgivnings- och intresseorganisationer. I störningssituationer av nationell betydelse ansvarar ministeriet för kommunikationen inom förvaltningsområdet, om inget annat har beslutats. I motsvarande situationer som är av lindrigare slag och endast har regional betydelse kan också avdelningar inom ministeriets förvaltningsområde ansvara för kommunikationen inom förvaltningsområdet. Dessa avdelningar ska då ha ett nära samarbete med ministeriet när situationen utvecklas. De överenskomna myndigheterna leder kommunikationen under hela situationen.

Ministeriets kommunikationsenhet använder samma metoder och verktyg för kommunikationen i störningssituationer som i normala situationer. Målgrupperna för kommunikationen är den egna organisationen och det egna förvaltningsområdet, medierna, samarbetsinstanserna och befolkningen. Meddelandena förmedlas per e-post, via webbplatserna och via sociala medier. På webbplatserna och på ministeriets tillämpliga profiler i sociala medier publiceras efter situationens början kort information om att ministeriet agerar i ärendet. Bakgrundsinformationen uppdateras aktivt under hela situationen så att antalet samtal kan minskas. I text-tv visas grundläggande information om situationen. Vid behov ordnas ett informationstillfälle i statsrådets informationslokaler, där det finns direkt kontakt med tv-kanalerna och möjlighet att direktsända informationstillfället på internet. I situationer som kräver internationell kommunikation förmedlar kommunikationsenheten information och samarbetar också med Utrikesministeriets kommunikationsenhet.

Kommunikationsenheten förmedlar under hela krisen information till de personer som är centrala för lösningen av krisen. I en situation som medför risk för strålning etableras en ledningscentral i ministeriets verksamhetslokaler för att följa situationen och upprätta en lägesbild.

5.6.2 Evira

I en situation som medför risk för strålning leder Livsmedelssäkerhetsverket Evira för sin del den nationella kriskommunikationen gällande livsmedelssäkerhet, djurens välbefinnande och fodersäkerhet. Evira informerar om livsmedelsrekommendationer, användningsbegränsningar för livsmedel och foder och försäljningsförbud och ger uppmaningar som syftar till att skydda djur och säkerställa att animaliska produkter är säkra.

Evira ger regionförvaltningsverken och närings-, trafik- och miljöcentralerna direktiv samt gör upp anvisningar till de lokala livsmedelsmyndigheterna och veterinärmedicinska myndigheterna samt till aktörer inom livsmedels- och foderbranschen och gårdar med produktionsdjur. De regionala och lokala myndigheterna informerar aktörerna inom sitt eget område och ger praktiska anvisningar.

På Evira leder man situationen och förmedlar information, utfärdar anvisningar och kommunicerar enligt arbetsordningen, på det sätt som har beskrivits i beredskapsplanen och enligt anvisningarna om kriskommunikation i den. Beslut om kriskommunikationen fattas av generaldirektören. I krisgruppen som sköter verksamheten i en strålningssituation finns en kommunikationsrepresentant. Kommunikationsenheten ansvarar för de praktiska kommunikationsåtgärderna.

Kommunikationen och anvisningarna till de regionala och lokala myndigheterna samordnas med JSM och andra samarbetsinstanser som sköter ärendet. Informationen och rekommendationerna från STUK beaktas i innehållet i Eviras anvisningar och kommunikation. Evira kan utifrån dem ge livsmedelsrekommendationer som avviker från det normala, utfärda användningsbegränsningar för livsmedel och foder, ge uppmaningar om skydd av djur och kontroll av säkerheten hos animaliska produkter samt informera om dessa.

Målgruppen för kommunikationen om användningsbegränsningar och försäljningsförbud för livsmedel kan förutom hela befolkningen vara särskilt utsedda riskgrupper, till exempel äldre personer, allvarligt sjuka, barn eller gravida kvinnor.

För anvisningar och rådgivning till de regionala och lokala myndigheterna används Eviras extranät och vid behov till exempel e-post, telefon eller VIRVE-telefon, textmeddelanden, videoförbindelse eller lync. Eviras direktiv till aktörerna kanaliseras i huvudsak via kommunerna och NTM-centralerna. RASFF-systemet används för information till livsmedels- och fodertillsynsmyndigheterna i andra länder.

De primära kanalerna för medie- och konsumentkommunikation är mediameddelanden och Evira.fi, där man vid behov kan ta i bruk en förenklad förstasida för anvisningar, råd, rekommendationer och begränsningar som hänför sig till situationen. I kommunikationen med konsumenterna använder Evira även sociala medier och kan vid behov utfärda ett varningsmeddelande. Evira kan vid behov inrätta en servicetelefon.

5.7 Utrikesministeriet

Utrikesministeriets enhet för aktualitetskommunikation ansvarar för den interna och externa kommunikationen i samarbete med kris- och biståndsteamet som ingår i ministeriets allmänhetstjänster samt protokolltjänsterna. I en krissituation kallas alla representanter för ministeriets regionala avdelningar, personalförvaltningen och säkerhetsenheten som krisen förutsätter till ministeriets lägesbilsrum. Vid behov utvidgas sammansättningen till andra intressentgrupper. Lägesbilden upprättas i lägesbilsrummet, där man även fattar operativa beslut, till exempel riktlinjer för kommunikationen. Detta möjliggör en "enluckeprincip" inom kriskommunikationen.

Utrikesministeriets enhet för aktualitetskommunikation samarbetar med protokolltjänsterna för att informera representanter för utländska beskickningar i Finland om situationen. Beskickningarna uppmanas i första hand att följa informationen från de behöriga myndigheterna. Informationsmaterial skickas till Finlands beskickningar utomlands, och beskickningarna vägleds i kommunikationen i samarbete med andra myndigheter. Kommunikationsenheten sköter också den interna kommunikationen med utrikesförvaltningens personal i förlägningsländerna.

Utrikesministeriets enhet för aktualitetskommunikation svarar på förfrågningar från internationella medier och förmedlar också kontaktuppgifter till den myndighet som sköter krisen. Enheten för aktualitetskommunikation samordnar tillsammans med andra myndigheter presskonferenser och distribuerar meddelanden som ska publiceras också till ackrediterade internationella medier i Finland. Ministeriet kan beroende på situationen bistå med att översätta meddelanden till ryska.

I en krissituation agerar kommunikationsenhetens representanter från lägesbilsrummet. Ministeriet har ett internationellt presscenter för utländska medier. I anslutning till ministeriets kommunikationsavdelning finns ett pressutrymme.

Utrikesministeriet har tre jourteam (kommunikationsjouren, konsulära jouren och beredskapsjouren). I kommunikationsjourens uppgifter ingår att svara på förfrågningar från medierna, skicka meddelanden och uppdatera webbplatsen och resemeddelandena.

Som kommunikationskanaler använder Utrikesministeriet webbplatsen Formin.fi (resemeddelanden, krisinformation), beskickningarnas webbplatser (resemeddelanden, krisinformation), Utrikesministeriets och beskickningarnas sidor i sociala medier, ett elektroniskt skrivbord, intranätet, direkt e-postdistribution och ett system för snabbmeddelanden. Dessutom används Cool-systemet (EU Consular Online), där man kan utbyta information med andra EU-länder.

5.8 Regionförvaltningsverket

Regionförvaltningsverkens kommunikation är en del av regionförvaltningsverkens gemensamma förvaltnings- och utvecklingstjänster (HAKE). HAKE:s kommunikationsenhet producerar både regionala och landsomfattande kommunikationstjänster för regionförvaltningsverkens räkning. Kommunikationsenhetens kommunikationschefer ansvarar för placeringsämbetsverkets regionala kommunikation, inklusive kommunikationen vid störningssituationer i regionen och uppgifter som anknyter till beredskapen. I störningssituationer och andra exceptionella akuta situationer prioriteras de regionala kommunikationsbehoven framför de nationella behoven. I dessa situationer stöder hela kommunikationsenheten vid behov den regionala kommunikationen.

Kommunikationen stöder verkets ledning och ansvarsområden i planeringen och genomförandet av den interna och externa kommunikationen. Regionförvaltningsverket bistår de behöriga myndigheterna och samordnar vid behov deras verksamhet. Regionförvaltningsverket skickar samlad information från regionen till de styrande ministerierna, statens övriga centralförvaltning och samarbetsmyndigheterna samt sköter den regionala informationen under situationens gång. Varje myndighet har fortfarande ansvaret för information gällande det egna verksamhetsområdet.

I en strålningssituation framhävs betydelsen av en nationellt enhetlig kommunikation. Vid behov effektiviserar regionförvaltningsverket sin kommunikation och granskar riktlinjerna för kommunikationen så att de motsvarar principerna för den nationella kommunikationen. I regionförvaltningsverkets kommunikation beaktas de anvisningar som förvaltningsområdena har fått av Inrikesministeriet, Social- och hälsovårdsministeriet, Jord- och skogsbruksministeriet, Miljöministeriet, Undervisnings- och kulturministeriet, Finansministeriet samt Arbets- och näringsministeriet. Den regionala kommunikationen säkerställer att centralförvaltningens anvisningar och riktlinjer förmedlas till den lokala nivån samt att den regionala lägesbilden förmedlas till regionala aktörer och befolkningen. Regionförvaltningsverken ger kommunikationsstöd till ministerierna, som kan begära att regionförvaltningsverkens kommunikation ska följa de lokala myndigheternas information om krisen, den diskussion som förs om saken samt attityd- och åsiktsklimatet. På så sätt får man veta om det eventuellt finns ett behov av ytterligare anvisningar om hanteringen av krisen eller kommunikationen. Regionförvaltningsverkens kommunikationsenheter samordnar vid behov regionala presskonferenser.

Regionförvaltningsverkets överdirektör ansvarar för organiseringen av kommunikationen och det övergripande innehållet i den. Kommunikationen leds av kommunikationschefen enligt anvisningar och beslut av överdirektören. Kommunikationspersonalen ansvarar för regionförvaltningsverkets kommunikation, de regionala masskommunikationstjänsterna och uppföljningen av nyheterna samt kontakterna till de styrande och behöriga instanser-

nas, kommunernas, de övriga regionförvaltningsverkens och regionförvaltningens samt intressentgruppernas kommunikationsenheter.

I praktiken koncentreras regionförvaltningsverkens mediekommunikation till regionförvaltningsverkets bedömningar av och slutsatser om situationen i området, utvecklingen av situationen, myndigheternas verksamhet och serviceproduktionen.

5.9 Kommunen

Kommunens uppgift i en krissituation är att säkerställa att de kommunala uppgifterna kan skötas så störningsfritt som möjligt. I en allvarlig störningssituation kan serviceproduktionen bli föremål för begränsningar och förändringar och därför framhävs behovet av information. Befolkningen behöver mer information än normalt om hur en kommunal myndighet eller inrättning fungerar och hur kommuninvånarna förväntas agera. Saklig och tillräcklig information lugnar befolkningen.

Kommunens huvudsakliga roll är att informera om de kommunala bastjänsterna samt organiseringen och tryggheten av dessa. Kommunen kan styra befolkningen till informationskällor och distribuera information från andra myndigheter genom att länka till olika aktörers webbplatser och andra myndigheters anvisningar på kommunens webbplats. De kommunala myndigheterna som ansvarar för miljöhälsovården informerar i samarbete med kommunen om huruvida användningen av lokala livsmedel eller hushållsvatten ska begränsas eller om livsmiljön kan ge upphov till sanitära olägenheter.

Kommunen ska ha utsett personer som ansvarar för kommunikationen i både normala situationer och störningssituationer. Syftet med kommunens kommunikation är att tillsammans med kommunledningen och ledningsgruppen trygga informationsförmedlingen till den egna personalen, befolkningen och massmedia i frågor som gäller kommunens verksamhet och tjänster. Kommunen ska samordna sin information med informationen från den instans som leder räddningsverksamheten så att befolkningen inte får motstridiga uppgifter.

I störningssituationer effektiviseras i regel normala och välfungerande metoder som allmänheten känner till. Internet kan användas i kommunikationen, och kommunens egen webbplats kan vid behov avsättas för kriskommunikation. Sociala medier kan också användas för kommunikation. Handböcker som behandlar kriskommunikation finns i bilaga 1.

Vid behov kan telefonförbindelser upprättas för rådgivnings- och informationsverksamhet. Meddelanden kan om så krävs distribueras till platser där många människor rör sig (till exempel butiker och stora arbetsgivare i regionen) och till hemmen, till exempel via daghem och skolor eller från dörr till dörr.

Kommunikationen till medierna sköts i första hand genom meddelanden och presskonferenser. Meddelandena publiceras på webbplatserna och skickas också direkt till både lokala och nationella medier. Det ska finnas beredskap för att publicera meddelanden också på andra språk än finska.

I en störningssituation ska man också vara beredd på att alla normala kommunikationsmedel kanske inte är tillgängliga. Om det inte finns tillgång till el blir kommunikationen en ännu större utmaning. Det ska finnas beredskap också för dessa situationer. Då måste ersättande utrustning som fungerar med reservström tas i bruk, och meddelanden måste distribueras manuellt via olika kanaler.

5.10 Meteorologiska institutet

Meteorologiska institutets roll i kommunikationen mellan myndigheter har beskrivits i kapitel 3.7.2. I en strålningssituation informerar Meteorologiska institutet befolkningen och medierna om vädersituationen och luftströmmarnas riktning. Meteorologiska institutets experter kan också förmedla bakgrundsinformation om meteorologiska fenomen och deras utveckling.

Meteorologiska institutet sammanställer spridningskalkyler för bland annat STUK:s räkning. Enligt ett gemensamt beslut av myndigheterna kan bilder från spridningskalkylerna publiceras för att åskådliggöra situationen för den stora allmänheten och medierna.

I störningssituationer sammanställs nyckelmeddelanden om situationen till Meteorologiska institutets experter med tanke på kommunikationen med medierna och medborgarna. Nyckelmeddelandena bidrar till att förmedla enhetlig information om situationen, och de uppdateras regelbundet under situationens gång. Nyckelmeddelandena skickas till experterna per e-post och publiceras på Meteorologiska institutets intranät.

Meteorologiska institutet publicerar kontinuerligt väderprognoser på sin webbplats. I störningssituationer informerar Meteorologiska institutet dessutom om vädersituationen och luftströmmarna via pressmeddelanden och i sociala medier. På Meteorologiska institutets webbplats kan man vid behov skapa en separat sida för strålningssituationen, där det finns mer information om vädersituationen och luftströmmarna. Meteorologiska institutet

har servicenummer som är ständigt tillgängliga och där både medierna och befolkningen kan få svar på sina frågor. Meteorologiska institutets kommunikationsgrupp förmedlar också mediernas begäran om intervjuer till Meteorologiska institutets experter. Vid behov kan en presskonferens eller ett mediecenter organiseras för medierna.

I störningssituationer effektiviseras uppföljningen av rapporteringen i medierna (sociala medier och redaktionella medier).

6 Utbildning och övningar

Det ska finnas förhandsberedskap för situationer som medför risk för strålning. En del av beredskapen är utbildning i den verksamhet som krävs under situationen och övningar som upprepas med jämna mellanrum. Vissa yrkesinriktade läroanstalter ordnar utbildning om strålning och möjliga situationer som medför risk för strålning. Dessutom är det möjligt att ordna introduktionskurser om situationer som medför risk för strålning, antingen på eget initiativ eller i samarbete med till exempel Räddningsinstitutet. Utbildningen bör också inkludera ledarskap vid storolyckor, upprätthållande av en lägesbild, kommunikation och praktiska åtgärder på händelseplatsen.

Föreskrifter om övningsverksamhet gällande kärnkraftverksolyckor finns i Inrikesministeriets förordning om externa räddningsplaner för objekt som medför särskild risk (612/2015). I den externa räddningsplanen ska ingå en plan för ordnandet av övningar med tanke på storolyckor. Övningarna ska ordnas i samarbete med verksamhetsutövaren och andra myndigheter som deltar i räddningsverksamheten minst en gång vart tredje år. En rapport om övningarna ska göras upp. Utifrån övningarna görs vid behov en översyn av de externa räddningsplanerna. Regionförvaltningsverket ska övervaka och följa förberedelserna för och genomförandet av övningarna med tanke på storolyckor samt nivån på dem och vid behov delta i övningarna. Dessutom ska verksamhetsutövaren på basis av strålnings- och kärnsäkerhetslagstiftningen ordna olika beredskapsövningar varje år.

De olika förvaltningsområdena och näringslivet deltar på bred front i nationella och regionala strålningsövningar tillsammans med andra myndigheter och utvecklar sin verksamhet och sin beredskap utifrån erfarenheterna av övningarna. De viktigaste myndighetsinstanserna deltar vid behov tillsammans i internationella övningar.

Övningarna ska ordnas med jämna mellanrum och en utbildnings- och övningsplan ska inkluderas i beredskapsplanerna.

7 Begrepp och definitioner

Becquerel (Bq) är en måtenhet för radioaktivitet som beskriver ett radioaktivt sönderfall per sekund. Till exempel uttrycks halterna av radioaktiva ämnen i livsmedel med bequerel per mass- eller volymenhet (Bq/kg eller Bq/l).

En livsmedelstillsynsmyndighet är en myndighet som ansvarar för uppgifter enligt livsmedelslagen (i livsmedelslagen används termen kommunens tillsynsmyndighet om livsmedelstillsynsmyndigheten i en kommun). Livsmedelstillsynsmyndigheten är en del av miljöhälsovårdshelheten.

Finri (Finnish Emergency Radiation Information) är en skyddad webbplats som upprätthålls av Strålskyddscentralen och används för att förmedla information till samarbetsinstanser i situationer som medför risk för strålning.

En störningssituation avser ett hot eller en händelse som åtminstone tillfälligt eller regionalt avgränsat äventyrar säkerheten i samhället, handlingsförmågan eller befolkningens levnadsmöjligheter och vars hantering förutsätter bredare eller tätare samarbete och kommunikation än normalt av myndigheter och andra aktörer. Störningssituationer kan förekomma under både normala förhållanden och undantagsförhållanden.

Larmrespons är de resurser som har definierats av den ansvariga myndigheten och som larmas till en olyckssituation på uppdrag av nödcentralen.

Med **vittomfattande situationer som medför risk för strålning** avses i denna handbok situationer som antingen berör ett vidsträckt område, till exempel i en situation som orsakas av en allvarlig olycka vid ett kärnkraftverk, eller är regionalt begränsade men har vittomfattande konsekvenser, till exempel i en situation som orsakas av en "smutsig bomb". Vittomfattande situationer som medför risk för strålning påverkar hela samhället och förutsätter brådsakande verksamhet av flera myndigheter i veckor eller till och med månader. Hanteringen av situationen kan pågå i årtal, och det kan ta årtionden att återhämta sig efter situationen.

Manuell mätverksamhet innebär mätverksamhet som utförs med portabla strålningsmätare på land, till havs eller i luften.

Med **lokala situationer som medför risk för strålning** avses situationer där effekterna av olyckan även i värsta fall förblir lokala och sträcker sig högst några hundra meter från olycksplatsen. En lokal situation som medför risk för strålning kan till exempel orsakas av en olycka på den plats där en strålningskälla används eller under transport av en strålningskälla eller av en uppsåtlig handling som inkluderar en strålningskälla.

Räddningskompaniets stab **PeIKE** är ett ledningsorgan som har inrättats i räddningsverkets verksamhetsområde och som även kan vara beläget i ett fordon. Till ledningsorganet kallas vanligtvis en representant för olycksobjektet, representanter för de myndigheter som deltar i situationen och nödvändiga experter.

Pel-JoKe är en ledningscentral för räddningsverksamheten och etableras av räddningsmyndigheten. Det är fråga om en operativ helhet som har inrättats för att leda verksamheten under störningssituationer och omfattar personal, utrymme, utrustning och verksamhetsdokument.

Räddningsverksamhetens aktionsberedskapstid avser den tidsperiod som börjar när den första enheten tar emot larmet och slutar när räddningsgruppen inleder den effektiva räddningsverksamheten.

Jourhavande brandmästare är en befälhavande tjänsteman som är anställd av räddningsväsendet i regionen och har beredskap för att leda räddningsväsendets räddningspluton och räddningskompani vid larmuppdrag. I den jourhavande brandmästarens uppgifter ingår att övervaka larmberedskapen, utföra andra uppgifter som hänför sig till upprätthållandet av situationsmedvetenheten, vid behov stödja ledningsfunktionerna för räddningsgruppens larmuppdrag och vid behov leda räddningsgruppen om ledaren för räddningsgruppen inte är en räddningsmyndighet. Den jourhavande brandmästaren fungerar som allmän ledare för situationen när andra myndigheter och aktörer deltar i verksamheten.

Jourhavande chef (för räddningsväsendets område) är en befälhavande tjänsteman som är anställd av räddningsväsendet i regionen och har beredskap för att leda räddningsväsendets räddningskompani eller räddningssammanslutning vid larmuppdrag. Den jourhavande chefen stöder vid behov räddningskompaniets eller räddningsplutonens ledningsverksamhet och fungerar som allmän ledare för situationen om det behövs.

Radioaktivt nedfall är radioaktiva ämnen som faller ned från luften på olika ytor utomhus och inomhus. I den här handboken avses med nedfall även föroreningar där radioaktiva ämnen har hamnat på olika ytor genom oavsiktlig eller avsiktlig spridning. Följderna

av nedfallet minskar när de radioaktiva ämnena sönderfaller, sprids ut i miljön, fastnar kemiskt eller biologiskt på olika material eller när saneringsåtgärder utförs.

Skyddszon är ett 5 km stort område omkring en kärnanläggning.

Skyddsåtgärder är åtgärder som vidtas för att minska människors strålningsexponering eller risken för strålningsexponering. Skyddsåtgärderna kan gälla människor, livsmiljö, samhällsfunktioner, näringsliv, primärproduktion, livsmedel, vatten och avfall som innehåller radioaktiva ämnen.

Strålningsdos beskriver den hälsoskada som strålningen orsakar för en individ. Enheten för en strålningsdos är sievert (Sv) och multipelenheterna är milliSv (0,001 Sv) och mikroSv (0,000001 Sv).

Strålningsnivå innebär det radioaktiva nedfallets storlek på olika ytor, den externa strålningens doshastighet eller aktivitetshalten i luften, vattnet eller annan materia.

En situation som medför risk för strålning avser en situation där befolkningen eller personal som deltar i räddnings- och skyddsåtgärder eller båda dessa grupper kan utsättas för mer joniserande strålning än normalt till följd av en hotande eller inträffad händelse. De radioaktiva ämnena som orsakar faran hotar att spridas eller har redan spridits till livsmiljön, skyddet av strålningskällan riskerar att försvagas eller har försvagats eller så är det fråga om en fara som orsakas av utrustning som producerar strålning.

I den avslutande fasen av en situation som medför risk för strålning ökar inte längre strålningsnivåerna i livsmiljön och nya radioaktiva ämnen förväntas inte heller frigöras i miljön. I den avslutande fasen avgörs huruvida skyddsåtgärder som har vidtagits i den inledande fasen ska upphävas, förmildras eller modifieras. Dessutom inleds nya åtgärder för att minska strålningsexponeringen och mängden radioaktiva ämnen i livsmiljön eller isolera kontaminerat material. Det finns inte alltid en inledande fas före den avslutande fasen eller också kan den inledande fasen vara mycket kort, till exempel vid avsiktlig förorening av miljön, livsmedel eller annat material. Då inleds skyddsåtgärderna i den avslutande fasen. Längden på den avslutande fasen beror bl.a. på orsaken till strålningsrisken. Den avslutande fasen kan till och med pågå i några år.

Den inledande fasen i en situation som medför risk för strålning omfattar situationer där radioaktiva ämnen frigörs i miljön, skyddet mot dem är försvagat eller det föreligger en risk för sådana situationer. Till den inledande fasen hör även spridning av radioaktiva ämnen i miljön. Den inledande fasen är slut när strålningsnivån i miljön inte längre ökar märkbart och inga nya radioaktiva ämnen hotar att frigöras i miljön, eller när strålningskällan har försatts i ett säkert tillstånd. I början av den inledande fasen är prognosen för hur

allvarlig strålningssituationen är samt sannolikheten för, tidpunkten för och mängden av ett möjligt utsläpp i allmänhet mycket osäker. På grund av osäkerhetsfaktorerna kan man bli tvungen att fatta snabba beslut om skyddsåtgärderna utan heltäckande information om situationen. Situationer som medför risk för strålning kan också vara av ett sådant slag att det inte finns någon inledande fas eller att den inledande fasen är tidsmässigt mycket kort.

I återhämtningsfasen efter en situation som medför risk för strålning är strålningssituationen i livsmiljön permanent godtagbar ur samhällets synvinkel och människornas och samhällets verksamhet anpassas till den rådande strålningssituationen. Typiska åtgärder under återhämtningsfasen är åtgärder som genomförs på egen hand av befolkningen för att minska strålningsexponeringen. Dessa åtgärder grundar sig på myndigheters och experters rekommendationer och råd samt på de lokala och sociala förhållandena. Saneringen av radioaktiva ämnen i miljön kan fortsätta, liksom hanteringen av avfall som innehåller radioaktiva ämnen. I områden där strålningssituationen inte ligger på en godtagbar nivå utfärdas långvariga användningsbegränsningar eller så sker en omorganisering av områdesanvändningen eller produktionen i områdena. Återhämtningsfasen kan vara i decennier.

Hälsoskyddsmyndigheten är en myndighet som ansvarar för uppgifter enligt hälsoskyddslagen och är en del av miljöhälsovårdshelheten.

Situationsledaren är den person som leder räddningsverksamheten på olycksplatsen. Enligt 34 § i räddningslagen (379/2011) leds räddningsverksamheten av räddningsmyndigheten. Därför ska räddningsmyndigheten informeras om alla uppdrag, och räddningsmyndigheten ska hålla kontakt med närmaste enhet som har larmats till situationsplatsen och bland enhetens medlemmar förordna en situationsledare som är underställd räddningsledaren, om ingen sådan har förordnats i förväg. Situationsledaren leder verksamheten på olycksplatsen enligt de anvisningar som den räddningsmyndighet som fungerar som räddningsledare har gett. Räddningsmyndigheten som fungerar som räddningsledare behöver dock inte vara närvarande på olycksplatsen om det inte är nödvändigt i den aktuella situationen.

TOKEVA-instruktionerna är operativa anvisningar om de första åtgärderna i en risksituation som innefattar kemikalier. Anvisningarna inkluderar också anvisningar om de första åtgärderna i en lokal situation som medför risk för strålning, till exempel vid en brand på en plats där radioaktiva ämnen används eller under transport av radioaktiva ämnen.

Extern strålning innebär direkt strålning som riktas mot kroppen utifrån. Doshastigheten för extern strålning uttrycker hur stor strålningsdos per tidsenhet en person utsätts för på platsen i fråga, till exempel från en oskyddad strålningskälla eller från radioaktiva ämnen

på olika ytor. Enheten för doshastighet är sievert per timme (Sv/h). Den uttrycks vanligtvis i mikrosievert per timme (mikroSv/h) eller millisievert per timme (milliSv/h).

Ett varningsmeddelande är ett meddelande enligt lagen om varningsmeddelanden (466/2012), utfärdas av en behörig myndighet och syftar till att varna för en farlig händelse.

VAL-anvisningarna är anvisningar för exceptionella strålningssituationer. Anvisningarna publiceras av Strålskyddscentralen och är avsedda för yrkesutbildade personer inom räddningsbranschen och andra som deltar i hanteringen av en situation som medför risk för strålning.

En beredskapszon är det område omkring en kärnanläggning som börjar 5 km från anläggningen och sträcker sig 20 km från den.

Krav på responstid innebär den maximala tid som går åt till att larma den ansvariga myndigheten och antingen ta på sig ledningsansvaret eller vidta nödvändiga åtgärder.

Beredskapssituationer vid kärnkraftverk klassificeras enligt hur allvarliga de är och hur de kan hanteras (SRF 716/2013, 2 § 2 mom.):

- **Beredskapsläge**, *där kärnkraftverkets säkerhetsnivå ska säkras i en exceptionell situation.* STUK och regionens nödcentral, som meddelar räddningsmyndigheten, ska snabbt informeras om beredskapsläget och orsakerna till situationen. Vid beredskapslägen sammankallas kärnkraftverkets beredskapsorganisation i den omfattning som krävs.
- **Anläggningsnödläge**, *där kärnkraftverkets säkerhet försämras eller riskerar att försämras avsevärt.* Vid anläggningsnödlägen ska man omedelbart larma kärnkraftverkets beredskapsorganisation, STUK och regionens nödcentral, som larmar räddningsmyndigheterna.
- **Allmänt nödläge**, *där det finns risk för sådana utsläpp av radioaktiva ämnen som kan kräva skyddsåtgärder i kärnkraftverkets omgivning.* Vid allmänna nödlägen ska man omedelbart larma kärnkraftverkets beredskapsorganisation, STUK och regionens nödcentral, som larmar räddningsmyndigheterna.

Allmän ledare

Om myndigheter från flera ansvarsområden deltar i räddningsverksamheten är räddningsledaren allmän ledare. Den allmänna ledaren ansvarar för uppdateringen av lägesbilden och för samordningen av verksamheten. Enheterna från olika ansvarsområden handlar under egen ledning, så att deras åtgärder bildar en helhet som främjar effektiv bekämp-

ning av följderna av olyckan eller situationen. Den allmänna ledaren kan till sin hjälp bilda en ledningsgrupp som består av företrädare för de myndigheter, inrättningar och frivilliga enheter som deltar i verksamheten. Ledaren kan också tillkalla experter. (Räddningslagen 379/2011, 35 §)

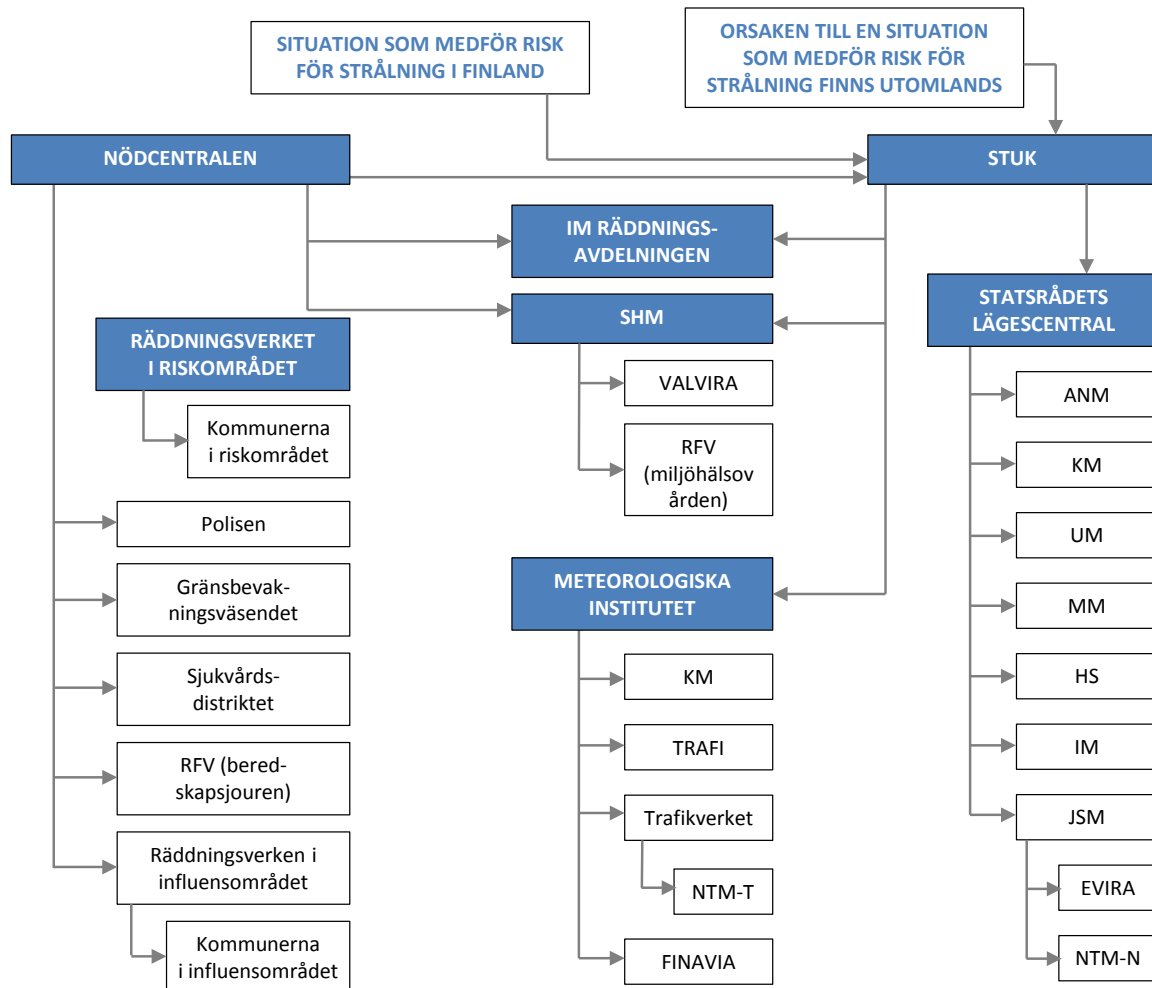
Miljövårdsmyndigheten är tillsyns- och tillståndsmyndighet för miljövården i ärenden enligt bl.a. miljöskyddslagen (527/2014), vattenlagen (587/2011), lagen om vattentjänster (119/2001) och avfallslagen (646/2011). Som kommunal miljövårdsmyndighet fungerar enligt 5 § i lagen om kommunernas miljövårdsförvaltning (64/1986) ett organ som utses av kommunen, dock inte kommunstyrelsen. Kommunerna kan även ordna skötseln av miljövårdsmyndighetens uppgifter i samarbete så som kommunallagen föreskriver.

Miljöhälsovården har till uppgift att förebygga att människor drabbas av sanitära olägenheter orsakade av miljön på det sätt som fastställs i speciallagarna. I 21 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) definieras lagstiftning förknippad med miljöhälsovården. I denna lagstiftning ingår hälsoskyddslagen (763/1994), livsmedelslagen (23/2006), kemikalielagen (744/1989), tobakslagen (693/1976), lagen om konsumtionsvarors och konsumenttjänsters säkerhet (920/2011) och veterinärvårdslagen (765/2009). All miljöhälsovårdslagstiftning ska i kommunen koncentreras till samma organ (lagen om samarbetsområden för miljö- och hälsoskyddet 410/2009), som agerar i egenskap av myndighet enligt speciallagarna, bl.a. som hälsoskyddsmyndighet och tillsynsmyndighet enligt livsmedelslagen.

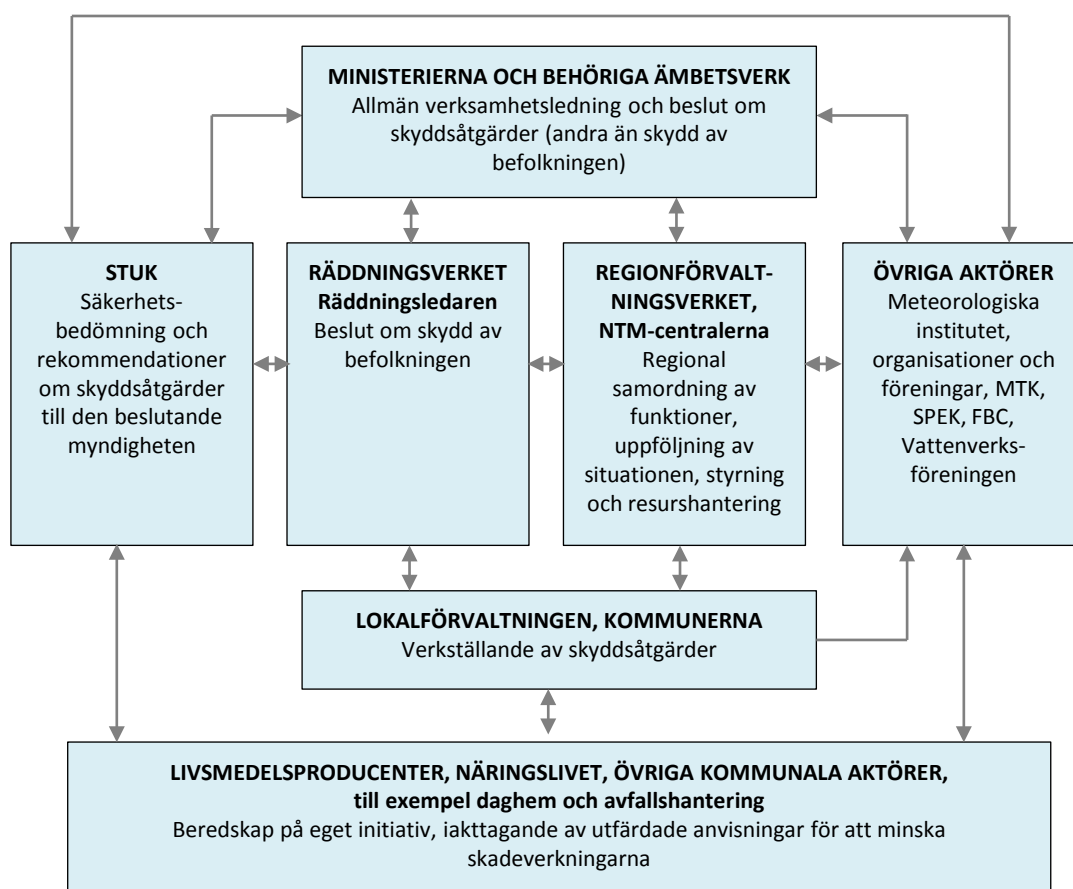
Bilaga 1: Handböcker, anvisningar och andra publikationer

- Elintarvikeketjun suojaustoimenpiteet laskeumatilanteiden varalle. A. Rantavaara STUK-A215, 2005
- Grundande av ett evakueringscenter. Anvisning för aktörer inom social- och hälsovården, SHM 2015:7
- Avfallshantering vid och efter en strålningsolycka, Miljöministeriets rapporter 6/2009, red. Kyllikki Aakko och Miliza Malmelin.
- Nationell beredskapsplan för en influensapandemi, SHM:s publikationer 2012:9
- Kunnan varautuminen erityistilanteisiin ja poikkeusoloihin, Räddningsinstitutets publikationer 11 2005.
- Social- och hälsovårdens förberedelser för exceptionella situationer, SHM:s broschyrer 2006:5
- Handbok för beredskapsplanering inom socialväsendet, SHM:s publikationer 2008:12
- Strålningsolyckor – Undersökning och vård av personer som utsatts för strålning, SHM:s publikationer 2008:14.
- Broschyren Strålrisk och skydd, Strålsäkerhetscentralen, 2010 (förnyas 2016), (<http://www.stuk.fi/aiheet/sateilyvaara>)
- TOKEVA 2012 – toimintaohjeet kemikaalionnettomuuksien varalle, Räddningsinstitutet
- Psykosocialt stöd och tjänster vid traumatiska situationer. SHM:s publikationer 2009:16
- Handbok i säkerhetsplanering för verksamhetsenheter inom social- och hälsovården, SHM:s handböcker 2005:13
- VAL 1, Skyddsåtgärder i den tidiga fasen av en nödsituation med strålrisk, DIREKTIV VAL 1/5.10.2012 www.finlex.fi/pdf/normit/41315-VAL1.pdf
- VAL 2, Skyddsåtgärder i den intermediära fasen av en nödsituation med strålrisk, DIREKTIV VAL 2/5.10.2012 <http://www.finlex.fi/pdf/normit/41316-VAL2.pdf>
- VAL 3, Anvisning för räddningsmyndigheterna om övervakning av extern strålning. Inrikesministeriet har utfärdat anvisningen VAL 3, 5.7.2011 som ska följas i övervakningen av extern strålning.
- VAL 4, Kvalitets- och granskningskrav för bärbara strålningsmätare. Inrikesministeriet har utfärdat anvisningen VAL 4/14.10.2008 som ska följas vid granskning och användning av bärbara strålningsmätare för kontrollmätningar.
- Statsförvaltningens kommunikation i störningssituationer och under undantagsförhållanden. Föreskrifter, anvisningar och rekommendationer från statsrådets kansli 2/2013
- Var beredd. Handbok för kommunernas information i kriser och exceptionella situationer, handbok om kommunernas kriskommunikation publicerad av Kommunförbundet, e-publikation
- Säkerhetsstrategi för samhället, statsrådets principbeslut 16.12.2010
- Exceptionella situationer inom miljöhälsan – En handbok för arbetstagare och samarbetsparter inom miljö- och hälsoskyddet. SHM:s publikationer 2014:21. I handboken behandlas även situationer som medför risk för strålning.

Bilaga 2: Scheman över larmförlopp, arbetsfördelning och informationsspridning

Figur 4. Larmförlopp i vittomfattande situationer som medför risk för strålning.

Figur 5. Arbetsfördelning och informationsförmedling i en vittomfattande situation som medför risk för strålning. Den förenklade bilden inkluderar inte alla aktörer och informationsförmedlingsmetoder.

Bilaga 3: Lägesbedömning, använda metoder och genomförande instanser

Fas av situation som medför risk för strålning		Bedömning av situationen	Använda metoder och huvudsaklig/ansvarig genomförande instans ¹⁾²⁾
Den inledande fasen av en situation som medför risk för strålning	Hotfas Inga radioaktiva ämnen har frigjorts i miljön	<ul style="list-style-type: none"> - Prognos gällande händelsens utveckling och eventuella effekter - Prognos för det drabbade området om situationen förvärras - Säkerhetsbedömning²⁾ 	<ul style="list-style-type: none"> - Kontakter till händelseplatsen och/eller behörig myndighet i händelselandet: STUK - Expertis gällande objektet, prognos för tidpunkten för ett eventuellt utsläpp och storleken på detta: STUK - Väder- och spridningsprognoser: Meteorologiska institutet - Prognos gällande riskområdet: STUK - Skyddsåtgärder²⁾: räddningsväsendet och SHM, Evira, Valvira
	Radioaktiva ämnen har frigjorts i miljön Radioaktiva ämnen i utomhusluften (utsläppsmoln i området)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedömning av utsläppets storlek och kvalitet - Prognos gällande områden längs molnets färdrikt och prognos gällande strålningssituationen i dessa områden - Definition av utomhusluftens (molnets) aktivitetsnivå och sammansättning - Säkerhetsbedömning²⁾ 	<ul style="list-style-type: none"> - Kontakter till händelseplatsen och/eller behörig myndighet i händelselandet samt expertis om objektet: STUK - Spridningsprognoser: Meteorologiska institutet - Fastställande av riskområde/område där skyddsåtgärder bör vidtas: STUK - Upprättande av en lägesbild för strålningssituationen: STUK - kalkylmodeller: STUK - automatiskt nätverk för extern strålning och manuella mätningar: STUK, räddningsmyndigheterna, Forsvarsmakten - laboratoriemätningar av radioaktiva ämnen i andningsluften: STUK - Doskalkyler: STUK - Skyddsåtgärder²⁾: räddningsväsendet, SHM, Evira, Valvira
Den avslutande fasen av en situation som medför risk för strålning	Molnet med radioaktiva ämnen har lämnat området och andningsluften är ren Radioaktiva ämnen har fallit ned till marken och på andra ytor (nedfall)	Radioaktiva ämnen i miljön <ul style="list-style-type: none"> - Nedfallets mängd, sammansättning och regionala fördelning - Säkerhetsbedömning²⁾ 	Definition av nedfallet <ul style="list-style-type: none"> - Flygkartläggning: Forsvarsmakten - Kalkylmodeller: STUK - Laboratoriemätningar av nedfallsprover och andra miljöprover: STUK, kommunens miljöhälsovårdsmyndigheter, Valvira - Skyddsåtgärder²⁾ (bl.a. sanering av livsmiljön): Valvira, miljöhälsovårdsmyndigheterna
		<ul style="list-style-type: none"> - Radioaktiva ämnen i näringskedjan - Radioaktiva ämnen i övriga produkter - Säkerhetsbedömning²⁾ 	<ul style="list-style-type: none"> - Kalkylmodeller och information om spridning i näringskedjan: STUK - Mätningar av livsmedel, foder och hushållsvatten: kommunens miljöhälsovårdsmyndigheter, STUK, Evira, Valvira - Mätningar av övriga produkter och råvaror: kommunens miljöhälsovårdsmyndigheter, verksamhetsutövarna - Skyddsåtgärder (bl.a. användningsbegränsningar): Evira, Valvira, miljöhälsovårdsmyndigheterna
		Människors strålningsexponering <ul style="list-style-type: none"> - Strålningsdoser som befolkningen och personer som har deltagit i skyddsåtgärderna har utsatts för - Säkerhetsbedömning²⁾ 	<ul style="list-style-type: none"> - Fastställande av strålningsexponeringen - Dosuppskattningar, doskalkyler: STUK - Dosmätare som mäter den individuella dosen: arbetsgivaren, den som låter utföra arbetet - Helkroppsmätningar: STUK - Skyddsåtgärder²⁾: arbetsgivaren, den som låter utföra arbetet, hälsovårdsmyndigheterna, STUK

¹⁾ I tabellen behandlas en vittomfattande situation som medför risk för strålning. Endast de huvudsakliga metoderna och aktörerna har inkluderats. Upprättandet av en lägesbild för strålningssituationen behandlas i kapitel 4. Informationsförmedlingen ingår inte i tabellen.

²⁾ STUK fungerar under hela situationen som strålskyddsexpert, bedömer situationens betydelse för säkerheten och ger de behöriga myndigheterna rekommendationer om vilka skyddsåtgärder som krävs i situationen. I skyddsåtgärderna ingår även uppföljning och utvärdering av åtgärderna.

Bilaga 4: Ansvarsfördelning i situationer som medför risk för strålning

I tabellerna i bilagan finns olika aktörers centrala ansvar i beredningen och genomförandet av de skyddsåtgärder som behövs i en situation som medför risk för strålning samt i fråga om beslutsfattandet gällande åtgärderna. Tabellerna inkluderar inte uppgifter som anknyter till tillgången till information, informationsutbytet, lägesbilden och förmedlingen av information.

Sakkunnig	Ansvarsområde
Strålsäkerhetscentralen	<ul style="list-style-type: none"> • bedömning av situationens betydelse för säkerheten • rekommendationer om skyddsåtgärder till den beslutande myndigheten inom förvaltningsområdet i fråga
Meteorologiska institutet	<ul style="list-style-type: none"> • väderobservationer, väderprognoser och varningar • utbrednings- och spridningsprognoser till STUK
Beslutsfattare	Ansvarsområde
Räddningsledaren	<ul style="list-style-type: none"> • evakuering, skydd inomhus • färd begränsningar i landområdet
Social- och hälsovårdsministeriet	<ul style="list-style-type: none"> • intag av jodtabletter
Valvira	<ul style="list-style-type: none"> • hushållsvattnets säkerhet (skydd, användningsbegränsning) • säkerhet inomhus och i livsmiljön (skydd, sanering, användningsbegränsning, avfallshantering)
Livsmedelssäkerhetsverket Evira	<ul style="list-style-type: none"> • skydd av husdjursproduktion och annan primärproduktion • livsmedelssäkerhet och fodrets användbarhet
Jord- och skogsbruksministeriet	<ul style="list-style-type: none"> • införande av åtgärdsgränser (EU-gränser) på det nationella planet
Trafikverket	<ul style="list-style-type: none"> • stängning av havsområde eller vattenled, begränsning av väg- och spårtrafik enligt räddningsledarens beslut
Trafiksäkerhetsverket Trafi	<ul style="list-style-type: none"> • begränsning av flygtrafiken
Tillsynsmyndigheten för miljöskyddet	<ul style="list-style-type: none"> • beaktande av miljöskyddssynpunkter i saneringsåtgärderna och avfallshanteringen
Annan aktör	Ansvarsområde
Utrikesministeriet	<ul style="list-style-type: none"> • Information till främmande makters beskickningar i Finland när en situation som medför risk för strålning äger rum i Finland • Information och anvisningar till Finlands beskickningar i syfte att skydda finländska medborgare när en situation som medför risk för strålning äger rum utomlands
Försvarsmakten	<ul style="list-style-type: none"> • deltagande i räddningsverksamheten genom att förse räddningsmyndigheterna med utrustning, personal och specialexperttjänster • deltagande i framtagningen av en lägesbild för strålningssituationen
Tullen	<ul style="list-style-type: none"> • strålningsmätningar vid gränsövergångar • övervakning av importen och exporten av livsmedel och varor med strålningsmätningar
Polisen	<ul style="list-style-type: none"> • genomförande av färd begränsningar enligt räddningsledarens beslut, trafikstyrning • allmän ordning och befolkningens säkerhet • ledning av verksamheten i lagstridiga situationer
Gränsbevakningsväsendet	<ul style="list-style-type: none"> • varningar till skärgårdsbefolkningen och deltagande i evakuering • varningar till sjötrafiken, t.ex. båtfolk, i riskområdet • deltagande i strålningsmätningarna
Regionförvaltningsverken	<ul style="list-style-type: none"> • regional samordning av funktioner, uppföljning av situationen, styrning och resurshantering
NTM-centralerna	<ul style="list-style-type: none"> • styrning av funktionerna inom ansvarsområdet: säkerhet inom primärproduktionen och livsmedelssäkerhet, vattendistribution och styrning av näringslivet, genomförande av begränsningar av vägtrafiken enligt räddningsledarens beslut och Trafikverkets anvisningar.
Försörjningsberedskapscentralen och poolerna	<ul style="list-style-type: none"> • förmedling av anvisningar till den privata sektorn
Kommunerna i riskområdet	<ul style="list-style-type: none"> • ansvar för genomförandet av åtgärderna och trygghandet av funktionernas kontinuitet

Bilaga 5: Arbetarskydd i situationer som medför risk för strålning

Arbetstagare som deltar i räddnings- och skyddsåtgärder kan exponeras för strålning i större utsträckning än den övriga befolkningen i en olyckssituation. Utöver räddningsåtgärderna kan man inom ett förorenat område även tvingas vidta skyddsåtgärder, till exempel evakuering, färd begränsningar och arbetsuppgifter för att få strålningssituationen under kontroll eller lindra följderna av olyckan, exempelvis strålningsmätning, social- och hälsovård, el-, livsmedels- och vattenförsörjning, sanerings- och reparationsarbeten samt avfallshantering.

Strålningsexponeringen kan begränsas genom att arbetet organiseras så att:

- Arbetstagarna använder skyddsutrustning: skyddsdräkter, skyddshandskar, skyddsskor och andningsskydd.
- Arbetstagarna tar en jodtablett om det kan finnas radioaktiv jod i andningsluften.
- Arbetstagarens strålningsdos fastställs under hela situationen.
- Arbetstagarens totala arbetstid begränsas vid behov med skiftesarrangemang.
- Mängden radioaktiva ämnen i andningsluften begränsas om möjligt genom att man minskar dammbildningen genom att till exempel fukta ytor som dammar.
- Arbetstagarna har möjlighet att tvätta sig och byta skyddsutrustning och rengöra skyddsutrustning som ska tvättas.
- Material som har förorenats med radioaktiva ämnen flyttas till en plats där det inte medför att arbetstagarna exponeras.
- Man förhindrar att radioaktiva ämnen sprids till arbetstagarnas övriga arbetslokaler och rena områden.
- Om det är fråga om en olycka där faran har orsakats av en strålningskälla:
- Skydd som dämpar strålningen ordnas mellan strålningskällan och arbetstagaren.
- Man arbetar så kort tid som möjligt i strålningskällans omedelbara närhet.

I en situation som medför risk för strålning ansvarar den som låter utföra arbetet/arbetsgivaren för strålskyddet gällande de arbetstagare som deltar i skyddsåtgärderna och upprätthållandet av kritisk infrastruktur i samhället samt för anvisningarna om hur arbetet utförs på ett säkert sätt i situationen. STUK ger rekommendationer och anvisningar om vilka slags åtgärder som bör vidtas för att skydda arbetstagarna. Den som låter utföra arbetet/arbetsgivaren ansvarar för vilka åtgärder som vidtas för att skydda arbetstagarna och för att strålskyddsprinciperna iakttas och dosgränserna inte överskrids.

Redogörelser för skyddet av arbetstagare och de maximala värdena för strålningsexponeringen finns i anvisningen VAL 1, Skyddsåtgärder i den tidiga fasen av en nödsituation med strålrisk och anvisningen VAL 2, Skyddsåtgärder i den intermediära fasen av en nödsituation med strålrisk.

Personlig skyddsutrustning

I den inledande fasen av en situation som medför risk för strålning, då det finns radioaktiva ämnen i andningsluften, används skyddsutrustning vid vistelse utomhus i alla områden där det krävs skydd inomhus, färd begränsningar eller lindrigare skydd inomhus. I den avslutande fasen, när andningsluften har sanerats och det finns radioaktiva ämnen på alla ytor beror skyddsbehovet på hurdan nedfallet är och om arbetet är av ett sådant slag att radioaktiva ämnen kan virvla upp i andningsluften igen från de förorenade ytorna (till exempel dammigt arbete). Då bedömer STUK situationen och ger anvisningar om nödvändig skyddsutrustning.

Huden, håret och andningsvägarna skyddas från radioaktiva partiklar med skyddsutrustning som är avsedd för engångsbruk eller kan användas flera gånger – skyddskläder, skyddshandskar och skyddsskor samt andningsskydd (P3).

Med andningsskydd minskar den inre exponering som de radioaktiva ämnena ger upphov till via andningen. Vid en kärnkraftverksolycka kan radioaktiv jod i gasform frigöras i omgivningen. Sådan jod absorberas inte av andningsskyddet. Joden i luften transporteras med andningen till lungorna, varefter merparten av joden slutligen samlas i sköldkörteln. Man kan förhindra att radioaktiv jod samlas i sköldkörteln genom att ta en jodtablett vid rätt tidpunkt. En joddos ger hundra procentigt skydd under ett dygn.

Skyddskläder, skyddshandskar och skyddsskor är avsedda att skydda de egna kläderna, huden och håret mot radioaktiva ämnen i partikelform. Det finns två alternativ att välja mellan: skyddsutrustning för engångsbruk som är enkel att göra sig av med eller skyddsutrustning som ska rengöras. Exempel på skyddsutrustning för engångsbruk är Tyvek-overaller, skoskydd och skyddshandskar. Overaller som är tillverkade av Tyvek-materialet har tejpade, dubbla sömmar som förhindrar att radioaktiva partiklar tränger igenom. Materialet andas mycket bra. Exempel på skyddsutrustning som ska rengöras (tvättas) är gummistövlar och gummihandskar. Fördelen med utrustning för engångsbruk är att man inte behöver rengöra den.

Vid anskaffningen av skyddsutrustning ska man beakta de skydd som anknyter till arbetet i övrigt. Till exempel kan skyddsutrustningen inom hälsovården och akutvården bestå av befintlig utrustning som används vid smittsamma sjukdomar. Dessutom behövs jodtabletter. Det är viktigt att skyddsdräkterna och övrig utrustning finns redo och tillgänglig i snabba och långvariga situationer.

I området för Östra Nylands räddningsverk finns en container med skyddsutrustning för strålningssolyckor. Containern innehåller personlig skyddsutrustning för cirka hundra per-

soner i en vecka och mångsidig utrustning för strålningsmätningar. Containern är genom en begäran om handräckning tillgänglig för alla myndigheter i hela Finland.

Räddningsmyndigheterna använder den skyddsutrustning som situationen kräver i arbetet med att få olyckan under kontroll på olycksplatsen, till exempel branddräkt vid släckning av en eldsvåda. När det finns eller kan finnas radioaktiva ämnen på olycksplatsen ska ett andningsskydd ingå i skyddsutrustningen. Utanför olycksplatsen förbereder räddningsväsendet sig på att använda samma slags skyddsutrustning som andra aktörer. Om det är fråga om en oskyddad strålningskälla ska riskområdet isoleras och evakueras, och arbetet med att få källan under kontroll ska planeras separat som ett samarbete mellan STUK, räddningspersonalen och polisen.

Vid användning, påklädning och avklädning av personlig skyddsutrustning är det viktigt att följa samma anvisningar som allmänt har getts om exceptionella situationer.

Sisäministeriö PL 26, 00023 Valtioneuvosto

Inrikesministeriet PB 26, 00023 Statsrådet

www.intermin.fi

SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET